

Proef ingediend met het oog op het behalen
van de graad van Master in de Agogische Wetenschappen

DYNAMISCHE VEILIGHEID: EEN KWALITATIEF ONDERZOEK NAAR DE DEFINIËRING EN DE RELATIE MET HULP- EN DIENSTVERLENING IN DE GEVANGENIS VAN ANTWERPEN

WILMS FEMKE
Academiejaar 2016-2017

Aantal woorden: 14808

Promotor: Dr. Brosens Dorien
Psychologie & Educatiewetenschappen

SAMENVATTING MASTERPROEF

Naam en voornaam: Wilms Femke

Rolnr.: 0527753

KLIN
AO
ONKU
AGOG

Titel van de Masterproef: Dynamische veiligheid: Een kwalitatief onderzoek naar de definiëring en de relatie met hulp- en dienstverlening in de gevangenis van Antwerpen

Promotor: Dr. Brosens Dorien

Samenvatting:

Dit onderzoek tracht op zoek te gaan naar aspecten van het hulp- en dienstverleningsaanbod die de dynamische veiligheid beïnvloeden. Ook de betekenis van het begrip voor hulpverleners en beambten komt aan bod. Maatschappelijke en politieke veranderingen, zoals de overbevolking en besparingen, hebben een grote invloed op de werking van gevangenissen. Ze verhogen de werkbelasting van penitentiaire beambten waardoor constructieve relaties tussen beiden onder druk komen te staan, en de dynamische veiligheid vermindert. Deze veranderingen blijken ook een negatieve impact te hebben op het hulp- en dienstverleningsaanbod, dat hierdoor vaker afgelastingen kent. Aan de hand van individuele interviews bij drie respondentengroepen blijkt dat het hulp- en dienstverleningsaanbod een belangrijke factor is voor het creëren van dynamische veiligheid. Participatie van gedetineerden aan het aanbod kan voor minder frustraties zorgen, waardoor er minder incidenten plaatsvinden. Deelname aan het aanbod verkleint ook de kans op recidive doordat gedetineerden aan hun re-integratie kunnen werken. Een uitbreiding van het aanbod, bijvoorbeeld op cultureel vlak, het beperken van afgelastingen en een betere afstemming op de noden en behoeften van gedetineerden, zijn echter wenselijk. Belangrijk voor dynamische veiligheid is het wederzijdse respect tussen de drie respondentengroepen. Een gebrek hieraan, bijvoorbeeld door agressieve gedetineerden of geroddel tussen collega's onderling, kan de veiligheid verminderen. Hulpverleners en medegedetineerden die een luisterend oor bieden aan gedetineerden, alsook beambten die gedetineerden op een menselijke manier behandelen, kunnen frustraties doen dalen waardoor de veiligheid verhoogt. Extra inzetten op opleidingen voor beambten, zoals communicatievaardigheden, blijkt nodig om beter te kunnen inspelen op de diverse gevangenispopulatie. Dit kan de onderlinge contacten, zowel met hulpverleners, collega's als gedetineerden, ten goede komen, waardoor de dynamische veiligheid verhoogt.

Dankwoord

Vorig jaar al, tijdens de les Agogisch onderzoekspracticum, werd de boodschap meegegeven dat het 'maar een thesis is'. Een fantastisch motto vond ik dat, waar ik dit jaar ook enkele keren aan terugdacht. Niettemin kost het schrijven van een masterproef behoorlijk wat tijd en werk. Er kwamen al eens frustraties naar boven wanneer iets niet lukte of wanneer ik iets niet wist. Hetgeen ik hier nu presenteer is het resultaat van een samenwerking met heel wat mensen. Zij maakten er samen met mij een interessant en leerrijk verhaal van. Ik vind het dan ook logisch om enkele mensen te bedanken.

Dorien, bedankt voor de inzichten die je me gaf, de antwoorden, verbeteringen en suggesties. Je nam deeltjes onzekerheid weg bij deze masterproef-leek. Bedankt voor de tips, de interessante lectuur en het delen van kennis. Ik hoop dat je ooit je dubbelganger mag ontmoeten.

Dave en Leen, bedankt om me rond te leiden, om mee na te denken en mijn talloze vragen te beantwoorden. Hierbij wil ik ook Inge en meneer Demuyne bedanken om me de kans te bieden mijn masterproef in de gevangenis van Antwerpen te laten doorgaan. Ik vond het oprecht een leerrijke ervaring die ik niet snel zal vergeten.

Bedankt aan alle respondenten om hun ervaringen met mij te delen. Hun bijdrage vormt dan ook de basis van deze masterproef.

Moeke, Gaya, Joni en Sophie, de heldinnen van het geduld. Onthoud dat je de mooie momenten in het leven helaas niet kan terugspoelen.

Amber, Nicky, Wannes en Severien, de held(inn)en van het nalezen. Bedankt voor de tips, suggesties en verbeteringen.

Bram, alias mijnen B-boy. Merci om uw lay-out-skills weer boven te halen. Het zal helaas nooit één van mijn talenten worden.

Mijn lief, sorry. En merci. Jij verdient de award voor 'Meest geduldige lief'. Het goede nieuws is dat het (hopelijk) voorbij is. Binnenkort genieten we als kersverse masters onder de Scandinavische zon.

Vake, ge zult het maar al te graag horen, maar ge had gelijk. 't Is inderdaad gelukt.

Bas, Lou, Tille & Renée, mijn lieve kleine helden. Dankjewel om voor afleiding te zorgen.

Aan allemaal; merci om er, op welke manier ook, te zijn voor mij. Om me te helpen, te troosten, te entertainen en te luisteren naar al mijn verhalen. M E R C I!

Inhoudstafel

Samenvatting	I	
Dankwoord	II	
DEEL I	INLEIDING	1
1.1.	Probleemstelling	2
1.2.	Literatuurstudie	3
1.2.1	Gevangenen in België: Een korte situatieschets	3
1.2.2	Statische en dynamische veiligheid: Een begripsomschrijving	3
1.2.3	Toenemend belang van dynamische veiligheid	4
1.3.	Onderzoeksvragen	11
DEEL II	DATA & METHODE	12
2.1	Respondenten	13
2.2	Algemene onderzoeksopzet (dataverzamelmethode)	14
2.3	Materiaal	15
2.4	Analyseprocedure	15
DEEL III	RESULTATEN	16
3.1	Hulp- en dienstverlening	17
3.1.1	Hulp- en dienstverleningsaanbod	17
3.1.2	Participatie	18
3.1.3	Veiligheid tijdens (het deelnemen aan/organiseren van) hulp- en dienstverleningsactiviteiten	24
3.2	Contacten in de gevangenis	27
3.2.1	Contacten met gedetineerden	27
3.2.2	Contacten met penitentiaire bewakingsassistenten	30
3.2.3	Contacten met hulp- en dienstverleners	33
DEEL IV	DISCUSSIE EN CONCLUSIE	35
4.1	Bespreking	36
4.1.1	Dynamische veiligheid: Een begripsomschrijving	36
4.1.2	Dynamische veiligheid: Succesfactoren	37
4.1.3	Dynamische veiligheid: Knelpunten	39
4.2	Beperkingen eigen onderzoek	41
4.3	Aanbevelingen voor verder onderzoek	41
4.4	Praktische en beleidsaanbevelingen	42
4.5	Conclusie	44
REFERENTIELIJST	45	
Bijlagen	49	
Bijlage I	Informed consent	50
Bijlage II	Interviewschema hulp- en dienstverleners	52
Bijlage III	Interviewschema penitentiair bewakingsassistenten	57
Bijlage IV	Interviewschema gedetineerden	62
Bijlage V	Labellijst	67
Bijlage VI	Voorbeeld uitgetypt interview	70

DEEL I

INLEIDING

1.1. Probleemstelling

Veiligheid binnen gevangenissen gaat verder dan de statische veiligheid waartoe de uitrusting van poorten, tralies, wapens en prikkeldraad hoort (Marshall, 1997). Statische veiligheid kan worden aangevuld met dynamische veiligheid, wat volgens Coyle (2005) slaat op de constructieve relaties tussen gedetineerden en penitentiair bewakingsassistenten. Dynamische veiligheid wordt gezien als hét middel om een veilig gevangenisregime te bekomen en vormt dan ook een uitdaging voor gevangenispersoneel en gedetineerden (Tournel & Kennes, 2011).

Maatschappelijke en politieke veranderingen hebben een grote invloed op de werking van gevangenissen en kunnen onaangename gevolgen hebben voor het werk van gevangenispersoneel (Tournel & Kennes, 2011). Een voorbeeld hiervan is de overbevolking waar heel wat gevangenissen mee kampen (Directoraat-generaal Penitentiaire Inrichtingen, 2016). Cijfers uit 2015 tonen aan dat het aantal gedetineerden (11.040 personen) de capaciteit van de Belgische gevangenissen (10.028 personen) overstijgt. Deze overbevolking verhoogt de werkbelasting van het gevangenispersoneel waardoor constructieve relaties tussen gedetineerden en personeel onder druk komen te staan (Tournel, 2009).

Lasthuizen en Paanakker (2016) halen ook de toestand van de geest en stemming van gedetineerden aan als een oorzaak van verminderde dynamische veiligheid. Ze delen deze toestand op in drie indicatoren: frustraties, psychologische en/of verslavingsproblemen en provocerend gedrag, waarbij de nadruk in dit onderzoek sterk ligt op frustraties. Lange wachttijden in verband met het transport van en naar de gevangenis, negatieve beslissingen van de rechtbank of het niet of foutief verkrijgen van informatie, kunnen ervoor zorgen dat gedetineerden agressief reageren.

Volgens Lasthuizen en Paanakker (2016) vermindert de kans op spanningen wanneer gevangenispersoneel op een vriendelijke en respectvolle manier omgaat met gedetineerden. De klemtoon in de literatuur over dynamische veiligheid ligt dan ook op het aangaan van overleg en het maken van compromissen tussen penitentiaire bewakingsassistenten en gedetineerden (Snacken & van Zyl Smit, 2009). Ook Tournel en Kennes (2011) deden onderzoek naar de dynamische veiligheid waarbij het bewakend personeel centraal staat, maar laten de rol van gedetineerden achterwege. In de geraadpleegde literatuur blijft de rol van dynamische relaties tussen gedetineerden onderling onderbelicht waardoor onderzoek hiernaar wenselijk is.

De doelstelling van dit onderzoek is enerzijds om in kaart te brengen hoe dynamische veiligheid gedefinieerd wordt in de gevangenis van Antwerpen. Anderzijds probeert het onderzoek ook aspecten van het hulp- en dienstverleningsaanbod aan te halen die bepalend zijn voor dynamische veiligheid. De succesfactoren en knelpunten van het hulp- en dienstverleningsaanbod die bijdragen aan de dynamische veiligheid, worden bepaald aan de hand van concrete ervaringen van hulp- en dienstverleners, penitentiaire bewakingsassistenten en gedetineerden. Dit gebeurt door middel van individuele interviews. Door een antwoord te zoeken op de vraag wat de relatie is tussen dynamische veiligheid en hulp- en dienstverlening, tracht dit onderzoek de theorieën rond het belang van dynamische veiligheid te verbreden.

1.2. Literatuurstudie

1.2.1 Gevangenen in België: Een korte situatieschets

België telt 35 penitentiaire inrichtingen, waarvan zeventien in Vlaanderen, zestien in Wallonië en twee in Brussel (Directoraat-generaal Penitentiaire Inrichtingen, 2016). Er zijn twee soorten gevangenen: arresthuizen en strafhuizen. Mensen in voorlopige hechtenis, die nog niet veroordeeld zijn, gaan in theorie naar arresthuizen. Een persoon blijft onschuldig tot een proces volgt waar de rechter een veroordeling uitspreekt. Vanaf dan gaat die persoon naar een strafhuis om de opgelegde straf uit te zitten. In de praktijk is er vaak geen duidelijk onderscheid tussen arrest- en strafhuizen omdat mensen in voorlopige hechtenis en veroordeelden vaak samen in de gevangenis verblijven (FOD Justitie, 2016). Dit is te wijten aan de overbevolking die wordt veroorzaakt door een hoger aantal opsluitingen en een langere verblijfsduur van gedetineerden (Maes, 2010). In 2015 waren er 11.040 gedetineerden terwijl de capaciteit van de Belgische gevangenen zich beperkte tot 10.028 (Directoraat-generaal Penitentiaire Inrichtingen, 2016). Naast arresthuizen en strafhuizen zijn er drie soorten regimes: gesloten, halfopen en open gevangenen. Gesloten regimes gaan uit van sterke veiligheidsvoorzieningen en weinig vrijheid om te werken, te ontspannen en opleidingen te volgen. De halfopen en open regimes evolueren naar minder strenge veiligheidsmaatregelen en meer vrijheid die het grootst is bij de open regimes (FOD Justitie, 2016).

1.2.2 Statische en dynamische veiligheid: Een begripsomschrijving

Binnen de gevangeniscontext zijn er twee soorten veiligheid: statische en dynamische veiligheid. Marshall (1997) omschrijft statische veiligheid als de infrastructuur van een gevangenis. Het omvat materiële zaken zoals hoge muren, tralies, elektronica, wapens, etc. Volgens de *European Prison Rules* is statische veiligheid niet voldoende om de orde in een gevangenis te bewaren, daarvoor is ook dynamische veiligheid nodig (Council of Europe, 2006; Marshall, 1997). Deze laatstgenoemde heeft betrekking op de professionele relaties tussen bewakend personeel en gedetineerden enerzijds en de relaties tussen gedetineerden onderling anderzijds (Brosens, De Donder, Mievis, Salhi, & Van Roy, 2016). In plaats van het gebruik van fysieke handelingen kenmerken deze relaties zich doordat beide partijen met elkaar in dialoog gaan (Council of Europe, 2006). Het gaat over constructieve relaties waarbij beide partijen met elkaar spreken en naar elkaar luisteren, om op die manier de veiligheid te waarborgen (Coyle, 2005). Penitentiaire bewakingsassistenten mogen enkel geweld gebruiken indien onderhandelingen en dialoog niet volstaan om de orde te herstellen. Wanneer gedetineerden het gezag van bewakend personeel als legitiem beschouwen, verhoogt de kans op gehoorzaamheid en vertrouwen en zullen beide partijen gemakkelijker informatie uitwisselen met elkaar (Liebling, 2011). Op die manier worden ze gezien als individuen in plaats van "anonieme uniformen die de weg naar de vrijheid verhinderen" (Tournel & Snacken, 2012, p. 301). Verder is ook een actief regime een belangrijk onderdeel van dynamische veiligheid, dit verwijst naar activiteiten en opleidingen waaraan gedetineerden kunnen deelnemen (Snacken & van Zyl Smit, 2009).

De bedoeling van dynamische veiligheid is om via compromissen en flexibiliteit te komen tot een *modus vivendi* tussen penitentiaire bewakingsassistenten en gedetineerden. Dit houdt in dat beide partijen, ondanks de soms grote verschillen, met elkaar leren omgaan wat een aangename werk- en leefomgeving creëert (Snacken, 2010). Een belangrijk aandachtspunt is dat bewakend personeel zich bewust blijft van het risico op incidenten ondanks de relaties die ze met gedetineerden opbouwen (Coyle, 2005). Door regelmatig in contact te komen met gedetineerden, kunnen ze gemakkelijker aanvoelen wanneer er een bedreiging is voor de veiligheid. Op die manier zijn ze in staat om sneller in te spelen op situaties die afwijken van de normale gang van zaken (Council of Europe, 2006). Spanningen of incidenten, zoals ontsnappingen, kunnen zo worden vermeden (Council of Europe, 2006; Coyle, 2005).

Het is moeilijk om dynamische veiligheid los te zien van statische veiligheid want het vormt hier net een noodzakelijke voorwaarde voor (Marshall, 1997). Sparks, Bottoms en Hay (1996 in Tournel & Kennes, 2011) volgen de redenering dat deze twee vormen van veiligheid met elkaar samengaan. Zij stellen echter wel dat statische veiligheid best zo onopvallend mogelijk gebeurt, omdat op deze manier het normalisatieprincipe niet in het gedrang komt. Dit principe streeft ernaar het leven binnen de gevangenis muren zo sterk mogelijk te laten gelijken op het leven erbuiten. Hierbij wordt het hulp- en dienstverleningsaanbod dat aanwezig is buiten de gevangenis 'geïmporteerd' naar de gevangenis. Dat wil zeggen dat in de gevangenis dezelfde organisaties aanwezig zijn als in de vrije samenleving, bijvoorbeeld de Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Beroepsopleiding (VDAB), of een leerkracht die zowel in een school als in de gevangenis lesgeeft (Brosens et al., 2016).

1.2.3 Toenemend belang van dynamische veiligheid

De laatste jaren ligt er, zowel in Europa als binnen de nationale landsgrenzen, meer nadruk op het belang van dynamische veiligheid (Tournel & Kennes, 2011). Enkele auteurs deden al eerder onderzoek naar het aspect dynamische veiligheid.

De gevangenisomgeving waarin gedetineerden terecht komen, kan volgens Wortley (2002) een negatieve invloed uitoefenen op hun gedrag. Gedetineerden kunnen frustraties, verveling of angst ontwikkelen als gevolg van overbevolking, (slechte) leefomstandigheden of de afwezigheid van recreatieve activiteiten. Dit kan leiden tot stress, gevoelens van onveiligheid, wangedrag en depressies (Hammen, 1990; Snacken, 2010; Wortley, 2002). Om dit te vermijden is het belangrijk positieve ervaringen in de gevangeniscontext te creëren. Voorbeelden zijn het gelijk behandelen van gedetineerden, het bieden van mogelijkheden om gehoord te worden en de participatie aan activiteiten (van der Laan & Eichelsheim, 2013). Doordat penitentiaire bewakingsassistenten in interactie treden met gedetineerden voelen ze zich behandeld als een mens, als een individu. Deze positieve, menselijke interacties en de toegang tot dagelijkse activiteiten leiden tot een verhoging van het welzijn, de autonomie en de gevoelens van veiligheid bij gedetineerden (Liebling & Arnold, 2004).

Om tot een stabiel gevangenisregime te komen is er nood aan evenwicht tussen vier strafuitvoeringsdoelstellingen: *bewaring*, *orde*, *zorg* en *rechtvaardigheid* (Snacken & van Zyl Smit, 2009). De eerste term, *bewaring*, slaat op de bescherming van de samenleving tegen gedetineerden die proberen ontsnappen (Tournel & Kennes, 2011). Deze bewaringsopdracht hangt samen met de interne *orde* binnen een gevangenis, wat wil zeggen dat de gevangenis een veilige omgeving vormt voor personeel, gedetineerden en externen (bezoekers, vrijwilligers, etc.). Snacken en van Zyl Smit (2009) beschrijven het derde aspect, *zorg*, als het waarborgen van fysiek en mentaal welzijn van gedetineerden door het aanbieden van activiteiten, bezoek en gezondheidszorg (dokter, psycholoog, etc.). Het laatste aspect betreft *rechtvaardigheid*. Wanneer gedetineerden zich rechtvaardig behandeld voelen en het regime als rechtvaardig zien, zullen ze dit regime sneller aanvaarden (Crewe, 2007). Dit gaat onder meer over het staven van beslissingen die penitentiaire bewakingsassistenten nemen, het effectief opvolgen van klachten en een eerlijke behandeling van gedetineerden (Snacken, 1999).

Een te sterke nadruk op statische (materiële) veiligheid creëert meer belangstelling voor orde en bewaring (Tournel & Kennes, 2011). Tijdens hun onderzoek in een sterk beveiligde gevangenis kwamen Liebling en Arnold (2012) in contact met gedetineerden die zich gevangen en onzichtbaar voelden. Dit zorgde voor frustraties bij de gedetineerden, wat kan resulteren in een bedreiging van de orde en bewaring zoals bijvoorbeeld ontsnappingen, gijzelingen of gevangenisopstanden (Liebling & Arnold, 2012; Snacken & van Zyl Smit, 2009).

Marshall (1997) stelt dat dynamische veiligheid een belangrijker factor is dan statische veiligheid wat betreft het behoud van gezag in een gevangenis. Enkele kenmerken om een regime te bekomen waar een goed gezag heerst, zijn het aanbieden van een goede werkgelegenheid voor gedetineerden, de netheid in een gevangenis en een bewustzijn van bewakend personeel voor wat er in de gevangenis gebeurt. Ook een actief regime waarbij gedetineerden de mogelijkheid hebben om te participeren, is belangrijk voor het versterken van de dynamische veiligheid in een gevangenis (Brosens et al., 2016). Wanneer gedetineerden een tekort ervaren aan mogelijkheden om hun frustraties te uiten kan dit bijvoorbeeld resulteren in een hogere mate van geweld (Liebling & Arnold, 2012). Enkel extra investeren in statische veiligheid, zoals het bewapenen van bewakend personeel, is dus niet voldoende. Het is zelfs zo dat het duidelijk dragen van wapens tot een bepaalde afstand leidt tussen beide partijen, wat het machtsonevenwicht net benadrukt. Om te spreken van een stabiel en actief gevangenisregime is het noodzakelijk om een combinatie van statische en dynamische veiligheid te creëren (Tournel & Kennes, 2011).

Naast bewaking en controle hebben penitentiaire bewakingsassistenten ook een sociale rol in de interacties met gedetineerden. Dit zorgt voor een paradoxale rol van penitentiaire bewakingsassistenten. Enerzijds gaan ze relaties aan die steunen op wederzijds respect en vertrouwen, anderzijds controleren ze gedetineerden uit een soort van wantrouwen (Tournel & Kennes, 2011). Het is mogelijk dat ze weinig vertrouwen hebben in gedetineerden, onder meer door het risico op geweld. Ook eerdere negatieve ervaringen met gedetineerden, zoals een ontsnapping, kunnen hun vertrouwen beschadigen. Omgekeerd kunnen ook gedetineerden weinig vertrouwen hebben in bewakend personeel. Het gaat dan bijvoorbeeld over een sociale en culturele afstand tussen beiden, veroorzaakt door verschillen in etniciteit of door het niet altijd correct toepassen van de regels. Deze vertrouwensproblemen kunnen leiden tot meer geweld en meer angst bij beide partijen (Liebling & Arnold, 2012).

Cruciaal voor dynamische veiligheid zijn de persoonlijke contacten tussen gedetineerden en penitentiaire bewakingsassistenten die steunen op respect en vertrouwen (Tournel & Kennes, 2011). Hierbij beschouwen ze gedetineerden niet als een nummer, maar als een individu. Om een positieve impact uit te oefenen is het belangrijk om de persoon achter de gedetineerde te leren kennen (Ashe, 2014). Door in gesprek te gaan met gedetineerden kunnen penitentiaire bewakingsassistenten hen informeren over het activiteitsaanbod en ze motiveren om hieraan deel te nemen (Hellemans, Aertsen, & Goethals, 2008). Hoe vaker gedetineerden deelnemen aan activiteiten des te meer interacties plaatsvinden tussen beiden, wat voor een verhoogde dynamische veiligheid kan zorgen (Tournel & Kennes, 2011). Doordat penitentiaire bewakingsassistenten en gedetineerden vaker in dialoog met elkaar gaan, bestaat eveneens de kans op discussies. Om hiermee om te gaan wijzen Lasthuizen en Paanakker (2016) op het belang van cursussen en trainingen voor bewakend personeel, onder meer om te leren omgaan met de diversiteit binnen de gedetineerdenpopulatie en om op gepaste wijze te reageren op het gedrag van gedetineerden.

Volgens Solomon en Edgar (2004) zijn er drie manieren om conflicten te benaderen: conflicten negeren, eenzijdige beslissingen opleggen of openlijk communiceren. Om de orde binnen de gevangenis te behouden, is het belangrijk om de derde benadering te gebruiken; het openlijk uitspreken van frustraties of conflicten. Op die manier bestaat de mogelijkheid om conflicten te erkennen en aan te pakken. Door spanningen te negeren of eenzijdige beslissingen op te leggen, lopen spanningen verder op en resulteren ze in crisissen. Door gevangenen een stem te geven, bijvoorbeeld door het oprichten van een gevangenisraad (Brosens et al., 2016), komen conflicten sneller aan het licht en kunnen ze efficiënter worden aangepakt. Uit Belgisch onderzoek blijkt dat in gevangnissen waar de nadruk ligt op statische veiligheid, penitentiaire bewakingsassistenten meer angst hebben voor wraak wanneer gedetineerden de gevangenis verlaten (Tournel & Kennes, 2011). Dit komt doordat er op korte termijn minder openlijke conflicten zijn. Dit soort conflicten kunnen echter wel leiden tot verborgen geweld, gewelddadig gedrag van penitentiaire bewakingsassistenten ten aanzien van gedetineerden of tot weerspanning gedrag bij gedetineerden (Solomon & Edgar, 2004). Dynamische veiligheid, dat gepaard gaat met het uitspreken van conflicten, blijkt op lange termijn dus tot minder angst te leiden (Snacken, 2005).

A. Europese en nationale wetgevende context

Een belangrijk onderdeel van dynamische veiligheid is een actief gevangenisregime waarbij gedetineerden kunnen deelnemen aan activiteiten (Tournel & Snacken, 2012). Door de mogelijkheid om te participeren aan een hulp- en dienstverleningsaanbod, verhoogt de kans op dynamische veiligheid (Brosens et al., 2016). De wetgeving hieromtrent kende in de loop der jaren enkele veranderingen waarvan de belangrijkste hieronder zijn geschetst.

Bij de staats hervorming in 1980 vielen persoonsgebonden aangelegenheden onder de bevoegdheid van de Vlaamse Gemeenschap (Vlaamse overheid, z.d.). Gedetineerden worden in de gevangenis beroofd van hun vrijheid maar behouden wel hun andere rechten (Lenaers, 2001). Een voorbeeld hiervan is het recht op hulp- en dienstverlening aan gedetineerden die verblijven in een gevangenis op het Vlaamse grondgebied (Brosens et al., 2016). Dit wil gedetineerden ontplooiingskansen bieden waardoor de kans op re-integratie na detentie vergroot (Lenaers, 2001; Polfliet, Roose, & Vander Laenen, 2012). Het recht op hulp- en dienstverlening voor gedetineerden speelt een belangrijke rol in het nastreven van dynamische veiligheid (Solomon & Edgar, 2004). Na een samenwerkingsakkoord in 1994 tussen de Staat en de Vlaamse Gemeenschap richtte elke Vlaamse gevangenis een welzijnsteam op om de hulp- en dienstverlening verder uit te bouwen en bij te sturen waar nodig (Vlaamse Regering, 2000). Medewerkers binnen deze welzijnsteams verschaffen gedetineerden hulp- en dienstverlening op zes domeinen: arbeid, cultuur, gezondheid, onderwijs, sport en welzijn (Lenaers, 2001).

Om verbeteringen door te voeren inzake de hulp- en dienstverlening in gevangenis was er nood aan een verdere uitwerking van de hulp- en dienstverlening waardoor de commissie in 1998 besloot om een strategisch plan te ontwerpen (Vlaamse Regering, 2000). Op 8 december 2000 keurde de Vlaamse Regering het *strategisch plan hulp- en dienstverlening aan gedetineerden* goed (Vlaamse overheid, z.d.). Het bevatte een langetermijnbeleid waarbij een geïntegreerd beleid wordt nagestreefd over een periode van tien jaar (Claes & Brosens, 2015). Dit plan wilde de hulp- en dienstverlening in gevangenis van Vlaanderen en Brussel organiseren en zette in op de uitbouw van een kwalitatief aanbod, zowel tijdens de detentieperiode als de periode na vrijlating (Tournel, 2009). Centraal staat de gedachte dat gedetineerden deel blijven uitmaken van onze maatschappij. Hierbij blijven de banden met samenlevingsvoorzieningen zoals arbeid, cultuur, gezondheid, onderwijs, sport en welzijn, behouden of worden deze hersteld (Claes & Brosens, 2015). Op die manier ontstaat de mogelijkheid voor gedetineerden om sociale contacten te leggen binnen de gevangeniscontext en kan participatie ook leiden tot een hoger zelfbeeld en zelfvertrouwen (Brosens et al., 2016).

Uit de evaluatie van het eerste *strategisch plan hulp- en dienstverlening aan gedetineerden* bleek dat er nood was aan een meer gecoördineerde en structurele samenwerking tussen de verschillende Vlaamse diensten, een betere afstemming op de detentiecontext en een betere samenwerking met justitiële diensten binnen de gevangenis (Hellemans et al., 2008). Dit leidde in 2013 tot het *decreet betreffende de organisatie van hulp- en dienstverlening aan gedetineerden* dat de nadruk legde op een integrale en kwaliteitsvolle hulp- en dienstverlening voor gedetineerden en hun directe sociale omgeving. Dit decreet bood een wettelijke basis voor de coördinatie, planning en uitvoering van het hulp- en dienstverleningsaanbod aan gedetineerden (Claes & Brosens, 2015). Verder voorzag het decreet in het opstellen van een strategisch plan door de Vlaamse regering voor elke beleidsperiode, waarvan het eerste verscheen in 2015. Dit strategisch plan gaf weer hoe de Vlaamse Regering hulp- en dienstverlening zal vormgeven gedurende de komende vijf jaar (Vlaamse Regering, 2015).

B. Aspecten die bijdragen tot een dynamische veiligheid: Een actief regime

Een actief regime is een belangrijk onderdeel van dynamische veiligheid en speelt eveneens een belangrijke rol in het bekomen van rechtvaardigheid, orde en het beschermen van de maatschappij (Tournel & Kennes, 2011). Dit slaat op drie van de vier strafuitvoeringsdoelstellingen. Een actief regime krijgt vorm doordat gedetineerden kunnen deelnemen aan hulp- en dienstverleningsactiviteiten (Brosens et al., 2016). Het vormt op verschillende vlakken een meerwaarde. Door te participeren leren gedetineerden verantwoordelijkheden opnemen, leren ze nieuwe vaardigheden en verhoogt hun zelfvertrouwen en zelfzekerheid (Brosens et al., 2016). Bovendien kan dit een kalme en stabiele omgeving creëren waar positieve contacten tussen gedetineerden onderling en tussen gedetineerden en personeelsleden ontstaan (Brosens et al., 2016; Edgar, Jacobson, & Biggar, 2011). Gedetineerden eigen verantwoordelijkheden geven, als onderdeel van actief burgerschap, houdt een risico op misbruik in. De uitdaging voor penitentiaire bewakingsassistenten is dan ook om een evenwicht te zoeken tussen het stimuleren van actief burgerschap en het beperken van de risico's (Edgar et al., 2011).

Net zoals buiten de gevangenis bestaat ook in de gevangenis de mogelijkheid om te participeren aan activiteiten binnen de hulp- en dienstverlening (Brosens et al., 2016). Dit is het normaliseringsprincipe, zoals eerder werd aangehaald. Het recht op een kwaliteitsvolle hulp- en dienstverlening geldt voor alle gedetineerden die verblijven in een gevangenis op Vlaams grondgebied, en komt voort uit het *decreet betreffende de organisatie van hulp- en dienstverlening aan gedetineerden* (Brosens et al., 2016; Vlaamse overheid, 2013). Binnen de beschikbare budgetten worden er op vlak van arbeid, cultuur, gezondheid, onderwijs, sport en welzijn activiteiten aangeboden. Voorbeelden van hulp- en dienstverleningsactiviteiten of organisaties zijn: VDAB, een wekelijks bezoek aan de bibliotheek, de aanwezigheid van psychologen, het aanbieden van verschillende cursussen zoals agressietraining, Nederlands of Frans en het aanbieden van fitness of buitensporten (Vandeurzen, z.d.).

Ook betaalde arbeid van gedetineerden kan bijdragen aan het actief burgerschap van gedetineerden, en dus aan een actief regime (Edgar et al., 2011). *Cellmade* is hier voor verantwoordelijk in de Belgische gevangenissen. *Cellmade* is een onderdeel van de Regie van de Gevangenisarbeid, een autonome dienst binnen de Federale Overheidsdienst Justitie (FOD Justitie), waarbij externe bedrijven gedetineerden kunnen betrekken bij het productieproces. Op die manier dragen ze hun steentje bij aan maatschappelijk verantwoord ondernemen en kunnen ze op een goedkope manier veel arbeidskrachten werven (FOD Justitie, z.d.). In ruil hiervoor krijgen gedetineerden een kleine vergoeding die ze kunnen gebruiken voor een eventuele schadevergoeding aan hun slachtoffer, als financiële ondersteuning voor familie, om eten of drinken in de gevangenis mee te kopen of om te sparen (FOD Justitie, 2016). Werken tijdens de detentie heeft echter ook nog andere voordelen voor gedetineerden: het vergroot de kans op re-integratie in de samenleving, ze doen ervaring op en leren verantwoordelijkheid opnemen (FOD Justitie, z.d.).

Actief burgerschap is breder dan de hulp- en dienstverleningsactiviteiten en het aanbod van arbeid binnen de gevangenis. Volgens Edgar et al. (2011) speelt vrijwilligerswerk in gevangenissen een belangrijke rol in actief burgerschap. Bovendien biedt het heel wat voordelen: gedetineerden leren (nieuwe) vaardigheden, hebben een doel, krijgen vertrouwen, dragen een bepaalde verantwoordelijkheid en krijgen de kans om iets terug te doen voor anderen of voor de maatschappij. In Engeland en Wales bestaan er samenwerkingen tussen gevangenissen en vrijwilligersorganisaties waarbij ze gedetineerden aangespreken op hun verantwoordelijkheid. Gedetineerden kunnen bijvoorbeeld vrijwillig goederen repareren, zoals fietsen, die daarna worden verkocht aan kringloopwinkels. Gedetineerden kunnen ook een opleiding tot *listener* volgen waardoor ze een luisterend oor kunnen zijn voor medegedetineerden die nood hebben om met iemand te praten. Dankzij een beurtrol kan er dag en nacht beroep worden gedaan op een *listener* voor wie vertrouwelijkheid een heel belangrijke factor is (Jaffe, 2012). Het doel van deze *listeners scheme* is om zelfmoord en/of zelfverminking binnen de gevangenis te verminderen (Edgar et al., 2011). Daarnaast bestaan er ook *insiders schemes*. Deze geselecteerde gedetineerden krijgen een opleiding om nieuwe gedetineerden wegwijs te maken in de gevangenis. De bedoeling hiervan is om gedetineerden gerust te stellen en de angst of stress, die vaak gepaard gaat met een detentieverblijf, te verlichten (HM Prison Service, z.d.). Op een informele manier stellen gedetineerden elkaar gerust, krijgen ze nieuwe informatie en leren ze de geschreven en ongeschreven regels. Deze twee *schemes* zijn voorbeelden van *peer support schemes* (Jaffe, 2012).

C. Belemmeringen voor dynamische veiligheid

Verschillende partijen zijn mee verantwoordelijk voor het slagen van dynamische veiligheid. Zowel penitentiaire bewakingsassistenten, gedetineerden, de lokale directie, het hoofdbestuur als externe actoren spelen hier een belangrijke rol in (Tournel & Kennes, 2011; Tournel & Snacken, 2012). Dit zorgt ervoor dat er enkele problematische randfactoren kunnen zijn die deze dynamische veiligheid bemoeilijken (Tournel & Snacken, 2012).

Ten eerste heeft de graad van overbevolking een grote impact op de hulp- en dienstverlening en dus ook op de dynamische veiligheid. Specifieker gaat het hier over het effectieve aanbod, het bereik en de infrastructuur (of het tekort eraan). Wanneer het aantal personeelsleden niet in dezelfde mate groeit als de stijgende gevangenispopulatie wordt het moeilijker om ambitieuze doelstellingen te bereiken met een beperkter aantal middelen (Claes & Brosens, 2015). Een van de doelen uit het strategisch plan van de Vlaamse Regering is om tegen 2020 de re-integratie van gedetineerden te bevorderen. Dit gebeurt onder meer door moeilijkheden op vlak van huisvesting en sociale administratie weg te werken. Het personeelstekort bemoeilijkt dit echter. Hiermee willen ze knelpunten op vlak van huisvesting en sociale administratie identificeren om de resocialisatie van gedetineerden te vergemakkelijken (Vlaamse Regering, 2015).

De overbevolking gaat ook gepaard met een steeds veranderende gevangenispopulatie gaande van anderstaligen tot gedetineerden met psychische problematieken en druggebruikers (Claes & Brosens, 2015; Tournel & Snacken, 2012). Dit brengt allerlei problemen met zich mee, zoals een moeilijke communicatie met anderstaligen door taalbarrières. De moeilijkheden op communicatief vlak vormen een tweede belemmering. Verder zijn penitentiaire bewakingsassistenten vaak niet opgeleid om met gedetineerden met een psychische achtergrond om te gaan, waardoor deze relaties vaak moeilijk verlopen. Ook de drugproblematiek zorgt voor heel wat problemen tussen gedetineerden onderling en tussen gedetineerden en personeel. Het gaat dan bijvoorbeeld over afpersingen tussen gedetineerden of over gedragsveranderingen bij gedetineerden waar penitentiaire bewakingsassistenten mee moeten leren omgaan. Deze problemen kunnen de relaties tussen beiden in het gedrang brengen wat voor een bedreiging van de dynamische veiligheid kan zorgen (Tournel & Snacken, 2012).

Ten derde is het ook belangrijk om, zoals eerder aangehaald, statische veiligheid aan te vullen met dynamische veiligheid. Een te sterke nadruk op statische veiligheid, zoals het investeren in tralies, hoge muren en elektronica, zorgen ervoor dat gedetineerden moeilijker kunnen ontsnappen uit de gevangenis (Marshall, 1997). De enige uitweg om de kans op ontsnappen mogelijk te maken, lijkt dan het gijzelen van personeel, zoals penitentiaire bewakingsassistenten. Vanaf 2011 is er dan ook een stijging merkbaar wat betreft ontsnappingspogingen en effectieve ontsnappingen van gedetineerden. Het blijft dus belangrijk om te streven naar een evenwicht tussen statische- en dynamische veiligheid (Tournel & Snacken, 2012).

1.3. Onderzoeksvragen

Dit onderzoek brengt in kaart hoe hulp- en dienstverleners en penitentiaire bewakingsassistenten het begrip dynamische veiligheid definiëren. Vervolgens komt de relatie tussen dynamische veiligheid en hulp- en dienstverlening aan bod door hulp- en dienstverleners, penitentiaire bewakingsassistenten en gedetineerden te bevragen. Aan de hand van hun ervaringen worden er succesfactoren en knelpunten van het hulp- en dienstverleningsaanbod geformuleerd. Dit leidt tot volgende onderzoeksvragen:

1. Wat verstaan hulp- en dienstverleners en penitentiaire bewakingsassistenten onder het begrip 'dynamische veiligheid'?
2. Welke aspecten van het hulp- en dienstverleningsaanbod dragen bij tot de dynamische veiligheid?
 - o Wat zijn de succesfactoren en knelpunten?

DEEL II

DATA &

METHODE

Dit hoofdstuk bespreekt het onderzoeksopzet dat tijdens dit onderzoek werd gebruikt. Dit onderdeel begint met een beschrijving van de respondenten, waarna de dataverzamelmethode volgt. Tenslotte komt ook een overzicht van het nodige materiaal aan bod, alsook de analyseprocedure.

2.1. Respondenten

Om een antwoord te formuleren op de onderzoeksvragen werden drie respondentengroepen in de gevangenis van Antwerpen bevroegd. De eerste groep bestond uit penitentiair bewakingsassistenten. Binnen deze heterogene groep was er een diversiteit naar geslacht, rang, aantal dienstjaren, ... De tweede groep respondenten waren mannelijke Nederlandstalige gedetineerden. De duur van hun verblijf in de gevangenis, hun leeftijd en afkomst waren in tegenstelling tot hun geslacht en de kennis van het Nederlands, wel variabel. De derde en laatste groep respondenten waren hulp- en dienstverleners. Deze heterogene groep medewerkers van de gevangenis van Antwerpen verschilden van elkaar wat betreft de dienst waarbinnen ze tewerkgesteld waren en hun takenpakket. Zo werden er personen geïnterviewd die activiteiten rechtstreeks begeleidden, alsook personen met een coördinerende functie binnen verschillende levensdomeinen en diensten die aanwezig zijn binnen de gevangenis van Antwerpen.

De selectie van de deelnemers gebeurde door twee medewerkers van de gevangenis van Antwerpen; Leen Pynaerts en Dave Vanderplas, organisatieondersteuners van Justitieleel Welzijnswerk Antwerpen (JWA). Op basis van hun expertise en ervaring contacteerden zij respondenten om hen te vragen of ze wilden deelnemen aan het onderzoek. De deelname van de respondenten was afhankelijk van het al dan niet verkrijgen van een positieve respons. Indien zij akkoord waren (vrijwillige deelname), maakten de organisatieondersteuners een afspraak, in overleg met de onderzoekster. Per respondentengroep voorzagen zij ook enkele reserve-respondenten zodat de onderzoekster zeker voldoende interviews kon afnemen. Tabel 1 geeft een overzicht van de respondenten wat betreft de respondentengroep waartoe ze behoren en het geslacht. Verder informatie, zoals de leeftijd, werd weggelaten om de anonimiteit van de respondenten te garanderen.

Tabel 1: Respondentenbeschrijving

<u>RESPONDENTENGROEP</u>	<u>GESLACHT</u>	<u>AANTAL</u>
GEDETINEERDEN	Mannen	8
	Vrouwen	0
PENITENTIAIR BEWAKINGSASSISTENTEN	Mannen	5
	Vrouwen	3
HULP- EN DIENSTVERLENERS	Mannen	4
	Vrouwen	4

De steekproef beperkte zich tot Nederlandstalige deelnemers vanwege de beperkte tijd om het onderzoek uit te voeren. Om dezelfde reden werden ook vrouwelijke gedetineerden en geïnterneerden buiten de populatie gehouden. Bij verdere uitbreiding van dit onderzoek zou het mogelijk zijn om deze doelgroepen, evenals anderstalige deelnemers, te betrekken bij het onderzoek.

2.2. Algemene onderzoekopzet (dataverzamelmethode)

In dit onderzoek werd gebruik gemaakt van kwalitatieve data aan de hand van individuele semigestructureerde interviews. Op die manier kon dieper worden ingegaan op de onderwerpen. Omdat het individu centraal stond, bestond de mogelijkheid om op basis van de antwoorden van de respondent af te wijken van de vooropgestelde vragenlijst. De keuze voor een individueel interview verkleinde de kans op sociaal-wenselijke antwoorden waardoor de validiteit van het onderzoek verhoogde. Deze verhoogde eveneens door meerdere respondenten te bevragen over één onderwerp (Baarda et al., 2016).

Dit kwalitatief onderzoek streefde naar minimum vierentwintig interviews waarvan er acht per respondentengroep werden afgenomen (gedetineerden, penitentiair bewakingsassistenten en hulp- en dienstverleners). Na acht interviews per groep trad er datasaturatie op. Bovendien werd zo elke respondentengroep op een gelijkwaardige manier vertegenwoordigd in de resultaten. De interviews vonden plaats in januari en februari 2017.

Tijdens het afnemen van de interviews werd gebruik gemaakt van opnameapparatuur, meer bepaald een dictafoon en een laptop als back-up, wat de betrouwbaarheid van het onderzoek verhoogde (Baarda, Hulst & Goede, 2012). Vanwege een kwaliteitsvollere opname van de dictafoon werd het gebruik van de laptop als back-up na enkele interviews stopgezet. Door gebruik te maken van opnameapparatuur was het mogelijk om de interviews herhaaldelijk te beluisteren en gebeurde er extra controle op de kwaliteit van de data. Verder was de onderzoekster zich bewust van eventuele vooroordelen over de onderzoekspopulatie, de omgeving, de toestand van zowel de onderzoekster en de respondent (vermoeidheid, humeur, zich niet goed voelen, ...) etc. omdat deze het onderzoek konden beïnvloeden (Baarda et al., 2016).

Om de betrouwbaarheid te verhogen werd geprobeerd om elk interview in eenzelfde omgeving te laten doorgaan. De interviews met de hulp- en dienstverleners gingen door buiten de gevangensmuren, in het kantoor van Justitieel Welzijnswerk Antwerpen. De interviews vonden plaats in twee ruimtes die ter beschikking waren gesteld. Op vraag van één respondent vond er een interview plaats op de locatie van de job van de respondent. De interviews met de gedetineerden en de penitentiair bewakingsassistenten gingen door in de gevangenis van Antwerpen. Ze vonden plaats in een gesprekslokaal naast het bureau van de organisatieondersteuners. Twee interviews met penitentiair bewakingsassistenten vonden plaats in het VDAB-lokaal en een vergaderruimte, wegens bezetting van het eerder gebruikte lokaal. Om de betrouwbaarheid van de antwoorden te verhogen, was er niemand anders dan de onderzoekster en de respondent aanwezig bij het interview.

Om de validiteit van het onderzoek te vergroten, werden er, voor het afnemen van de interviews, twee *pilot interviews* afgenomen bij proefpersonen uit de omgeving van de onderzoekster. Op die manier konden eventuele aanpassingen gebeuren vooraleer het interview werd afgenomen. Wanneer tijdens het afnemen van de eerste interviews in de gevangenis bleek dat er bepaalde zaken verbeterd konden worden, paste de onderzoekster ze aan voor volgende afnames. De duur van de interviews varieerde van 30 minuten tot 1 uur 33 minuten.

2.3. Materiaal

Elk interview verliep volgens een vast patroon: het begon met een inleiding over het onderzoek waarna de onderzoekster een *informed consent* (bijlage I) overhandigde aan de respondent. Na het handtekenen hiervan werd overgegaan naar het eigenlijke interview. Aan de hand van de omschrijving in de literatuur werd het begrip dynamische veiligheid opgesplitst in twee delen, bestaande uit hulp- en dienstverlening en contacten in de gevangenis. Dit resulteerde in interviewschema's met kleine verschillen per groep (bijlagen II, III en IV). Aan het einde van het interview werd de dictafoon uitgezet en ontving de respondent een bedanking voor zijn of haar medewerking aan het onderzoek. Ondanks dit vaste patroon was er echter wel ruimte voorzien om hiervan af te wijken wanneer het gesprek hiertoe leidde.

2.4. Analyseprocedure

De voordien geraadpleegde literatuur diende als vertrekpunt voor de analyse van de interviews, meer bepaald werd er gebruik gemaakt van een thematische analyse. Met toestemming van de gevangenisdirectie nam de onderzoekster de individuele interviews af met een dictafoon. Dit maakte het mogelijk om elk interview indien nodig opnieuw te beluisteren en vervolgens letterlijk uit te typen. Op basis van de drie interviewschema's ontstond een labellijst (bijlage V) waardoor het mogelijk was om de volledig uitgetypte versies van de interviews te analyseren. Het analyseren van de data gebeurde aan de hand van een kwalitatieve data-analyse, meer bepaald met het softwareprogramma MAXQDA 12 ("MAXQDA student license", z.d.). Tijdens het transcriberen werd de labellijst inductief aangevuld met (sub)labels die voortkwamen uit de afgenomen interviews, waardoor dit van het labelen een cyclisch-iteratief proces maakte. Door dit proces tweemaal te herhalen, werd er een extra controle uitgevoerd op het labelen van de interviews.

DEEL III

RESULTATEN

Dit deel geeft de onderzoeksresultaten weer die voortkwamen uit de individuele interviews. Op basis van de literatuur zijn verschillende aspecten van het begrip 'dynamische veiligheid' bevestigd. Het eerste deel betreft het actief regime en gaat in op de hulp- en dienstverlening in de gevangenis van Antwerpen. Meer bepaald gaat het over het hulp- en dienstverleningsaanbod, de participatie hieraan en de gevoelens van veiligheid die de respondenten ervoeren tijdens dit aanbod. In een tweede deel volgen de contacten in de gevangenis, opgedeeld naargelang de drie bevestigde respondentengroepen.

3.1. Hulp- en dienstverlening

3.1.1 Hulp- en dienstverleningsaanbod

Een eerste aspect van dynamische veiligheid betrof een actief regime, dat zich in de context van de gevangenis van Antwerpen vertaalde naar het hulp- en dienstverleningsaanbod. Tabel 2 toont de verschillende aspecten van het hulp- en dienstverleningsaanbod in de gevangenis van Antwerpen die de respondenten kenden en/of waar ze gebruik van maakten.

Tabel 2: Aangehaalde aspecten van het hulp- en dienstverleningsaanbod in de gevangenis van Antwerpen.

Bibliotheek <ul style="list-style-type: none"> - Lenen van boeken, cd's, ... - Huren van dvd's - Huren van Playstation, Nintendo 	Sport <ul style="list-style-type: none"> - Conditietraining - Fitness - Voetbal
Cursussen zoals o.a. <ul style="list-style-type: none"> - Vader/moeder zijn in de gevangenis - Agressietraining 	Onderwijs <ul style="list-style-type: none"> - Nederlands - Frans - Engels - ICT
Justitieel Welzijnswerk Antwerpen (JWA)	
Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Beroepsopleiding (VDAB)	
Vereniging Ambulante Geestelijke Gezondheidszorg Antwerpen (VAGGA)	

Hulpverleners waren op de hoogte van de verschillende aspecten van het aanbod en verwezen indien nodig ook door naar andere diensten. De meeste penitentiaire beambten en gedetineerden kenden het aanbod. Toch waren er enkele respondenten niet op de hoogte van bepaalde aspecten, zoals, bijvoorbeeld Nederlandse lessen voor anderstaligen.

In tegenstelling tot hulpverleners gaven beambten en gedetineerden ook aspecten aan die niet tot het hulp- en dienstverleningsaanbod van de Vlaamse Gemeenschap behoorden. Voorbeelden waren de medische diensten (dokter en tandarts), de psychosociale dienst (PSD) en de erediensten. De meeste respondenten maakten met andere woorden geen onderscheid tussen de activiteiten van de Vlaamse Gemeenschap en de rest van het hulp- en dienstverleningsaanbod.

Gedetineerden werden over het aanbod geïnformeerd door middel van informatieborden per sectie, het gratis teletekstkanaal, folders of brochures, een schriftelijke bundel die ze konden krijgen bij het binnenkomen in de gevangenis. Ook medegedetineerden en/of penitentiair beambten vormden een bron van informatie, alsook de hulp- en dienstverleners van JWA doordat zij een eerste aanspreekpunt waren voor nieuwe gedetineerden.

3.1.2 Participatie

A. Motieven en voordelen van de participatie aan het hulp- en dienstverleningsaanbod

De respondenten gaven aan welke motieven gedetineerden hadden om te participeren aan het hulp- en dienstverleningsaanbod en welke voordelen deze participatie voor gedetineerden had. Omdat er behoorlijk wat gelijkenissen in de antwoorden waren, werden beide zaken samen besproken aan de hand van onderstaande tabel.

Tabel 3: Motieven en voordelen bij participatie voor gedetineerden.

Motieven/ voordelen	Hulp- en dienstverleners	Penitentiaire bewakingsassistenten	Gedetineerden
Afleiding/bezigheid hebben	X	X	X
Uit cel zijn	X	X	X
Praktische hulp	X	X	X
Fysiek in vorm blijven	X		
Uitlaatklep	X	X	
Iets om naar uit te kijken	X	X	
Iets bijleren	X	X	X
Diploma behalen	X	X	
Interacties	X		X
Werken aan persoonlijke ontwikkeling	X	X	
Bevordert re-integratie	X	X	
Minder recidive	X		
Geïnformeerd worden	X		
Zinvolle tijdsbesteding	X		
Meer zijn dan een gedetineerde	X		
Uit interesse		X	X
Luisterend oor		X	X
Financiële aspect			X
Vaak douchen			X

Bijna alle bevroegde gedetineerden namen deel aan de hulp- en dienstverleningsactiviteiten, op één persoon na. Motieven die de drie respondentengroepen aangaven, waren participatie ter afleiding en om uit de cel te zijn. Ook het verkrijgen van praktische hulp, zoals informatie over elektronisch toezicht, vormde volgens alle respondentengroepen een motief. Verder leek het sportaanbod volgens hulpverleners en penitentiaire beambten een rol te spelen: "In vorm blijven, mentaal wat afwisseling, een uitlaatklep hebben, dat is een uurtje dat ik niet lig te piekeren in mijn bed. Zoiets meer. Zowel fysiek maar ook mentaal kan dat wel een belangrijke rol spelen." (R4, hulp- en dienstverlener). Hulpverleners en beambten haalden ook aan dat het aanbod iets was waar gedetineerden naar uitkeken. Volgens de drie groepen was ook scholing een belangrijke motivatie voor gedetineerden. Hierdoor konden ze dingen bijleren, zoals de Nederlandse taal. Ook het behalen van een attest of diploma was een voordeel volgens hulpverleners en beambten. Een hulpverlener haalde aan dat het voor fiere gevoelens bij gedetineerden zorgde: "En uiteindelijk is dat ook iets om fier op hun eigen te zijn, dat ze dat attest behalen. En dat merkte ook wel van 'Ik ben naar de les geweest en ik had het goed gedaan en ik kreeg een compliment.'" (R1, hulp- en dienstverlener). Hulpverleners en gedetineerden vonden ook de interacties met andere gedetineerden positief. Voor gedetineerden was dit een kans om met iemand anders te praten dan hun celgenoot. Volgens hulp- en dienstverleners en beambten werkten gedetineerden ook aan hun persoonlijke ontwikkeling via participatie aan het aanbod. Zo steeg hun zelfvertrouwen wanneer ze een activiteit graag deden, zoals voetbal. "En die voelde zich ook veel beter, die had terug zowat meer zelfvertrouwen want dat was iets dat hij goed kan." (R1, hulp- en dienstverlener). Ook het aanspreken van hun verantwoordelijkheden, door bijvoorbeeld aanwezig te zijn tijdens lessen, had volgens hulpverleners een invloed op hun ontwikkeling. Beide respondentengroepen vonden het ook positief om in de gevangenis te werken aan de re-integratie van gedetineerden. "Alles wat ze binnen al in orde brengen, moeten ze buiten niet doen." (R2, hulp- en dienstverlener).

Aansluitend bij het werken aan de re-integratie, hoorde volgens hulpverleners ook een verminderde kans op recidive. Doordat gedetineerden wisten bij welke instanties ze terecht konden om bijvoorbeeld aan hun agressieprobleem te werken, verkleinde de kans op herval. Volgens hulpverleners was ook het informeren van gedetineerden een voordeel. Dit ging bijvoorbeeld over het verduidelijken of mee in orde brengen van papieren, rekeningen of contracten. Een laatste voordeel volgens hulpverleners ging over het belang van zinvolle tijdsbestedingen: "Soms ook 'iets meer worden dan een gedetineerde'. Dat merk ik bijvoorbeeld als we andere gedetineerden gebruiken als tolk. Dan komen ze in een andere positie te staan, dan kunnen ze zelf iets betekenen." (R6, hulp- en dienstverlener).

Beambten haalden aan dat gedetineerden ook nog aan een ander aspect van de persoonlijke ontwikkeling konden werken door deelname aan het aanbod: "Dat ze de kans hebben om aan zichzelf te werken, dat ze mens kunnen blijven of worden of verbeteren." (R10, penitentiair beampte). Ook geïnteresseerd zijn vormde volgens beambten en gedetineerden een motivatie om deel te nemen aan het aanbod. Verder haalden ze ook het belang aan van een luisterend oor waar gedetineerden met hun vragen en problemen terecht konden. Niet alle activiteiten deelden echter dezelfde motivaties. Zo vormde een luisterend oor voor sommige gedetineerden een hulp in verband met praktische zaken, terwijl anderen nood hadden om te ventileren.

Gedetineerden die werkten in de gevangenis zeiden ook dat de financiële ondersteuning en het privilege om als werker elke dag te mogen douchen, motieven vormden. "Eerst en vooral, omdat ge dan toch op z'n minst, door te werken hier in de gevangenis, het privilege hebt om elke dag te douchen. Én uit uw cel te zijn. Bij mij is dat prioriteit één." (R17, gedetineerde).

Tabel 4: Voordelen voor de gevangenis door het participeren aan het hulp- en dienstverleningsaanbod.

Voordelen	Hulp- en dienstverleners	Penitentiaire bewakingsassistenten	Gedetineerden
Minder incidenten/problemen	X	X	X
Bevordert rust	X	X	X
Minder frustraties	X	X	
Minder agressie naar personeel	X	X	
Minder zelfmoorden	X		
Gemoedelijkere sfeer	X		
Verhogen veiligheid	X		
Eigenlijke opdracht uitvoeren	X		
Zich meer mens voelen		X	
Geen personeel nodig		X	X
			X

Het aanbieden van het hulp- en dienstverleningsaanbod zorgde volgens alle respondenten voor minder incidenten of problemen in de gevangenis. Hierdoor nam de rust in de gevangenis toe. "Ik vind als mensen zo cursussen volgen, zijn ze ook kalmer en zo. Ze zijn minder gestresseerd en zo." (R20, gedetineerde). Hulpverleners en beambten merkten ook een daling van de frustraties, waardoor er minder agressie was naar personeel toe. Dit leidde volgens hulpverleners tot minder zelfmoorden en een gemoedelijkere sfeer wat de veiligheid in de gevangenis verhoogde. Een hulpverlener haalde tenslotte nog aan dat penitentiaire bewakingsassistenten hun eigenlijke opdracht konden uitvoeren:

In het Belgische systeem is het zo dat bewakers eigenlijk als voornaamste opdracht hebben te zorgen voor de veiligheid, controle, zorgen dat mensen opgesloten blijven zolang dat dat moet. En in die opdracht moeten ze dat doen met respect voor de mens enzovoort, en moeten ze mensen goed bejegenen, dat hun opdracht. De rest van de opdracht wordt uitbesteed aan de Vlaamse gemeenschap: zorgen dat mensen dingen kunnen leren, dat problemen aangepakt worden enzovoort. Als dat goed gebeurt, Vlaamse gemeenschap, dan zal de job van gevangenis personeel ook gemakkelijker zijn. Dan zullen ze hun bewakingsopdracht kunnen doen, ze moeten niet met die andere dingen bezig zijn. Mensen zullen waarschijnlijk ook veel minder voor agressie en problemen zorgen en zelfmoorden enzovoort. (R6, hulp- en dienstverlener)

Volgens bewakend personeel zorgde het aanbod ook voor een bevestiging van het menselijke aspect: "Ja hetgeen dat ik zeg, als je ze als beesten behandelt zullen ze zich als beesten gedragen. Dat is altijd de grote lijn. Als je ze meer aanbod geeft, dan gaan ze zich meer mens voelen." (R10, penitentiair beambte). Enkele beambten, net zoals enkele gedetineerden, gaven aan dat er geen voordelen waren voor de gevangenis door de participatie aan het hulp- en dienstverleningsaanbod.

Volgens een gedetineerde moest er door participatie aan het aanbod minder personeel ingezet worden, wat leidde tot een besparing van de loonkosten voor de gevangenis. Ook het feit dat gedetineerden zelf de gevangenis proper hielden, gaf hij aan als een voordeel.

Tabel 5: Voordelen voor de samenleving door het participeren aan het hulp- en dienstverleningsaanbod.

Voordelen	Hulp- en dienstverleners	Penitentiare bewakingsassistenten	Gedetineerden
Minder recidive	X	X	X
Re-integratie	X	X	
Beter mens worden	X		X
Veiliger		X	
Kennismaking met nieuwe dingen		X	
Geen			X
Snel terugkomen naar de gevangenis			X

Op de vraag wat de voordelen zouden zijn voor de samenleving, haalden hulpverleners en penitentiare bewakingsassistenten eenzelfde aspect aan: re-integratie. Doordat gedetineerden kansen kregen om zich terug in de maatschappij te bewegen, verkleinde ook de kans op recidive, zoals de drie respondentengroepen aanhaalden. "Tuurlijk, omdat je werkt aan die re-integratie. En minder kans op recidive. Dat ze hopelijk minder snel terug criminele feiten gaan plegen." (R7, hulp- en dienstverlener). Volgens hulpverleners konden gedetineerden dankzij het aanbod betere mensen worden. Ook gedetineerden waren het hiermee eens: "Het voordeel voor de samenleving is dat ... ge komt niet meer buiten als dezelfde persoon als ervoor hé. Ge zijt ietske beter. Ge hebt toch ietske meer bijgeleerd vind ik, dan heb jij misschien meer te bieden dan vroeger." (R20, gedetineerde).

Volgens beambten was het veiliger voor de maatschappij om frustraties van gedetineerden te beperken door deelname aan het hulp- en dienstverleningsaanbod. "Ja als je iemand vol frustraties loslaat op de samenleving, dan is dat natuurlijk een gevaar voor de samenleving." (R10, penitentiair beambte). Eveneens haalden ze aan dat gedetineerden dankzij het aanbod kennis maakten met nieuwe zaken, zoals cursussen. Daardoor zouden gedetineerden niet meer in de criminaliteit hoeven te leven en kunnen ze op een eerlijke manier leven.

Sommige gedetineerden vonden dat er geen voordelen voor de samenleving waren. Een enkeling reageerde tenslotte als volgt:

Ik geloof dat de recidive hier in België erg hoog zijn, en dat ligt eraan hoe je met gevangenen omgaat, hoe je ze doet behandelen en hoe je ze op straat zet. Daarom zijn die recidive zo hoog. Het voordeel voor de samenleving van hoge recidive, dat de mensen weer snel terugkomen in de gevangenis. Dat is het voordeel voor de samenleving, dat ze er snel weg zijn. Maar ja dat is natuurlijk niet de zin van de zaak geloof ik. Je wilt eigenlijk dat de mensen niet meer terugkomen naar de gevangenis, maar daar wordt hier naar mijn mening niks aan gedaan. (R18, gedetineerde)

B. Negatieve aspecten aan het hulp- en dienstverleningsaanbod

Tabel 6: Negatieve aspecten aan of voor het hulp- en dienstverleningsaanbod.

Negatieve aspecten	Hulp- en dienstverleners	Penitentiaire bewakingsassistenten	Gedetineerden
Te beperkt aanbod	X	X	X
Besparingen	X	X	X
Personeelstekort	X	X	X
Afgelast aanbod	X	X	X
Niet afgestemd op interesses	X	X	X
Overbevolking	X	X	
Te weinig tijd	X	X	
Lange wachtlijsten	X		X
Infrastructuur	X		X
Taalbarrière	X		X
Geen opvolging	X		
Zinloos		X	
Te uitgebreid aanbod		X	
Veel extra werk		X	
Beperkte plaatsen		X	
Geen goede afhandeling		X	
Technologie loopt achter			X
Te duur			X
Gedrag medegedetineerden			X

Alle drie de respondentengroepen gaven aan dat het aanbod te beperkt was. De besparingen waren daarvoor een oorzaak, zo haalden hulpverleners en beambten aan: "En dan komde op een pijnpunt in heel veel zaken, in deze besparingstijden. Ja het kost allemaal veel geld. En vaak moet je lightversies aanbieden van dingen die veel groter zouden moeten of kunnen zijn." (R3, hulp- en dienstverlener). De drie groepen haalden aan dat de besparingen eveneens leidden tot een personeelstekort en daarmee gepaarde gaande afgelastingen van het aanbod. Ondanks dat een meerderheid van de respondenten aangaf dat het aanbod te beperkt was, vonden enkele penitentiaire beambten het aanbod zinloos. Anderen vonden het aanbod dan weer te uitgebreid: "Nu op dit moment zijn die aanbiedingen echt te veel van het goede. Veel te veel." (R11, penitentiair beambte). Het aanbod sloot volgens de drie respondentengroepen ook niet altijd aan op de noden en behoeften van gedetineerden. Hulpverleners en bewakend personeel gaven verder aan dat er door de overbevolking te weinig tijd was om met gedetineerden in gesprek te gaan. "Dat ge eigenlijk druk bezig bent en het jammere is doordat ge een overbevolking hebt in Antwerpen, dat ge de nodige tijd niet aan de gedetineerden, aan de beklagden, kunt geven om is een luisterend oor te bieden ofzo. Wij hebben daar geen tijd voor." (R13, penitentiair beambte). Als volgend negatief aspect haalden hulpverleners en gedetineerden de lange wachtlijsten aan. Hierdoor werden gedetineerden uitgesloten van het aanbod. Ook de kleine en verouderde infrastructuur speelde volgens hen een negatieve rol. Beide respondentengroepen haalden tot slot ook aan dat de communicatie niet vlot verliep. Hier was het hoge percentage anderstalige gedetineerden een oorzaak van:

Hier is ook een enorme taalbarrière hé. Dat is een grote frustratie binnen de gevangenen die dat dan nog eens 23 uur op die cel zitten. Die deur gaat is ne keer open, en dan kunnen ze nog niet vragen wat ze graag zouden willen vragen. Dat is een verschrikkelijk probleem. Van daaruit start dat ook allemaal he. (R17, gedetineerde)

Als laatste negatief aspect haalde een hulpverlener het gebrek aan opvolging voor gedetineerden aan. Hierdoor kwamen er situaties voor waarbij niets in orde was als ze vrijkwamen.

Penitentiaire beambten vonden dat het aanbod te veel extra werk met zich meebracht. De overbevolking zorgde voor extra druk waardoor de kans op spanningen toenam. "Waarom zijn wij ertegen? Omdat het zoveel gedoe geeft." (R10, penitentiair beambte). Een voorstander van het aanbod reageerde dat het jammer was dat de plaatsen voor sommige activiteiten beperkt waren. Een laatste negatief aspect dat beambten aanhaalden had betrekking op de diensten. Volgens hen beantwoordden diensten de vragen van gedetineerden niet volledig en kwamen ze met dezelfde vragen tot bij beambten. "Want het antwoord was niet duidelijk en ze weten niet wat er staat te gebeuren ook nog eens. Dus die diensten handelen de dingen in mijn ogen niet goed af." (R11, penitentiair beambte).

Enkele gedetineerden vonden het jammer dat de technologische aspecten in de gevangenis van Antwerpen achterophinkten. Het was in Antwerpen bijvoorbeeld niet mogelijk om te Skypen om op die manier contact te houden met het thuisfront. Daarnaast vonden sommigen de huurprijs van bepaalde materialen in de bibliotheek te hoog en speelde ook het gedrag van medegedetineerden een storende rol, zoals het afhaken bij activiteiten.

3.1.3 Veiligheid tijdens (het deelnemen aan/organiseren van) hulp- en dienstverleningsactiviteiten

De meerderheid van de respondenten voelden zich helemaal veilig tijdens de hulp- en dienstverleningsactiviteiten. "Een 10 op 10. Ja, volledig. Ik heb daar geen problemen mee." (R7, hulp- en dienstverlener). Enkele anderen nuanceerden hun gevoelens en drukten ze uit als "bijna altijd voel ik mij heel veilig" (R6, hulp- en dienstverlener), "redelijk veilig" (R14, penitentiair beambte) of "In principe gewoon goed." (R19, gedetineerde). Er was geen enkele respondent die aangaf zich onveilig te voelen tijdens de hulp- en dienstactiviteiten. Wel werden er momenten aangegeven waarop de veiligheid nog verhoogd worden, zoals tijdens grote bewegingen als het naar de bib gaan.

Tabel 7: Bevorderende veiligheidsfactoren tijdens (het deelnemen aan of organiseren van) hulp- en dienstverleningsactiviteiten.

Bevorderende veiligheidsfactoren	Hulp- en dienstverleners	Penitentiaire bewakingsassistenten	Gedetineerden
Infrastructuur	X	X	X
Hulp- en dienstverleningsaanbod	X	X	X
Eigen gedrag	X	X	X
Bewakend personeel	X	X	X
Respect	X	X	
Collega's	X	X	
Regels	X	X	
Samenwerking	X		
Gemotiveerde cliënten	X		
Streng lesgevers		X	
Opleiding		X	
Nederlands spreken			X

De drie respondentengroepen haalden drie gelijkaardige factoren aan die de veiligheid positief beïnvloedden. De eerste factor omvatte deuren die op slot konden, de aanwezigheid van camera's, de beschikbaarheid van voldoende ramen in de lokalen waardoor personeel kon binnenkijken en automatische deuren die verhinderden dat groepen gedetineerden bij elkaar kwamen. Ook de noodknop waarover hulpverleners beschikten en het feit dat alles in de gevangenis van Antwerpen zich dichtbij elkaar bevond, waren positieve aspecten volgens de respondenten. "Letterlijk, ik zit naast ne noodknop hé." (R8, hulp- en dienstverlener). Ten tweede zorgde het aanbod, zoals het (kinder)bezoek en de cursussen, voor een verhoging van de veiligheid. "Ja inderdaad, dat je samen aan iets werkt of samen aan iets bezig bent. Los van wat dat dat moet zijn of kan zijn, je bent efkes weg van dat detentiestukje." (R3, hulp- en dienstverlener). Vervolgens gaven de drie respondentengroepen het eigen gedrag en de eigen persoonlijkheid aan als bevorderende voor de veiligheid. Meer bepaald ging het over kennis van de eigen capaciteiten, het eigen gedrag en de manier waarop contacten met anderen werden gelegd. Het menselijke aspect was hierbij belangrijk: "Dus de menselijke contacten, u gewoon opstellen als mens in eerste instantie." (R12, penitentiair beambte). Als laatste gemeenschappelijk aspect was de aanwezigheid van voldoende bewakend personeel belangrijk.

Hulpverleners en penitentiaire beambten haalden ook wederzijds respect aan: "Ik heb een ingesteldheid van 'Ik behandel mensen met respect en alleen op die manier krijgde respect terug.'" (R4, hulp- en dienstverlener). De aanwezigheid van collega's, als back-up en steun, alsook het hanteren van regels en afspraken waren belangrijk. Zo gaf een hulpverlener aan dat er binnen de organisatie waar hij/zij werkzaam is, impliciete regels onder collega's golden: "Ik zit altijd het dichtste bij de deur. [...] Dat is gene regel die zwart op wit staat, maar dat is een regel die wij hier proberen hanteren." (R2, hulp- en dienstverlener). Tot slot zorgden gemotiveerde cliënten, een goede samenwerking met bewakend personeel en duidelijke afspraken met gedetineerden voor verhoogde veiligheidsgevoelens bij hulpverleners. "Ja wat ik altijd doe, zeker met mensen die onvoorspelbaar zijn en agressief zijn, is met die man, of met die vrouw, zelf afspraken maken." (R8, hulp- en dienstverlener).

Penitentiaire beambten en gedetineerden haalden ook de ervarenheid van beambten aan als bevorderende factor. Verder waren, volgens penitentiaire bewakingsassistenten, consequente lesgevers belangrijk om de veiligheid in de gevangenis te behouden, alsook het volgen van opleidingen, zoals interventietechnieken. Een regelmatige opfrissing hiervan was eveneens nodig om de veiligheid te garanderen. "De speciale opleidingen die je krijgt om onszelf te verdedigen en bepaalde situaties te kunnen aangaan, dat helpt ook heel veel." (R9, penitentiair beambte).

Volgens gedetineerden zou het wegwerken van de taalbarrière zorgen voor verhoogde veiligheidsgevoelens: "Als u de taal niet spreekt, zit u al in de problemen, dan begrijp je de persoon niet die tegenover u staat [...]. En dan begint hij ineens kwaad te worden." R22, gedetineerde).

Tabel 8: Belemmerende veiligheidsfactoren tijdens (het deelnemen aan of organiseren van) hulp- en dienstverleningsactiviteiten.

Belemmerende veiligheidsfactoren	Hulp- en dienstverleners	Penitentiaire bewakingsassistenten	Gedetineerden
Infrastructuur	X	X	X
Personeelstekort	X	X	X
Gebrek aan opleiding	X	X	X
(Mede)gedetineerden	X	X	X
Regels	X		
Afgelast aanbod	X		
Te milde straffen		X	X
Onbruikbaar materiaal		X	
Miscommunicatie		X	
Te veel bewegingen		X	
Handelen collega's		X	

Ondanks dat de infrastructuur ook een bevorderende factor was, haalden de drie respondentengroepen het ook aan als een belemmerende factor. Het omvatte een gebrek aan ramen in lokalen wat de zichtbaarheid belemmerde, de niet-bereikbaarheid van de alarmknop in noodsituaties en de angst bij het uitbreken van een brand. "Daar stel ik me wel vragen bij, hoe ga je weggeraken? Dat zou zo het enige moment zijn dat ik me onveilig voel, maar voor de rest niet." (R24, gedetineerde). Niet alleen het personeelstekort maar ook het gebrek aan opleidingen en trainingen van bewakend personeel en de daarbij horende onervarenheid zorgden voor onveiligheid. Een ander aspect volgens de drie groepen vormde de onvoorspelbaarheid van sommige gedetineerden, het uiten van bedreigingen of vertonen van agressief gedrag en gedetineerden die de groep opstookten. Hulpverleners vonden de regels en procedures niet altijd bevorderlijk voor de veiligheid: "Want als iedereen alle procedures volgt, dan marcheert er niks niet meer, dan blokkeert heel het systeem." (R6, hulp- en dienstverlener). Als laatste aspect haalde een hulpverlener aan dat de taak van bewakend personeel zwaarder werd indien er een beperkt of afgelast aanbod was: "Want er zullen meer incidenten zijn en er zullen meer gedetineerden lastig doen." (R6, hulp- en dienstverlener).

Directie die gedetineerden niet zwaar genoeg strafte, zorgde volgens bewakend personeel en gedetineerden voor onveiligheid, specifiek dan voor de slachtoffers. Ook onbruikbaar materiaal, zoals kapotte draagbare telefoons, was belemmerend. Verder haalde het bewakend kader aan dat onderlinge miscommunicatie, te drukke momenten en de manier van handelen van collega's de veiligheid in het gedrang brachten:

D' office heb je wat er mag en je hebt wat er niet mag in de gevangenis. En daartussen is de grijze zone, dat is de zone van de menselijkheid. En die zone van de ene persoon is al wat groter dan de andere zone. En als je dan natuurlijk met een persoon zit die, laat ons zeggen een mindere vorm van menselijkheid heeft en hij heeft een bus pepperspray in zijn handen, ja... Voor hetzelfde geldt vraagt een gedetineerde een extra koekje en krijgt die een pepperspray in zijn gezicht. (R9, penitentiair beampte)

3.2. Contacten in de gevangenis

3.2.1 Contacten met gedetineerden

A. Contactmomenten met (mede)gedetineerden

Wat betreft de contactmomenten met gedetineerden was er voor de hulpverleners geen sprake van enige regelmaat. Sommige respondenten gingen één keer per week in gesprek met cliënten, anderen kwamen enkele keren per jaar in de gevangenis voor het geven van een cursus. De onderwerpen van de gesprekken waren eveneens van zeer uiteenlopende aard. Gesprekken met hulp- en dienstverleners gingen voornamelijk over praktische hulp, alsook over informele zaken zoals familie, het privéleven van gedetineerden of het leven in de gevangenis. "Maar ik kan evengoed vragen 'Hoe is 't op cel, hebde goed geslapen?'. Maar dat gaat ook over hun welzijn hé, en ik ben domein welzijn." (R2, hulp- en dienstverlener).

Gedetineerden kwamen dagelijks in contact met penitentiaire bewakingsassistenten. Dit begon bij het wakken en ging door tot wanneer de gedetineerden gingen slapen. Dit was eveneens zo gedurende de dag, zoals tijdens de etensbedeling, tijdens het appél of voor het bezoek. Voor elke vraag die gedetineerden hadden of actie die ze uit hun cel wilden verrichten, was contact met het bewakend personeel vereist. Met penitentiaire bewakingsassistenten spraken gedetineerden over hun gerechtelijk dossier en praktische zaken, zoals het bellen naar de griffie. Sommigen stimuleerden gedetineerden ook om deel te nemen aan het hulp- en dienstverleningsaanbod: "En dan is het proberen om hun te motiveren om niet terug te komen, want er is iets anders dan de gevangenis, dan den bak, jaren aan een stuk. Buiten is het leven, is het feest, niet hier hé." (R13, penitentiair beambte).

Het contact met medegegedetineerden vond voornamelijk plaats in de cel, met celgenoten, maar ook tijdens het verplaatsen van en naar activiteiten, bijvoorbeeld om naar het bezoek te gaan. Ook tijdens de activiteiten, zoals cursussen, en het werken vonden er interacties plaats met medegegedetineerden.

B. Gevoelens bij contacten

Voor sommige gedetineerden vormden medegegedetineerden een manier om de detentieperiode draaglijker en aangenamer te maken. Anderen omschreven medegegedetineerden als slachtoffers, mensen die een fout hadden gemaakt of zelfs niets. Een laatste respondent reageerde: "Ik denk dat je elkaar moet respecteren. Je woont hier eigenlijk onder één dak dus je moet elkaar eigenlijk proberen respecteren." (R23, gedetineerde)."

Tabel 9: Positieve aspecten aan het contact met (mede)gedetineerden.

Hulp- en dienstverleners	Penitentiaire bewakingsassistenten	Gedetineerden
<ul style="list-style-type: none"> • Gedrag gedetineerden • Vrijwillige relatie 	<ul style="list-style-type: none"> • Gedrag gedetineerden • Afwisselende contacten • Respect • Hulp bieden 	<ul style="list-style-type: none"> • Luisterend oor • Leerrijk • Positieve gevoelens

Zowel hulpverleners als beambten vonden het positief wanneer cliënten uit hun fouten leerden en gemotiveerd waren om iets op te bouwen. "Maar de mentaliteit van de gedetineerden is altijd het belangrijkste. Als die er klaar voor is en gemotiveerd, van 'Ik pak mijn leven terug op', dan kunde iets beginnen." (R4, hulp- en dienstverlener). Hulpverleners konden zich op een gelijk niveau stellen met gedetineerden door het vrijwillige aspect, wat zorgde voor ongedwongen en boeiende contacten. Hierbij hadden hulpverleners het gevoel mee een verschil te kunnen maken. Door de positieve visie van gedetineerden ten opzichte van hulpverleners, ontstond er een relatie gebaseerd op persoonlijk contact, respect en vertrouwen: "Ik hoor ook van collega's dat als daar dingen gebeuren, dat gedetineerden het heel dikwijls voor u opnemen, tegen andere gedetineerden." (R8, hulp- en dienstverlener).

De contacten met gedetineerden volgens penitentiaire bewakingsassistenten waren afwisselend en gemoedelijk. Door met gedetineerden in interactie te gaan, leerden ze een andere kant van de persoon kennen wat tot respect en appreciatie kon leiden. Dit werkte in beide richtingen: "Het positieve is dat als ge correct handelt, dat ge veel van die mensen kunt vragen en dan luisteren ze ook naar u." (R9, penitentiair beambte). Ook het beantwoorden van vragen vond een respondent een positief aspect: "Dat ge mensen toch kunt helpen met bepaalde zaken, dat ge iets kunt regelen binnen de grenzen natuurlijk." (R12, penitentiair beambte).

Medegedetineerden vonden het fijn om hun verhaal te kunnen doen, evenals ze elkaar dingen leerden. "Voor mij is die vier maand en een half, dat ik met die mens heb gelegen, de snelste levensles ooit. Dat heeft iets met mij gedaan." (R17, gedetineerde). De contacten met anderen omschreven ze als gemoedelijk en zorgden ervoor dat ze zich minder opgesloten voelden.

Tabel 10: Negatieve aspecten aan het contact met (mede)gedetineerden.

Hulp- en dienstverleners	Penitentiaire bewakingsassistenten	Gedetineerden
<ul style="list-style-type: none"> • Houding gedetineerden • Klagen • Niks kunnen afdwingen • Geen 	<ul style="list-style-type: none"> • Houding gedetineerden • Teveel rechten • Minder controle • Impact op bewakend personeel 	<ul style="list-style-type: none"> • Houding gedetineerden • Klagen • Desinteresse • Overbodig

Negatief aan het contact met gedetineerden volgens de drie respondentengroepen was storend, agressief of respectloos gedrag. Ook gedetineerden met een *je m'en fous*-houding of degenen die kansen bleven verknallen zorgden voor een minder aangenaam contact. "Als ik voel dat mensen mij gebruiken, als mensen mij opdrachten willen geven vanuit een arrogante houding van 'Gij moet dat en dat doen.', dan steiger ik spontaan." (R6, hulp- en dienstverlener). Gedetineerden die enkel in gesprek gingen om over allerlei zaken te klagen, zorgden dan weer voor frustraties bij hulpverleners en gedetineerden. Ook de vrijwillige relatie van de hulpverlening zorgde bij de hulpverleners voor een negatief aspect: "De andere kant van de medaille is uiteraard dat je niks kan afdwingen hé. Als zij geen afspraak willen nakomen, ja dan." (R2, hulp- en dienstverlener). Eén hulpverlener vond niets negatief aan het contact met gedetineerden.

Bewakend personeel vond het soms lastig dat gedetineerden zo goed op de hoogte waren van hun rechten: "Dus ik vind dat ze te veel doordrongen zijn van hun recht, terwijl ze zelf niet zoveel respect hebben gehad voor het recht." (R10, penitentiair beambte). Hierdoor had een respondent het gevoel over minder controle te beschikken. De interacties met gedetineerden hadden een impact op het bewakend personeel, bijvoorbeeld een verminderende werklust door ondankbare of agressieve gedetineerden. "Je wordt soms wel een beetje rechtser, dat kan ik wel zeggen. Het is niet mooi maar het is wel zo." (R14, penitentiair beambte).

Gedetineerden vonden het niet fijn wanneer medegedetineerden niet luisterden of ongeïnteresseerd waren, ook het opdringen van een gesprek of niets willen leren apprecieerden ze niet. Een respondent haalde aan dat hij het lastig vond medegedetineerden te kennen van buiten de gevangenis en voor één persoon was het contact overbodig.

3.2.2 Contacten met penitentiaire bewakingsassistenten

A. Contactmomenten met penitentiaire bewakingsassistenten

Het contact tussen hulp- en dienstverleners en penitentiaire bewakingsassistenten begon bij het binnenkomen van de gevangenis. Daar meldden zij zich aan bij iemand van de penitentiaire bewakingsassistenten vooraleer ze de gevangenis mochten betreden. Verder ontmoetten beide partijen elkaar voor, tijdens en/of na de gesprekken die hulp- en dienstverleners met gedetineerden hadden. De onderwerpen waar hulpverleners en penitentiaire bewakingsassistenten onderling over spraken waren voornamelijk werkgerelateerde zaken zoals nieuw personeel, het hulp- en dienstverleningsaanbod, de jobinhoud van hulpverleners en vakantieregelingen. Enkele respondenten vertelden ook over cliënten, dit had in beide gevallen te maken met informatie om de veiligheid te garanderen. "Als ik denk dan in de situatie van de cliënt met zijn automutilatie, dan heb ik dat wel gemeld. Dus eigenlijk van het moment dat ik iets of wat merk van 'Goh dat kan onveilig zijn', dan meld ik dat wel." (R1, hulp- en dienstverlener). Daarnaast spraken sommigen elkaar ook over zaken buiten het werk, zoals de media, het weer of het privéleven. Enkele hulp- en dienstverleners gaven echter aan dat ze nooit over hun persoonlijke leven spraken. Overlegmomenten met penitentiaire bewakingsassistenten waren er volgens de hulp- en dienstverleners niet. De samenwerking met hen beperkte zich tot praktische zaken zoals gedetineerden tot bij hen brengen om ermee in gesprek te gaan, elkaar op de hoogte brengen van risico's en het openen en sluiten van deuren.

Penitentiaire beambten spraken onderling over hun privéleven of de veranderingen of ergernissen in de gevangenis. Enkele respondenten vonden het ook aangenaam om met collega's te praten indien ze stress hadden of gefrustreerd waren. "Je kan al eens met iemand praten die weet waarover je het hebt en dan kan je dat beter verwerken dan bij iemand anders buiten de gevangenis, die begrijpen dat niet 100%." (R15, penitentiair beambte). Ook gedetineerden waren een gespreksonderwerp, het ging dan over instructies over potentiële problemen of over lachwekkende dingen die ze meemaakten.

Gedetineerden die met penitentiaire bewakingsassistenten in gesprek gingen, deden dat over de media en het privéleven van zowel zichzelf als van het bewakend personeel. "Dat is wel plezant. Dan zie je ook de menselijke kant van hun. Want veel zien alleen maar de negatieve kant van de cipiers, maar ze hebben ook een menselijke kant hé, omdat het ook maar mensen zijn." (R20, gedetineerde). Eén respondent gaf aan dat ze weinig spraken over de redenen waarom je in de gevangenis zat. "Ja, zij vragen dat ook niet, weet je. Tenzij je, gelijk ge nu zelf zegt, als ge er zelf over begint te babbelen." (R21, gedetineerde). Net zoals bij de hulp- en dienstverleners, waren er binnen deze respondentengroep enkelen die te kennen gaven niet over hun persoonlijk leven te praten.

B. Gevoelens bij contacten

Tabel 11: Positieve aspecten aan het contact met penitentiaire bewakingsassistenten.

Hulp- en dienstverleners	Penitentiaire bewakingsassistenten	Gedetineerden
<ul style="list-style-type: none">• Respect• Elkaar kennen• Goede werkrelatie• Vriendelijk	<ul style="list-style-type: none">• Collegialiteit• Shiftensysteem onder collega's• Vlotte communicatie• Behouden van structuren	<ul style="list-style-type: none">• Respect• Menselijk aspect• Snelle reacties• Familiair contact

Voor hulp- en dienstverleners bestond een goed contact met penitentiair bewakingsassistenten uit wederzijds respect waarbij ook kennis van elkaar belangrijk was. "Ik vind het ook belangrijk dat ze weten wie ik ben en wat ik doe, want dat draagt ook bij tot mijn veiligheid." (R2, hulp- en dienstverlener). Een goede werkrelatie zorgde ervoor dat gedetineerden tot bij de hulpverleners geraakten, dat ze een lokaal hadden enzovoort. Ze vonden bewakend personeel vriendelijk en behulpzaam en door hen net zoals gedetineerden aan te spreken met 'chef', stelden zij zich vlotter op tegenover de hulpverleners.

Onder bewakend personeel was er een grote collegialiteit waarvan onderlinge steun en vertrouwen belangrijke aspecten waren. "Eén van de fijnste dingen aan deze job is het contact met de collega's voor mij hé." (R10, penitentiair beambte). Het shiftensysteem, waardoor ze elke dag met andere collega's samenwerkten, zorgde ervoor dat ze het contact met minder fijne collega's beter konden verwerken. Een respondent haalde aan dat de communicatie beter verliep dan vroeger. Een voorbeeld hiervan waren verschillende collega's die eenzelfde structuur op een sectie hanteerden wat duidelijkheid creëerde. "En een andere collega die werkt ook zo, dus wij wisselen wel regelmatig af en als er dan iemand nieuw komt en wij twee zijn er niet, behouden ze dezelfde stramien." (R15, penitentiair beambte).

"Respect is er wel maar je moet het eerst wel aan de cipers geven voor je het van hen krijgt. Dat heb ik wel geleerd." (R24, gedetineerde). Wederzijds respect zorgde ervoor dat gedetineerden zich als mens gewaardeerd voelden. Ook de snelle reacties vonden ze aangenaam: "Als je iets vraagt of je hebt iets nodig, wordt er wel snel op gereageerd." (R19, gedetineerde). Als laatste positieve aspect benadrukten ze het familiaire contact waarbij informele gesprekken mogelijk waren met bewakend personeel.

Tabel 12: Negatieve aspecten aan het contact met penitentiaire bewakingsassistenten.

Hulp- en dienstverleners	Penitentiaire bewakingsassistenten	Gedetineerden
<ul style="list-style-type: none"> • Anti-hulp- en dienstverleningsaanbod • Klagen • Gebrek aan opleiding 	<ul style="list-style-type: none"> • Anti-hulp- en dienstverleningsaanbod • Roddelen • Collega's 	<ul style="list-style-type: none"> • Roddelen • Gedrag beambten • Shiftensysteem • Geen

Hulp- en dienstverleners, alsook een penitentiaire beambte, gaven aan dat sommige penitentiaire bewakingsassistenten argwanende gevoelens hadden tegenover het hulp- en dienstverleningsaanbod. Sommigen zagen hulpverleners liever weggaan dan komen, waardoor hulpverleners twijfelden of bewakend personeel het nut van hun job inzagen. Ook het klagen over de hoge werkdruk en de extra bewegingen die het aanbod met zich meebracht, zorgden voor negatieve gevoelens bij de hulpverleners. Een respondent haalde ook dit nog aan: "Ja, het gebrek aan opleiding, de manier van communiceren. Ik bedoel: het zal niet de eerste keer zijn dat ik bewakend personeel racistische opmerkingen hoor maken. Ik bedoel, ja nee, dat zorgt niet bepaald voor veiligheid." (R5, hulp- en dienstverlener).

Penitentiair bewakingspersoneel en gedetineerden vonden het jammer dat er veel werd geroddeld: "Wat je merkt is wel als je een chef iets vertelt, bepaalde chefs iets vertelt, binnen de kortste tijd weten alle cipers het." (R20, gedetineerde). Ook de relaties met collega's waren niet altijd optimaal, zo haalden penitentiaire bewakingsassistenten aan. "Het probleem is ook dat mensen of collega's onderling ook voor elkaar kunnen schrijven zonder dat ze een meldingsverslag doen [...] zonder dat ze met elkaar efkes overleggen van 'Hoe zat dat?'. Dat brengt ook wel spanningen onderling." (R11, penitentiair beambte). Sommigen konden het minder goed met collega's vinden, anderen misten het vriendschapsaspect dat op hun vorige job bijvoorbeeld wel aanwezig was.

Sommige penitentiaire bewakingsassistenten leken hun job beu en waren gefrustreerd, zo reageerden gedetineerden, anderen waren te streng. "Echt een beetje dicteren, niet kunnen omgaan met macht, en dat is wel irritant." (R19, gedetineerde). De respondenten waren ook tegen het shiftensysteem omdat dit de communicatie bemoeilijkte. Volgens enkelen waren er geen negatieve aspecten aan het contact.

3.2.3 Contacten met hulp- en dienstverleners

Tabel 13: Positieve aspecten aan het contact met hulp- en dienstverleners.

Penitentiaire bewakingsassistenten	Gedetineerden
<ul style="list-style-type: none">• Kennis diensten• Stralen kalmte uit• Aandeel in rust• Positieve invloed• Kennis van zaken	<ul style="list-style-type: none">• Praktische hulp• Luisterend oor

Penitentiaire bewakingsassistenten haalden aan dat het fijn was om te weten wat de diensten precies deden en waar ze voor stonden. Op die manier was er sprake van vlottere doorverwijzingen. "Maar als je dan ziet, die helpen effectief wel. Het is ook positief voor ons dan, dus dan ga je inderdaad wel vaker doorsturen." (R14, penitentiair beambte). Andere aangehaalde positieve aspecten waren begripvolle en vriendelijke hulpverleners die kalmte uitstraalden. Doordat ze een positieve invloed uitoefenden op de meeste gedetineerden, zorgden ze mee voor de rust in de gevangenis. Een respondent zei ook nog: "Ze weten waar ze mee bezig zijn. Ze kunnen lesgeven, dus dat is ook een pluspunt."

Gedetineerden vonden het positief dat ze met al hun vragen terecht konden bij hulp- en dienstverleners, waarbij ze echt het gevoel hadden dat ze werden geholpen. Het bieden van praktische hulp en administratief werk en het verkrijgen van de nodige informatie sloten hierbij aan. "Als je daar vragen aan stelde, gingen ze dat opzoeken of dan wisten ze het al." (R24, gedetineerde). Een ander positief aspect betrof het luisterend oor dat hulp- en dienstverleners waren: "Ja, die luisteren wel, dat doen ze wel. Hier, als ze kunnen helpen, dan doen ze het." (R21, gedetineerde).

Tabel 14: Negatieve aspecten aan het contact met hulp- en dienstverleners.

Penitentiaire bewakingsassistenten	Gedetineerden
<ul style="list-style-type: none">• Andere visies• Verhoogde werkdruk	<ul style="list-style-type: none">• Te weinig tijd

Bewakend personeel haalde aan dat er soms grote verschillen waren in de visies op de werking van de gevangenis met hulp- en dienstverleners. "In het begin waren er nogal problemen en strubbelingen tussen mensen van het extern personeel, dus die van buitenaf naar binnen kwamen, die een heel andere visie hadden over de gevangenis en over hoe de gevangenis in feite echt werkt." (R9, penitentiair beambte). Verder zorgde het hulp- en dienstverleningsaanbod vaak voor meer werk en legde het een extra druk op de schouders van bewakend personeel: "Ofwel dat de diensten er zijn maar dat de diensten ook een sleutel krijgen. Dat ze zeggen van 'Voilà, we komen die halen, we schrijven het op dat we die mee hebben.', dat zou voor ons wel gemakkelijker zijn." (R11, penitentiair beambte).

Het enige negatieve aspect dat gedetineerden aanhaalden was het beperkte tijdsaspect. Hierdoor moesten hulpverleners een keuze maken over welke zaken of problemen ze gingen inzetten. De overige aspecten die ze aanhaalden, hadden betrekking op diensten buiten het hulp- en dienstverleningsaanbod van de Vlaamse Gemeenschap.

DEEL IV

DICUSSIE

EN

CONCLUSIE

In het vierde en laatste deel volgt een bespreking van de resultaten aan de hand van literatuur en de onderzoeksvragen. Daarna volgt een kritische reflectie met beperkingen van het onderzoek. Hieruit volgen aanbevelingen voor verder onderzoek, alsook voor de praktijk en het beleid. Dit deel sluit af met het formuleren van een conclusie.

4.1. Bespreking

Dit onderzoek brengt in kaart hoe hulp- en dienstverleners en penitentiaire bewakingsassistenten het begrip dynamische veiligheid definiëren. Dit vakjargon wordt voornamelijk door personeel gebruikt, waardoor gedetineerden niet bevraagd zijn wat betreft de eerste onderzoeksvraag. Ten tweede volgt een bespreking van de succesfactoren van het hulp- en dienstverleningsaanbod die bijdragen aan de dynamische veiligheid, waarna ook knelpunten volgen. Beiden komen voort uit de ervaringen van hulp- en dienstverleners, penitentiaire bewakingsassistenten en gedetineerden.

4.1.1 Dynamische veiligheid: Een begripsomschrijving

Aan hulp- en dienstverleners en penitentiaire bewakingsassistenten werd gevraagd of zij het begrip 'dynamische veiligheid' kenden en zo ja, wat hun invulling daarvan was. De meeste respondenten hadden ooit al van het begrip gehoord en haalden gelijkaardige aspecten aan.

De definiëring die respondenten geven aan het begrip dynamische veiligheid vertoont veel gelijkenissen met het begrip zoals omschreven in de literatuur. Net zoals de *European Prison Rules* halen de respondenten aan dat statische veiligheid, zoals hoge muren, niet voldoende is om de veiligheid te garanderen. Een aanvulling met dynamische veiligheid is noodzakelijk (Marshall, 1997). Belangrijk hierbij zijn de interacties tussen penitentiaire beambten en gedetineerden (Council of Europe, 2006; Coyle, 2005; Tournel & Kennes, 2011), waar het eigen gedrag centraal staat. "Als gij ne stresser bent zulde onrust kweken bij de gevangenen. Als gij nen agressieve bent zulde agressie terugkrijgen, dat is allemaal dynamische veiligheid volgens mij. Hoe dat ge u gedraagt, dat is bijvoorbeeld dynamische veiligheid." (R10, penitentiair beambte). De aanwezige taalbarrières kunnen echter een belemmering vormen voor de interacties met gedetineerden (Tournel & Snacken, 2012). Net zoals Brosens et al. (2016) aangeven, vormen ook de interacties tussen gedetineerden onderling hier een aspect van. In tegenstelling tot de Council of Europe (2006), Coyle (2005) en Tournel en Kennes (2011) geven respondenten ook aan dat de sfeer tussen personeel onderling een rol speelt in dynamische veiligheid. Met personeel worden zowel hulp- en dienstverleners als penitentiaire beambten bedoeld. De sfeer heeft onder meer te maken met de mate waarin iemand kan rekenen op collega's indien er iets gebeurt. Belangrijk voor deze persoonlijke contacten zijn, net zoals Liebling (2011) aangeeft, wederzijds respect en menslievendheid, wat bijdraagt aan de veiligheid in de gevangenis.

Een ander aspect betreft het voorzien van mogelijkheden voor gedetineerden om zich met iets bezig te houden (van der Laan & Eichelsheim, 2013). Het is een manier om zich te ontplooiën alsook een uitlaatklep. Participatie kan ertoe leiden dat gedetineerden minder gefrustreerd zijn, dat ze iets bijleren, informatie krijgen, een financieel voordeel hebben als ze werken (Brosens et al., 2016) en een diploma kunnen behalen. Liebling en Arnold (2012) bevestigen dat een tekort aan mogelijkheden om frustraties te uiten, kan resulteren in een hogere mate van geweld wat de veiligheid negatief beïnvloedt.

4.1.2 Dynamische veiligheid: Succesfactoren

A. Succesfactoren met betrekking tot de contacten

Volgens penitentiaire bewakingsassistenten zijn hulpverleners begripvolle mensen die kalmte uitstralen. Door hun positieve invloed op gedetineerden, zorgen ze mee voor de rust in de gevangenis en dus de dynamische veiligheid. Hulpverleners vinden ook het contact onderling met penitentiaire bewakingsassistenten en de kennis van elkaars werking een positief aspect, bijvoorbeeld voor doorverwijzingen (Hellemans et al., 2008). Hiertoe behoort ook de goede werkrelatie met bewakend personeel. Zij zorgen er bijvoorbeeld voor dat hulpverleners hun cliënten kunnen spreken. Penitentiaire beambten op hun beurt halen de onderlinge collegialiteit aan die bijdraagt tot de veiligheid. Het kunnen rekenen op anderen alsook een vlotte communicatie, waarbij collega's op de hoogte zijn van belangrijke informatie, horen hierbij.

Voor hulp- en dienstverleners vormen gemotiveerde gedetineerden een succesfactor. Duidelijke afspraken waar ze zich aan houden en vrijwillige aspect van de relatie, omdat gedetineerden hen zien als iemand die hen wil helpen, behoren hier eveneens toe. Voor penitentiaire beambten is het positief om de persoon achter gedetineerden te leren kennen, wat leidt tot een respectvolle bejegening (Hellemans et al., 2008) en appreciatie. Hulpverleners en gedetineerden halen op hun beurt het wederzijdse respect aan als een aspect dat bijdraagt aan de dynamische veiligheid. Het gaat dus om meer dan een respectvolle penitentiaire beambte (Hellemans et al., 2008), ook gedetineerden dienen respect te hebben voor beambten. In de literatuur vormt het contact tussen gedetineerden onderling een belangrijk element van dynamische veiligheid (Brosens et al., 2016; van der Laan & Eichelsheim, 2013). Gedetineerden geven aan een luisterend oor (Coyle, 2005) en een bron van informatie voor medegedetineerden te zijn (Brosens, De Donder, & Verté, 2013). Ze zorgen er eveneens voor dat ze zich minder opgesloten voelen, waardoor ze zich beter voelen.

Ook hulpverleners spelen een belangrijke rol als luisterend oor voor gedetineerden. Doordat ze het gevoel hebben dat er hulpverleners zijn die naar hen luisteren, zijn ze rustiger. Dit zorgt voor meer kalmte in de gevangenis, wat ook de re-integratie van gedetineerden kan beïnvloeden (Paterson, 2013). Zo geven bepaalde diensten aan dat gedetineerden die vrijkomen, de weg vinden naar hun dienst om verder geholpen te worden. Gedetineerden geven ook aan dat de praktische hulp waarvoor ze bij hulpverleners terecht kunnen een voordeel is (Brosens et al., 2013; Vandeurzen, z.d.). Een menselijke behandeling door bewakend personeel vinden gedetineerden belangrijk (Lasthuizen & Paanakker, 2016; Liebling & Arnold, 2004). Hierdoor ontwikkelen gedetineerden minder frustraties waardoor ze minder agressief zijn en minder problemen veroorzaken (Brosens et al., 2016; van der Laan & Eichelsheim, 2013). Beambten die snel antwoord geven op de vragen van gedetineerden, halen gedetineerden eveneens aan als een positieve factor. Het contact tussen hulpverleners onderling komt niet aan bod omwille van twee redenen. Enerzijds komen ze door de verscheidenheid van de diensten minder met elkaar in contact dan met de andere respondentengroepen, anderzijds is die insteek minder relevant voor dit onderzoek.

B. Succesfactoren met betrekking tot het hulp- en dienstverleningsaanbod

De succesfactoren met betrekking tot het hulp- en dienstverleningsaanbod worden opgedeeld in twee groepen. De eerste groep factoren heeft te maken met de inhoud van het aanbod. Een uitgebreid aanbod dat voldoende mogelijkheden biedt voor gedetineerden (Vlaamse Regering, 2000) is een eerste bevorderende factor voor dynamische veiligheid. Ook het leerrijke aspect van het aanbod is belangrijk, bijvoorbeeld lessen Nederlands of hoe mama/papa zijn voor je kind. De mogelijkheid om via scholing een diploma te behalen is gericht op de re-integratie van gedetineerden (Alos, Esteban, Jodar, & Miguelez, 2015; Tournel, 2009). Dit creëert perspectieven om hun leven anders aan te pakken na de detentieperiode. Ook het verlenen van praktische hulp, zowel door penitentiaire bewakingsassistenten als door hulp- en dienstverleners, is een positieve factor (Brosens et al., 2013). Tot slot is het belangrijk dat personeel gekend is met de verschillende diensten. Als ze weten waar elke dienst mee bezig is, kunnen ze gedetineerden gericht(er) doorverwijzen. Doordat gedetineerden weten dat er een plaats is waar ze terecht kunnen met hun probleem, bijvoorbeeld agressief gedrag, maken ze hier sneller gebruik van. Door participatie aan het aanbod verkleint de kans op recidive (Kim & Clark, 2013).

De tweede groep factoren gaat over de effecten die het aanbod genereert, die zich op drie niveaus bevinden: voor gedetineerden, de gevangenis en de samenleving. Participatie aan het aanbod zorgt voor afleiding voor gedetineerden, waardoor ze hun tijd zinvol kunnen invullen (Marshall, 1997). Ze leren eveneens verantwoordelijkheden opnemen, bijvoorbeeld door naar de les te gaan of te werken, waardoor hun zelfvertrouwen stijgt (Brosens et al., 2016; Edgar et al., 2011). Dankzij het aanbod hebben gedetineerden iets te doen. Het vormt een uitlaatklep, waardoor er minder frustraties (Brosens et al., 2016) en incidenten zijn. Doordat gedetineerden rustiger zijn, neemt ook de rust en veiligheid in de gevangenis toe. Tijdens het participeren aan het hulp- en dienstverleningsaanbod wordt gewerkt aan de re-integratie van gedetineerden (Lenaers, 2001; Polfliet et al., 2012) waardoor ze de gevangenis kunnen verlaten als een beter persoon. Hierdoor daalt de kans op recidive (Kim & Clark, 2013) wat ook de veiligheid in de vrije samenleving doet stijgen.

4.1.3 Dynamische veiligheid: Knelpunten

A. Knelpunten met betrekking tot de contacten

Verschillende visies tussen hulpverleners en penitentiaire bewakingsassistenten worden aangehaald als belemmerende factoren. Hulpverleners die tegelijk en/of op drukke momenten langskomen, zorgen voor een hogere werkdruk voor penitentiaire bewakingsassistenten waardoor de veiligheid in het gedrang kan komen (Tournel, 2009). Dit strookt niet met de bevindingen van Edgar et al. (2011), die aangeven dat participatie van gedetineerden net zorgt voor een verlaging van de werkdruk. Hulpverleners en beampten vinden het lastig wanneer bewakend personeel het nut van de job van hulpverleners niet inzien. Hulpverleners liever zien gaan dan komen en argwanende gevoelens ten opzichte van het aanbod behoren hier ook toe. Het klagen van penitentiaire bewakingsassistenten, onder meer over de hoge werkdruk, en het gebrek aan opleiding vullen de knelpunten volgens hulpverleners aan. Minister Koen Geens (z.d.) geeft in het justitieplan aan om de basisopleiding opnieuw te verlengen naar zes maanden, omdat blijkt dat personeelsleden met drie maanden opleiding minder autonoom inzetbaar zijn.

Volgens gedetineerden draagt het beperkte tijdsaspect van hulpverleners bij aan een verminderende dynamische veiligheid. Voor penitentiaire bewakingsassistenten vormen gedetineerden die goed op de hoogte zijn van hun rechten een knelpunt. Doordat beampten zich aan veel regels moeten houden (Liebling, 2011), hebben ze het gevoel minder controle te hebben dan vroeger. Zelf vindt het bewakend personeel de omgang met collega's niet altijd evident. Zo zijn er bijvoorbeeld collega's waar ze het minder goed mee kunnen vinden of het onderlinge geroddel dat ze als een negatief aspect aanhalen. Dit laatste vinden ook gedetineerden storend, net als gefrustreerde of te strenge beampten. Zij wekken irritaties op bij gedetineerden, net zoals het shiftensysteem dat voor frustraties zorgt bij gedetineerden. Dit is het geval wanneer beampten die wisselen, bepaalde informatie of vragen van gedetineerden niet doorgeven aan de volgende collega. Daardoor moeten gedetineerden bijvoorbeeld lang wachten op een antwoord. Zowel hulpverleners als medegedetineerden vinden het storend wanneer gedetineerden veel klagen, wat eveneens frustraties kan opwekken. De mentaliteit van gedetineerden, zoals ongemotiveerd zijn of respectloos gedrag, vormt een knelpunt voor de drie respondentengroepen (Liebling, Price, & Schefer, 2011). Bij penitentiaire beampten zorgt dit soms voor een daling van de werklust. Ook hier komt het contact tussen hulpverleners onderling niet aan bod.

B. Knelpunten met betrekking tot het hulp- en dienstverleningsaanbod

Wat betreft de inhoud van het hulp- en dienstverleningsaanbod geven de drie respondentengroepen aan dat er een te beperkt aanbod is (Snacken & van Zyl Smit, 2009). Dit zorgt volgens hulpverleners en gedetineerden voor lange wachtlijsten. Beambten halen ook de beperkte plaatsen aan. Ook de afgelastingen van het aanbod, zo geven de drie groepen aan, zijn een negatief aspect. Hiervoor halen ze de besparingen (Geens, z.d.) en het personeelstekort als oorzaken aan (Claes & Brosens, 2015). Daardoor hebben gedetineerden minder kans om deel te nemen aan het aanbod, waardoor ze meer tijd doorbrengen in hun cel, zich vervelen en frustraties toenemen (Wortley, 2002). Voornamelijk het culturele aanbod mag volgens gedetineerden uitgebreider. Dit is tevens één van de doelstellingen van het strategisch plan 2015-2020. Tegen 2020 zou de cultuursector een duurzaam aanbod in de gevangenis moeten hebben (Vlaamse Regering, 2000). Ook het tegenovergestelde, een te uitgebreid aanbod, leidt tot minder veiligheid. Dit zorgt namelijk voor meer bewegingen, wat extra werk meebrengt voor personeel. Hierdoor verhoogt de werkdruk, waardoor spanningen ontstaan die de veiligheid in het gedrang kunnen brengen (Tournel & Kennes, 2011). In de literatuur ligt de nadruk echter op de overbevolking als oorzaak van de verhoogde werkdruk.

Ook het tekort aan opleidingen van personeel vormt een pijnpunt (Geens, z.d.). Opleidingen rond communicatie kunnen ervoor zorgen dat bewakend personeel leert omgaan met de groeiende diversiteit in de gevangenispopulatie en op gepaste wijze reageert op gedetineerden (Lasthuizen & Paanakker, 2016). De Council of Europe (2006) benadrukt het belang van het informeren van gedetineerden over hun rechten in een taal die ze verstaan. Inzetten op het wegwerken van de taalbarrière die de diverse gevangenispopulatie met zich meebrengt, is aangewezen (Tournel & Snacken, 2012). Ook het vermijden van miscommunicatie tussen collega's door trainingen en opleidingen is volgens beambten aangewezen.

Hulpverleners geven aan dat er geen overlegmomenten zijn met beambten. De communicatie tussen beiden beperkt zich tot het delen of geven van praktische informatie, zoals de bezetting van leslokalen. Beambten vinden echter dat sommige diensten de vragen van gedetineerden niet goed afhandelen. Bovendien ervaren hulpverleners argwanende gevoelens van beambten ten opzichte van het hulp- en dienstverleningsaanbod. Ze hebben ook het gevoel dat het nut van hun job in twijfel wordt getrokken door beambten.

4.2. Beperkingen eigen onderzoek

Omdat dit het eerste onderzoek is rond dynamische veiligheid in de gevangenis van Antwerpen, gaat het om een verkennend onderzoek. Bijgevolg zijn er ook enkele beperkingen aan verbonden, welke de basis kunnen vormen voor verder onderzoek.

De eerste beperking heeft betrekking op de onderzoekspopulatie. De respondentengroep van de gedetineerden beperkte zich tot mannelijke Nederlandstalige respondenten. Vrouwelijke en anderstalige gedetineerden, alsook geïnterneerden, maakten geen deel uit van de onderzoekspopulatie wegens de beperkte tijd. Daarnaast werden de respondenten geselecteerd door medewerkers van de gevangenis. Hierdoor bestaat het risico dat er enkel interviews plaatsvonden met respondenten die de medewerkers (goed) kenden en/of zich voorbeeldig gedroegen. Op die manier blijven minder gekende en minder voorbeeldige respondenten onder de radar, terwijl ook hun mening relevant kan zijn voor het onderzoek.

Vervolgens is het belangrijk om weten dat de onderzoekster zich bewust is van het krijgen van sociaal-wenselijke antwoorden. Dit zou de resultaten kunnen beïnvloeden. Omdat er slechts acht respondenten per groep zijn bevroegd, vergroot dit de kans op herkenning. Ondanks het anonimiseren van de gegevens is het mogelijk dat respondenten angst hebben voor het herkenbaar zijn van uitspraken, waardoor ze bepaalde zaken niet (willen) zeggen.

De derde en laatste beperking betreft de onervarenheid van de onderzoekster, zoals de beperkte kennis en onzekerheid over bepaalde zaken. Dit kan bijvoorbeeld resulteren in interviews waar niet voldoende is doorgevraagd.

4.3. Aanbevelingen voor verder onderzoek

Vanuit de voorgaande beperkingen van deze masterproef kunnen aanbevelingen gedaan worden voor verder onderzoek. Een eerste aanbeveling gaat verder op een beperking van het eigen onderzoek, namelijk de afwezigheid van bepaalde respondentengroepen. Gezien de diversiteit van de gevangenispopulatie (Claes & Brosens, 2015; De Pauw, 2009), zou het zinvol zijn om de groep van gedetineerden uit te breiden. Daardoor zouden buitenlandse gedetineerden, alsook geïnterneerden en vrouwelijke gedetineerden mee in het onderzoek worden opgenomen. Wegens het beperkte tijdsaspect in dit onderzoek kunnen er geen uitspraken worden gedaan over deze populaties.

Dit onderzoek biedt een antwoord op de vraag wat de succesfactoren en knelpunten zijn van het hulp- en dienstverleningsaanbod op de dynamische veiligheid in de gevangenis van Antwerpen. Omdat dit een arresthuis is verblijven er voornamelijk beklaagden en in mindere mate ook veroordeelden (Directoraat-generaal Penitentiaire Inrichtingen, 2016). De relatie tussen hulp- en dienstverlening en dynamische veiligheid in andere gevangenissen, waar ook langgestraften verblijven, kan onderzocht worden in verder onderzoek.

Ondanks de besparingen binnen justitie, die vooral op personeel zijn gericht, wil minister van Justitie Koen Geens een kwaliteitsvolle hulp- en dienstverlening blijven garanderen (Geens, z.d.). Door de aanhoudende overbevolking (Directoraat-generaal Penitentiaire Inrichtingen, 2016) zal er minder personeel zijn voor eenzelfde hoeveelheid werk, waardoor de werkdruk voor penitentiaire beambten stijgt (Tournel & Kennes, 2011). Dit vergroot de kans op onderlinge spanningen waardoor conflicten kunnen ontstaan. Deze kunnen op hun beurt dan weer leiden tot agressie en geweld tussen gedetineerden en penitentiaire beambten (Solomon & Edgar, 2004). Zorgt een verhoging van de werkdruk naast agressie ook voor een stijging van burn-out of ziekte van personeel? En wat zijn de kosten hiervan? Verder onderzoek kan nagaan of de huidige besparingen op personeel effectief resulteren in lagere kosten.

4.4. Praktische en beleidsaanbevelingen

Brosens et al. voerden enkele jaren geleden in de gevangenis van Antwerpen een behoefteonderzoek uit (2013), wat aansluit bij artikel 3 uit het *decreet betreffende de organisatie van hulp- en dienstverlening aan gedetineerden*. Dit streeft naar een integrale en kwaliteitsvolle hulp- en dienstverlening waarbij er rekening wordt gehouden met de behoeften van gedetineerden (Vlaamse overheid, 2013). Uit de resultaten van dit onderzoek blijkt echter dat er aspecten van het aanbod niet aansluiten bij de behoeften en interesses van gedetineerden, alsook aspecten die gedetineerden missen aan het huidige aanbod. Een voorbeeld hiervan is het gebrek aan culturele activiteiten, dat tegen 2020 een uitbreiding zou kennen (Vlaamse Regering, 2000). Inspelen op de behoeften van gedetineerden door hen inspraak te geven in het aanbod heeft overigens verschillende voordelen voor gedetineerden, zoals een effectievere re-integratie (Brosens et al., 2016). Gedetineerden die participeren aan het aanbod zorgen voor meer bewegingen en meer interacties, wat de kans op dynamische veiligheid verhoogt (Tournel & Kennes, 2011). Het is dus aangewezen om effectief aan de slag te gaan met de resultaten uit eerdere onderzoeken of ideeën die voortkomen uit bijvoorbeeld een participatieraad. Hierbij moet uiteraard rekening gehouden worden met beschikbare budgetten, de infrastructuur, de overbevolking en de hoeveelheid beschikbaar personeel.

Respondenten uit het onderzoek geven aan dat de werkdruk voor penitentiaire bewakingsassistenten stijgt. Het tekort aan personeel treft ook het hulp- en dienstverleningsaanbod, dat hierdoor niet of onregelmatig doorgaat, wat ook de veiligheid negatief kan beïnvloeden. Om de werkdruk bij bewakend personeel te verlichten zouden hulp- en dienstverleners zelf gedetineerden uit de cel kunnen halen. Wanneer zij over een sleutel zouden beschikken om de cellen te openen, is er geen extra personeel nodig en verlaagt de werkdruk. Een duidelijk systeem, het handhaven van veiligheidsmaatregelen en de aanwezigheid van penitentiaire bewakingsassistenten zijn nodig om de veiligheid te garanderen. Bovendien zorgt het voor een toename van de persoonlijke contacten tussen hulp- en dienstverleners, bewakend personeel en gedetineerden wat de dynamische veiligheid positief kan beïnvloeden (Tournel & Kennes, 2011). Ook het invoeren van formele overlegmomenten tussen hulpverleners en beambten kan voor meer persoonlijk contact zorgen. Dit zou duidelijkheid over bepaalde zaken kunnen scheppen, waardoor bijvoorbeeld argwanende gevoelens achterwege worden gelaten.

Koen Geens spreekt in het Justitieplan van “vaak hooggeschoold en gespecialiseerd personeel” (z.d., p.16). Toch halen respondenten aan dat een gebrek aan opleiding zorgt voor een daling van de veiligheidsgevoelens. Het *decreet betreffende de organisatie van hulp- en dienstverlening aan gedetineerden* geeft aan dat er een gemengde commissie wordt opgericht die onder andere vormingen aanbiedt aan hulp- en dienstverleners (Vlaamse overheid, 2013). Respondenten geven echter aan dat het volgen van (extra) vormingen en opleidingen voor penitentiair bewakingsassistenten nodig blijkt (Geens, z.d.; Tournel & Kennes, 2011). Het betreft zowel opleidingen van fysieke aard, bijvoorbeeld interventieopleidingen, alsook vormingen in verband met de communicatie met gedetineerden en thema’s zoals het herkennen van psychische problemen (Claes & Brosens, 2015; Tournel & Snacken, 2012). Om de kans te verhogen dat de opgedane informatie en kennis ook daadwerkelijk wordt gebruikt in de gevangeniscontext, is een regelmatige opfrissing van deze opleidingen wenselijk (Tournel & Kennes, 2011).

4.5. Conclusie

Het hulp- en dienstverleningsaanbod speelt een belangrijke rol wat betreft de dynamische veiligheid in de gevangenis. Een voldoende gedifferentieerd aanbod (Vlaamse Regering, 2000) waarbij gedetineerden kunnen deelnemen aan activiteiten binnen de zes domeinen (arbeid, cultuur, gezondheid, onderwijs, sport en welzijn) is hierbij belangrijk (Claes & Brosens, 2015). Volgens respondenten is er een inspanning wenselijk op cultureel vlak. Het hulp- en dienstverleningsaanbod is niet voldoende afgestemd op de noden en behoeften van gedetineerden (Lenaers, 2001). Door de besparingen en het daarmee gepaard gaande personeelstekort, worden activiteiten regelmatig afgelast. Nochtans heeft de participatie van gedetineerden aan het hulp- en dienstverleningsaanbod heel wat voordelen voor gedetineerden, de gevangenis en de samenleving. Het zelfvertrouwen van gedetineerden stijgt (Brosens et al., 2016; Edgar et al., 2011) wanneer ze hun detentietijd op een zinvolle manier kunnen doorbrengen (Marshall, 1997). De sportactiviteiten, het bibliotheekbezoek en educatie zijn hiervan de vaakst aangehaalde voorbeelden. Deelname aan het aanbod verlaagt de frustraties waardoor er minder vaak problemen voorkomen. Hierdoor neemt ook de rust in de gevangenis toe wat de dynamische veiligheid verhoogt. Gedetineerden kunnen tijdens het aanbod ook werken aan hun re-integratie (Lenaers, 2001; Polfliet, Roose, & Vander Laenen, 2012) waardoor de kans op recidive verkleint (Kim & Clark, 2013). Dit vormt dan weer een voordeel voor de samenleving, waar ook sprake is van een verhoogde veiligheid.

Verder spelen ook de contacten tussen hulp- en dienstverleners, penitentiair bewakingsassistenten en gedetineerden een belangrijke rol in het creëren van dynamische veiligheid. Wederzijds respect tussen hulpverleners, beambten en gedetineerden vormt hierbij een belangrijke basis. Hulp- en dienstverleners hebben een positieve invloed op gedetineerden, onder meer door het luisterend oor en de praktische hulp die ze aanbieden. Ook medegedetineerden spelen een rol in het verhogen van de veiligheid (van der Laan & Eichelsheim, 2013). Doordat gedetineerden het gevoel hebben dat er iemand naar hen luistert, voelen ze zich rustiger. Dit verhoogt de dynamische veiligheid en kan ook de re-integratie van gedetineerden bevorderen (Paterson, 2013). Goede werkrelaties onder personeel zijn eveneens belangrijk. Kennis van elkaar en elkaars job zorgen bijvoorbeeld voor wederzijds respect en gerichtere doorverwijzingen (Hellemans et al., 2008). Gedetineerden die zich als individu behandeld voelen (Liebling & Arnold, 2004) door beambten, zitten beter in hun vel, ontwikkelen minder frustraties en gedragen zich rustiger. Om dit te bekomen zouden beambten vaker opleidingen of trainingen moeten volgen. Door het verhogen van de communicatievaardigheden zouden positieve interacties met gedetineerden toenemen (Geens, z.d.; Lasthuizen & Paanakker, 2016).

REFERENTIELIJST

- Alos, R., Esteban, F., Jodar, P., & Miguelez, F. (2015). Effects of prison work programmes on the employability of ex-prisoners. *European Journal of Criminology*, 12(1), 35–50. <https://doi.org/10.1177/1477370814538776>
- Ashe, M. J. (2014). To Improve Public Health And Safety, One Sheriff Looks Beyond The Jail Walls. *Health Affairs*, 33(3), 511–514.
- Baarda, B., Bakker, E., Fischer, T., de Goede, M., Peters, V., & van der Velden, T. (2016). *Basisboek kwalitatief onderzoek: handleiding voor het opzetten en uitvoeren van kwalitatief onderzoek*. Groningen: Noordhoff Uitgevers.
- Baarda, B., van der Hulst, M., & de Goede, M. (2012). *Basisboek interviewen: handleiding voor het voorbereiden en afnemen van interviews*. Groningen [etc.]: Noordhoff.
- Brosens, D., De Donder, L., Mievis, J., Salhi, F., & Van Roy, L. (2016). *Inspraak & participatie van gedetineerden in de gevangenis van Gent*. Gent: Vrije Universiteit Brussel.
- Brosens, D., De Donder, L., & Verté, D. (2013). *Hulp- en dienstverlening gevangenis Antwerpen: een onderzoek naar de behoeften van gedetineerden*. Brussel: Digitale Drukkerij BZ - AFM.
- Claes, B., & Brosens, D. (2015). Verdiepingen en verschuivingen in het hulp- en dienstverleningslandschap aan gedetineerden. Reflecties bij het nieuwe strategisch plan 2015-2020. *Panopticon. Tijdschrift voor strafrecht, criminologie en forensisch welzijnswerk*, 36(6), 519–534.
- Council of Europe (2006). *Recommendation Rec(2006)2 of the Committee of Ministers to member states on the European Prison Rules*. Strasbourg: Council of Europe Publishing.
- Coyle, A. (2005). *Understanding prisons: key issues in policy and practice*. Maidenhead: Open University Press.
- Crewe, B. (2007). The sociology of imprisonment. In Y. Jewkes (Red.), *Handbook on prisons* (pp. 123–151). Cullompton: Willan.
- De Pauw, W. (2009). *Justitie onder invloed: Belgen en vreemdelingen voor de correctionele rechtbank in Brussel: 28 jaar straftoemeting in drugszaken*. Brussel: VUBPress.
- Directoraat-generaal Penitentiaire Inrichtingen (2016). Jaarverslag 2015. FOD Justitie.
- Edgar, K., Jacobson, J., & Biggar, K. (2011). *Time Well Spent: A practical guide to active citizenship and volunteering in prison*. London: Prison Reform Trust.
- FOD Justitie (2016). Geraadpleegd 5 november 2016, van <http://justitie.belgium.be/nl>

- FOD Justitie (z.d.). De gevangenis levert goed werk. Geraadpleegd 3 november 2016, van <http://cellmade.be/>
- Geens, K. (z.d.). Het justitieplan. Een efficiëntere justitie voor meer rechtvaardigheid. Federale Overheidsdienst Justitie.
- Hammen, C. (1990). Vulnerability to depression: Personal, situational and family aspects. In R. E. Ingram, *Contemporary Psychological Approaches to Depression: Theory, Research and Treatment* (pp. 59–69). New York: Plenum Press.
- Hellemans, A., Aertsen, I., & Goethals, J. (2008). *Externe evaluatie strategisch plan hulp- en dienstverlening aan gedetineerden. Eindrapport*. Leuven: Leuvens Instituut voor Criminologie.
- HM Prison Service (z.d.). Prisoner peer support. Good practice guide for Insiders peer support schemes. Safer Custody Group.
- Jaffe, M. (2012). *Peer support and seeking help in prison: a study of the Listener scheme in four prisons in England*. Keele University.
- Kim, R. H., & Clark, D. (2013). The effect of prison-based college education programs on recidivism: Propensity Score Matching approach. *Journal of Criminal Justice*, 41(3), 196–204.
- Lasthuizen, K., & Paanakker, H. (2016). Combatting workplace aggression in detainee transport: the Dutch case. *International Journal of Public Sector Management*, 29(1), 11–29.
- Lenaers, S. (2001). *De gemeenschap achter de tralies: onderzoek naar de behoeften van gedetineerden aan maatschappelijke hulp- en dienstverlening*. Diepenbeek: Sein.
- Liebling, A. (2011). Distinctions and distinctiveness in the work of prison officers: Legitimacy and authority revisited. *European Journal of Criminology*, 8(6), 484–499.
- Liebling, A., & Arnold, H. (2004). *Prisons and their moral performance: a study of values, quality, and prison life*. Oxford; New York: Oxford University Press.
- Liebling, A., & Arnold, H. (2012). Social relationships between prisoners in a maximum security prison: Violence, faith, and the declining nature of trust. *Journal of Criminal Justice*, 40(5), 413–424.
- Liebling, A., Price, D., & Schefer, G. (2011). *The prison officer* (2nd ed). Abington, OX: Willan Pub.
- Maes, E. (2010). Evolutes in punitiviteit: lessen uit de justituële statistieken. In I. Aertsen, K. Beyens, T. Daems, & E. Maes, *Hoe punitief is België?* (pp. 43–83). Antwerpen: Maklu.
- Marshall, S. (1997). Control in Category C Prisons. *Home Office Research and Statistics Directorate. Research Findings*, 54, 1–4.

- Paterson, N. (2013). Het Vlaamse decreet hulp- en dienstverlening aan gedetineerden: tussenhalte of eindstation?
- Polfliet, K., Roose, R., & Vander Laenen, F. (2012). Het beleid van de Vlaamse Gemeenschap inzake forensisch welzijnswerk. In I. Aertsen, R. Roose, F. Vander Laenen, & L. Van Garsse, *Handboek Forensisch Welzijnswerk: Ontwikkeling, beleid, organisatie & praktijk*. (pp. 105–119). Gent: Academia Press.
- Snacken, S. (1999). Long-term prisoners and violent offenders. In Council of Europe (Red.), *Twelfth conference of directors of prison administration (CDAP): proceedings*. (pp. 43–73). Strasbourg: Council of Europe Publishing.
- Snacken, S. (2005). Forms of violence and regimes in prison: report of research in Belgian prisons. In A. Liebling & S. Maruna (Red.), *The Effects of Imprisonment* (pp. 306–340). Cullompton: Willan Publishing.
- Snacken, S. (2010). Het leven in de gevangenis: individuele beleving en collectief gebeuren. *Fatik*, 28(127), 17–22.
- Snacken, S., & van Zyl Smit, D. (2009). *Principles of European Prison Law and Policy. Penology and Human Rights*. Oxford: Oxford University Press.
- Solomon, E., & Edgar, K. (2004). *Having their say: the work of prisoner councils*. London, Eng.: Prison Reform Trust.
- Tournel, H. (2009). *Vorming, opleiding en arbeidstoeleiding in zeven Vlaamse gevangenissen*. Brussel: Koning Boudewijnstichting.
- Tournel, H., & Kennes, P. (2011). De dilemma's van dynamische veiligheid voor bewaarders. *Panopticon. Tijdschrift voor strafrecht, criminologie en forensisch welzijnswerk*, 32(3), 21–36.
- Tournel, H., & Snacken, S. (2012). Gijzelingen van penitentiair personeel. Kan te veel veiligheid onveilig worden? *Panopticon. Tijdschrift voor strafrecht, criminologie en forensisch welzijnswerk*, 33(4), 301–304.
- van der Laan, A., & Eichelsheim, V. (2013). Juvenile adaptation to imprisonment: Feelings of safety, autonomy and well-being, and behaviour in prison. *European Journal of Criminology*, 10(4), 424–443.
- Vandeurzen, I. (Red.). (z.d.). Hulp- en dienstverlening van de Vlaamse gemeenschap in de gevangenis van Antwerpen. Marijke Enghien.

- Vlaamse overheid (2013). Decreet betreffende de organisatie van hulp- en dienstverlening aan gedetineerden, Belgisch Staatsblad §.
- Vlaamse overheid (z.d.). Hulp aan gedetineerden. Geraadpleegd 14 mei 2016, van <http://www4.vlaanderen.be/wvg/welzijnsamenleving/hulpaangedetineerden/Paginas/inhoud.aspx>
- Vlaamse Regering (2000). Hulp- en dienstverlening aan gedetineerden. Strategisch plan van de Vlaamse Gemeenschap. Missie, krachtlijnen, ambities, strategieën en kritische succesfactoren. Vlaamse Regering.
- Vlaamse Regering (2015). Hulp- en dienstverlening aan gedetineerden. Strategisch plan 2015-2020. Vlaamse Regering.
- Wortley, R. (2002). *Situational prison control: crime prevention in correctional institutions*. Cambridge, UK ; New York: Cambridge University Press.

Bijlagen

Bijlage I	Informed consent
Bijlage II	Interviewschema hulp- en dienstverleners
Bijlage III	Interviewschema penitentiair bewakingsassistenten
Bijlage IV	Interviewschema gedetineerden
Bijlage V	Labellijst
Bijlage VI	Voorbeeld uitgetypt interview

Bijlage I Informed consent

INFORMED CONSENT

Onderzoek binnen de gevangenis van

Antwerpen

Geachte heer, mevrouw,

In het kader van mijn masterproef doe ik onderzoek naar de relatie tussen participatie van gedetineerden aan hulp- en dienstverleningsactiviteiten en dynamische veiligheid. Daar waar statische veiligheid betrekking heeft op het sluiten van deuren, de dikke muren, procedures, enzovoort, gaat dynamische veiligheid over de goede sfeer die de veiligheid ten goede komt. Om hier inzicht in te verkrijgen worden er interviews afgenomen bij gedetineerden, penitentiair bewakingsassistenten en hulp- en dienstverleners in de gevangenis van Antwerpen.

Deelname aan het onderzoek houdt in dat u wordt uitgenodigd om door middel van een (individueel) interview vragen te beantwoorden. Het interview duurt ongeveer één à anderhalf uur. De afname van dit interview gebeurt door Femke Wilms, studente agogische wetenschappen aan de Vrije Universiteit Brussel. Bij het beantwoorden van de vragen gaat het enkel om uw ervaringen en mening. Er zijn geen goede of foute antwoorden. Uw deelname is geheel vrijwillig. Dit wil zeggen dat u op elk ogenblik de mogelijkheid hebt om uw medewerking stop te zetten. Wel wil ik graag benadrukken dat uw medewerking voor het wetenschappelijk onderzoek uiterst belangrijk is.

De onderzoekster maakt tijdens het interview een audio-opname voor de verwerking en de analyse van de gegevens. Ik verzeker u dat alle door u verstrekte gegevens strikt vertrouwelijk worden behandeld en op zorgvuldige wijze worden verwerkt binnen het kader van dit onderzoek. Alle antwoorden worden anoniem verwerkt.

Door dit formulier te ondertekenen geeft u formeel uw toestemming om deel te nemen aan het onderzoek van Femke Wilms, onder leiding van Doctor Dorien Brosens (promotor), verbonden aan de Vrije Universiteit Brussel. Ik wil u alvast hartelijk danken voor de nuttige bijdrage die u levert aan het onderzoek.

Indien u vragen en/of bemerkingen hebt, kan u Femke Wilms altijd contacteren via femke.wilms@vub.be.

Met vriendelijke groeten,
Femke Wilms

Ik ondergetekende, _____,

verklaar hierbij dat ik, als participant aan het onderzoek van Femke Wilms:

- 1) op een voor mij duidelijke wijze ben ingelicht over de inhoud en werkwijze van het onderzoek.
Er werd me de mogelijkheid geboden om bijkomende informatie te verkrijgen.
- 2) vrijwillig instem met deelname aan dit onderzoek.
- 3) de toestemming geef aan de onderzoekster om mijn resultaten op vertrouwelijke en anonieme wijze te bewaren, te verwerken en te rapporteren.
- 4) de toestemming geef om een audio-opname te maken tijdens het interview.
- 5) op de hoogte ben dat ik het recht heb om op elk moment, zonder opgave van redenen, mijn deelname aan dit onderzoek te beëindigen.

Gelezen en goedgekeurd te _____ (plaats) op _____ (datum).

Naam en handtekening van de participant:

Naam en handtekening van de onderzoekster:

Bijlage II Interviewschema hulp- en dienstverleners

I	INTRODUCTIE HULP- EN DIENSTVERLENERS
	Voorstelling interviewer en onderzoek <p>Ik zal mezelf even kort voorstellen. Ik ben Femke, een masterstudente aan de Vrije Universiteit van Brussel die Agogische wetenschappen studeert. Voor mijn masterproef doe ik onderzoek naar de relatie tussen participatie van gedetineerden aan hulp- en dienstverleningsactiviteiten en dynamische veiligheid. Daar waar statische veiligheid betrekking heeft op het sluiten van deuren, de dikke muren, procedures, enzovoort, gaat dynamische veiligheid over de goede sfeer die de veiligheid ten goede komt. Hiervoor ga ik mensen uit drie verschillende groepen interviewen; gedetineerden, hulp- en dienstverleners en penitentiair bewakingsassistenten om zoveel mogelijk ervaringen en meningen te verzamelen. Alles wat u hier zegt is vertrouwelijk, niemand zal te weten komen wie wat heeft gezegd. Bij de concrete uitwerking van het onderzoek zal ik ervoor zorgen dat alles anoniem vermeld zal zijn. Je naam komt zal dus nergens in het onderzoek vermeld worden. In het belang van het onderzoek is het belangrijk dat u eerlijk antwoordt op mijn vragen. Ik wil graag benadrukken dat er geen goede of foute antwoorden zijn, ik ben op zoek naar eigen ervaringen, eigen meningen. Ik schat dat dit interview ongeveer 1 uur zal duren.</p>
	Informed consent <p>Mag ik u vragen vooraleer het interview te starten om dit papier te ondertekenen? <i>Informed consent erbij nemen</i>. Op dit papier staat eigenlijk alles in verband met het interview wat ik u net uitgelegd heb (doel onderzoek, anonimiteit, vertrouwelijkheid, ...). Als u ermee akkoord gaat, zal ik het interview opnemen met de laptop of dictafoon. Dit maakt het voor mij gemakkelijker om nadien alles te verwerken. Hierbij zou ik nogmaals graag nadrukken dat alles wat hier gezegd wordt, vertrouwelijk behandeld zal worden.</p>
	Bedanking <p>Ik wil je graag al bedanken voor je tijd en engagement om deel te nemen aan dit onderzoek. Zonder jou zou dit onderzoek niet mogelijk zijn.</p>
	Vragen? <p>Moest je iets niet begrijpen, mag je me steeds onderbreken en om verduidelijking vragen. Heb je tot nu toe al vragen? Is alles duidelijk?</p>

II	VOORSTELLEN GEÏNTERVIEWDE
	Inleiding <ul style="list-style-type: none">▶ Kan je jezelf even voorstellen?

III	HULP- EN DIENSTVERLENING
	Inleiding <p>Nu zullen we dieper ingaan op het aspect hulp- en dienstverlening in de gevangenis. Onder deze noemer vallen activiteiten zoals cursussen die gedetineerden kunnen volgen, het aanbod in de bibliotheek, sportactiviteiten, de psychologen van VAGGA bijvoorbeeld en trajectbegeleiders waar gedetineerden bij terecht kunnen, ...</p>

Hulp- en dienstverleningsaanbod

- ▶ Wat vindt u van het aanbod van de hulp- en dienstverlening?
 - Welke aspecten denkt u dat aansluiten bij de interesses van gedetineerden?
 - Welke aspecten had u graag nog aan bod zien komen?
 - Wat vindt u hier positief aan?
 - Kan u enkele voorbeelden geven?
 - Wat vindt u hier negatief aan?
 - Kan u enkele voorbeelden geven?

Participatie

- ▶ Welke gevoelens roepen de hulp- en dienstverleningsactiviteiten bij u op?
 - Ervaart u positieve gevoelens?
 - Kan u een voorbeeld geven?
 - Ervaart u negatieve gevoelens?
 - Kan u een voorbeeld geven?
- ▶ Beeld u even in dat u gaat slapen. Wanneer u wakker wordt blijkt dat alle hulp- en dienstverleningsactiviteiten niet meer bestaan, alles is afgelast.
 - Hoe denkt u dat gedetineerden zouden reageren?
- ▶ Welke voordelen denkt u dat er ontstaan door het deelnemen aan hulp- en dienstverlening voor de gedetineerden? En voor de gevangenis? En de samenleving?
 - Welke voordelen zijn er voor de gedetineerden?
 - Welke voordelen zijn er voor de gevangenis?
 - Welke voordelen zijn er voor de samenleving?
- ▶ Hebt u inspraak in het hulp- en dienstverleningsaanbod?
 - Hebt u ooit al een voorstel gedaan in verband met het aanbod?
 - Kan u hiervan voorbeeld geven?
- ▶ Hebben gedetineerden inspraak in het aanbod?
 - Zo ja, op welke manier?
 - Kan u een voorbeeld geven (van een aanpassing/vernieuwing op vraag van een gedetineerde)?

Veiligheid tijdens het begeleiden van hulp- en dienstverleningsactiviteiten

- ▶ In welke mate vindt u dat de veiligheid kan blijven bestaan tijdens hulp- en dienstverleningsactiviteiten?
 - Welke factoren dragen hiertoe bij?
 - Welke factoren verminderen de veiligheid volgens u?
- ▶ In welke mate voelt u zich veilig tijdens het begeleiden/organiseren van de hulp- en dienstverlening?
 - *Indien men zich veilig voelt:* Wat zorgt voor uw veiligheidsgevoel (wat zijn bepalende factoren)?
 - Hoe komt het dat u zich veilig voelt?
 - ❖ Kan u voorbeelden geven?

- Wie of wat zou u een veiliger gevoel kunnen geven?
 - ❖ Kan u voorbeelden geven?
- *Indien men zich onveilig voelt*: Wat zorgt voor uw onveiligheidsgevoel (wat zijn bepalende factoren)?
 - Hoe komt het dat u zich onveilig voelt?
 - ❖ Kan u voorbeelden geven?
 - Wie of wat zou u een onveiliger gevoel kunnen geven?
 - ❖ Kan u voorbeelden geven?
- ▶ In welke mate heeft de infrastructuur van de gevangenis een impact op uw veiligheidsgevoel tijdens deze activiteiten?

Bijvoorbeeld prikkeldraad, dikke muren, zware deuren, detectoren, ...?

- Kan u voorbeelden geven?

Dynamische veiligheid

- ▶ Ik heb het begrip dynamische veiligheid al kort even toegelicht in de intro, maar had u ervoor al van dit begrip gehoord?
 - JA: Wat roept dit begrip bij u op? Kan u dynamische veiligheid in uw eigen woorden toelichten?
- Heeft u hier een voorbeeld van?
 - NEE: Wat roept dit begrip bij u op nadat ik dit had toegelicht? Kan u dynamische veiligheid in uw eigen woorden toelichten?

(Eventueel eigen definitie toelichten.)

IV Contacten in de gevangenis//VOOR HULP- EN DIENSTVERLENERS

Inleiding

Veiligheid in de gevangenis heeft ook te maken met de manier waarop mensen met elkaar omgaan. Daarom wil ik het nu graag hebben over uw ervaringen omtrent de contacten in de gevangenis.

Contacten met gedetineerden

- ▶ *NIET RECHTSTREEKS VRAGEN, ALLEEN BIJVRAGEN. Hoe ervaart u de contacten met gedetineerden?*
 - Wanneer komt u in contact met gedetineerden?
 - Hoe vaak komt u met gedetineerden in contact?
 - Gebeurt dit op vaste momenten (bv elke keer voor een cursus begint; elke dinsdag, ...)?
 - Is er ruimte voor spontane communicatie wanneer u het wenst (niet op vaste tijdstippen)?
 - Hoe voelt u zich wanneer u in contact komt met gedetineerden?
 - Waarover (over welke thema's) communiceren jullie naast de communicatie die verbonden is aan uw job van hulp- en dienstverlener?
 - Waarover communiceren jullie niet?
 - Wat is er positief aan het contact met gedetineerden?

- ❖ Kan u voorbeelden geven?
 - Wat is er negatief aan het contact met gedetineerden?
- ❖ Kan u voorbeelden geven?
- Merkt u een verschil tussen gedetineerden die hier nog niet lang verblijven en degene die hier al langer zijn?
- Hoe ervaart u het contact met gedetineerden ten opzichte van u, als hulp- en dienstverlener?
- Als u mocht kiezen, hoe zou uw ideale communicatie met gedetineerden er dan uitzien?
 - Wat loopt momenteel goed?
 - Wat zou beter kunnen?
 - INDIEN ZE ER AL EVENTJES WERKEN: Merkt u een evolutie over de jaren heen in verband met de manier van communicatie tussen gedetineerden en hulp- en dienstverleners?
 - Welke factoren belemmeren deze ideale communicatie?

Contact met penitentiair bewakingsassistenten

- ▶ *NIET RECHTSTREEKS VRAGEN, ALLEEN BIJVRAGEN. Hoe zou u de contacten met penitentiair bewakingsassistenten beschrijven?*
 - Wanneer komt u in contact met penitentiair bewakingsassistenten?
 - Hoe vaak komt u in contact met penitentiair bewakingsassistenten?
 - Gebeurt dit op vaste momenten (bv elke keer voor een cursus begint; elke dinsdag, ...)?
 - Is er ruimte voor spontane communicatie wanneer u het wenst (niet op vaste tijdstippen)?
 - Hoe gebeurt deze communicatie meestal (schriftelijk/mondeling)?
 - Zijn er overlegmomenten met penitentiair bewakingsassistenten?
 - Waarover (over welke thema's) spreken jullie?
 - *Over gedetineerden, over de werking van de gevangenis, het aanbod, ...*
 - Hoe voelt u zich wanneer u in contact komt met penitentiair bewakingsassistenten?
 - Wat is er positief aan dit contact?
 - ❖ Kan u voorbeelden geven?
 - Wat is er negatief aan dit contact?
 - ❖ Kan u voorbeelden geven?
- ▶ In welke mate werkt u momenteel samen met penitentiair bewakingsassistenten?
 - Wat vindt u daarvan?
 - Zou u meer of minder willen samenwerken in de toekomst?
 - ❖ Waarom?
 - ❖ Op welke manier zou u willen samenwerken?
- ▶ Hoe ziet u de ideale communicatie met penitentiair bewakingsassistenten?
 - Wat loopt momenteel goed?
 - Wat zou beter kunnen?
 - Welke factoren belemmeren deze ideale communicatie?

V AFSLUITING

Inleiding

We zijn bijna bij het einde van dit interview beland. Om af te ronden heb ik nog een open vraag voor u.

Afsluiter

- ▶ Stel dat u helemaal zelf kon kiezen, op welke manier zou personeel en gedetineerden dan met elkaar in contact komen in uw ideale gevangenis?
 - Welke dingen moeten zeker blijven?
 - o Waarom?
 - Wat zou u willen dat er verandert?
 - o Waarom?

Vragen of opmerkingen?

- ▶ Heb je nog vragen of opmerkingen in verband met dit onderzoek?

Bedanking

Ik wil je nogmaals bedanken voor je deelname aan dit interview. Je hebt me zeer boeiende en interessante inzichten gegeven over dit thema.

Bijlage III Interviewschema penitentiair bewakingsassistenten

I	INTRODUCTIE PENITENTIAIR BEWAKINGSASSISTENTEN
	<p>Voorstelling interviewer en onderzoek</p> <p>Ik zal mezelf even kort voorstellen. Ik ben Femke, een masterstudente aan de Vrije Universiteit van Brussel die Agogische wetenschappen studeert. Voor mijn masterproef doe ik onderzoek naar de relatie tussen participatie van gedetineerden aan hulp- en dienstverleningsactiviteiten en dynamische veiligheid. Daar waar statische veiligheid betrekking heeft op het sluiten van deuren, de dikke muren, procedures, enzovoort, gaat dynamische veiligheid over de goede sfeer die de veiligheid ten goede komt. Hiervoor ga ik mensen uit drie verschillende groepen interviewen; gedetineerden, hulp- en dienstverleners en penitentiair bewakingsassistenten om zoveel mogelijk ervaringen en meningen te verzamelen. Alles wat u hier zegt is vertrouwelijk, niemand zal te weten komen wie wat heeft gezegd. Bij de concrete uitwerking van het onderzoek zal ik ervoor zorgen dat alles anoniem vermeld zal zijn. Je naam komt zal dus nergens in het onderzoek vermeld worden. In het belang van het onderzoek is het belangrijk dat u eerlijk antwoordt op mijn vragen. Ik wil graag benadrukken dat er geen goede of foute antwoorden zijn, ik ben op zoek naar eigen ervaringen, eigen meningen. Ik schat dat dit interview ongeveer 1 uur zal duren.</p>
	<p>Informed consent</p> <p>Mag ik u vragen vooraleer het interview te starten om dit papier te ondertekenen? <i>Informed consent erbij nemen</i>. Op dit papier staat eigenlijk alles in verband met het interview wat ik u net uitgelegd heb (doel onderzoek, anonimiteit, vertrouwelijkheid, ...). Als u ermee akkoord gaat, zal ik het interview opnemen met de laptop of dictafoon. Dit maakt het voor mij gemakkelijker om nadien alles te verwerken. Hierbij zou ik nogmaals graag nadrukken dat alles wat hier gezegd wordt, vertrouwelijk behandeld zal worden.</p>
	<p>Bedanking</p> <p>Ik wil je graag al bedanken voor je tijd en engagement om deel te nemen aan dit onderzoek. Zonder jou zou dit onderzoek niet mogelijk zijn.</p>
	<p>Vragen?</p> <p>Moest je iets niet begrijpen, mag je me steeds onderbreken en om verduidelijking vragen. Heb je tot nu toe al vragen? Is alles duidelijk?</p>

II	VOORSTELLEN GEÏNTERVIEWDE
	<p>Inleiding</p> <ul style="list-style-type: none">▶ Kan je jezelf even voorstellen?

III	HULP- EN DIENSTVERLENING
	<p>Inleiding</p> <p>Nu zullen we dieper ingaan op het aspect hulp- en dienstverlening in de gevangenis. Onder deze noemer vallen activiteiten zoals cursussen die gedetineerden kunnen volgen, het aanbod in de bibliotheek, sportactiviteiten, de psychologen van VAGGA bijvoorbeeld en trajectbegeleiders waar gedetineerden bij terecht kunnen, ...</p>

Hulp- en dienstverleningsaanbod

- ▶ Kan je wat meer vertellen over het aanbod aan hulp- en dienstverlening in deze gevangenis?
- ▶ Wat vindt u van het aanbod van de hulp- en dienstverlening?
 - Welke aspecten denkt u dat aansluiten bij de interesses van gedetineerden?
 - Welke aspecten had u graag nog aan bod zien komen?

Participatie

- ▶ Hoe ervaart u het bestaande hulp- en dienstverleningsaanbod?
 - Wat vindt u hier positief aan?
 - Kan u enkele voorbeelden geven?
 - Wat vindt u hier negatief aan?
 - Kan u enkele voorbeelden geven?
- ▶ Welke gevoelens roepen hulp- en dienstverleningsactiviteiten bij u op?
 - Ervaart u positieve gevoelens?
 - Kan u een voorbeeld geven?
 - Ervaart u negatieve gevoelens?
 - Kan u een voorbeeld geven?
- ▶ Beeld u even in dat u gaat slapen. Wanneer u wakker wordt blijkt dat alle hulp- en dienstverleningsactiviteiten niet meer bestaan, alles is afgelast.
 - Hoe zou u zich dan voelen?
 - In welke mate zijn deze activiteiten noodzakelijk voor u?
 - Hoe denkt u dat gedetineerden zouden reageren?
- ▶ Welke effecten (voordelen) denkt u dat er tot stand komen door het deelnemen aan hulp- en dienstverlening?
 - Welke effecten zijn er voor de gedetineerden?
 - Welke effecten zijn er voor de gevangenis?
 - Welke effecten zijn er voor de samenleving?
- ▶ Hebt u inspraak in het hulp- en dienstverleningsaanbod?
 - Hebt u ooit al een voorstel gedaan in verband met het aanbod?
 - Kan u hiervan voorbeeld geven?
- ▶ Hebben gedetineerden inspraak in het aanbod?
 - Zo ja, op welke manier?
 - Kan u een voorbeeld geven (van een aanpassing/vernieuwing op vraag van een gedetineerde)?

Veiligheid tijdens hulp- en dienstverleningsactiviteiten

- ▶ In welke mate vindt u dat de veiligheid gewaarborgd kan blijven tijdens hulp- en dienstverleningsactiviteiten?
 - Welke factoren dragen hiertoe bij?
 - Welke factoren verminderen de veiligheid volgens u?

- ▶ In welke mate voelt u zich veilig wanneer de hulp- en dienstverleningsactiviteiten doorgaan?
 - *Indien men zich veilig voelt:* Wat zorgt ervoor dat u zich veilig voelt tijdens de hulp- en dienstverleningsactiviteiten (wat zijn bepalende factoren)?
 - Hoe komt het dat deze factoren zorgen voor het gevoel van veiligheid?
 - Wanneer voelt u zich veilig?
 - ❖ Hoe komt het dat u zich dan veilig voelt?
 - ❖ Kan u voorbeelden geven?
 - Wie of wat zou u een veiliger gevoel kunnen geven?
 - ❖ Kan u voorbeelden geven?
 - *Indien men zich onveilig voelt:* Wat zorgt ervoor dat u zich onveilig voelt tijdens de hulp- en dienstverleningsactiviteiten (wat zijn bepalende factoren)?
 - Hoe komt het dat deze factoren zorgen voor het gevoel van onveiligheid?
 - Wanneer voelt u zich onveilig?
 - ❖ Hoe komt het dat u zich onveilig voelt?
 - ❖ Kan u voorbeelden geven?
 - Wie of wat zou u een onveiliger gevoel kunnen geven?
 - ❖ Kan u voorbeelden geven?
- ▶ In welke mate biedt de infrastructuur van de gevangenis voldoende veiligheid tijdens hulp- en dienstverleningsactiviteiten? (Bijvoorbeeld prikkeldraad, dikke muren, zware deuren, detectoren, ...)

Dynamische veiligheid

- ▶ Kent u het begrip dynamische veiligheid?
 - Wat denkt u dat het betekent?
 - Heeft u hier een voorbeeld van?

IV Contacten in de gevangenis//VOOR PENITENTIAIR BEWAKINGSASSISTENTEN

Inleiding

Veiligheid in de gevangenis heeft ook te maken met de manier waarop mensen met elkaar omgaan. Daarom wil ik het nu graag hebben over uw ervaringen omtrent de contacten in de gevangenis.

Contacten met andere penitentiaire bewakingsassistenten (collega's)

- ▶ Hoe ervaart u de contacten met andere penitentiaire bewakingsassistenten?
 - Wanneer komt u in contact met uw collega's?
 - Hoe vaak komt u in contact met hen?
 - Hoe voelt u zich wanneer u in contact komt met uw collega's?
 - Waarover spreken jullie?
 - Hoe gebeurt deze communicatie meestal (schriftelijk/mondeling)?
 - Wat is er positief aan het contact met uw collega's?

- ❖ Kan u een voorbeeld geven?
 - Wat is er negatief aan het contact met uw collega's?
 - ❖ Kan u een voorbeeld geven?
- Hoe ziet u de ideale communicatie met uw collega's?
 - Wat loopt momenteel goed?
 - Wat zou beter kunnen?
 - Merkt u een evolutie over de jaren heen in verband met de manier van communicatie tussen gedetineerden en hulp- en dienstverleners?
- Welke factoren belemmeren deze ideale communicatie?
- Wat betekenen uw collega's voor u?
- Wat denkt u dat u betekent voor uw collega's?
- Is dat wat u wil betekenen voor hen?

Contact met hulp- en dienstverleners

In het volgende deel gaan we verder in op de contacten met de hulp- en dienstverleners.

- ▶ Hoe zou u de contacten met hulp- en dienstverleners beschrijven?
 - Wanneer komt u in contact met hulp- en dienstverleners?
 - Hoe vaak komt u in contact met hulp- en dienstverleners?
 - Gebeurt dit op vaste momenten (bv elke keer voor een cursus begint; elke dinsdag, ...)?
 - Is er ruimte voor spontane communicatie wanneer u het wenst (niet op vaste tijdstippen)?
 - Hoe voelt u zich wanneer u in contact komt met hulp- en dienstverleners?
 - Waarover (over welke thema's) spreken jullie?
 - ❖ Over gedetineerden, over de werking van de gevangenis, het aanbod, ...
 - Hoe gebeurt deze communicatie meestal (Schriftelijk/mondeling)?
 - Wat is er positief aan dit contact?
 - ❖ Kan u voorbeelden geven?
 - Wat is er negatief aan dit contact?
 - ❖ Kan u voorbeelden geven?
- ▶ In welke mate werkt u momenteel samen met hulp- en dienstverleners?
 - Wat vindt u daarvan?
 - Zou u meer of minder willen samenwerken in de toekomst?
 - ❖ Op welke manier zou u willen samenwerken?
- ▶ Hoe ziet u de ideale communicatie met hulp- en dienstverleners?
 - Wat loopt momenteel goed?
 - Wat zou beter kunnen?
 - Welke factoren belemmeren deze ideale communicatie?

V AFSLUITING

Inleiding

We zijn bijna bij het einde van dit interview beland. Om af te ronden heb ik nog een open vraag voor u.

Afsluiter

- ▶ Als u carte blanche had, hoe zou personeel en gedetineerden dan met elkaar in contact treden in uw ideale gevangenis?
- Welke dingen moeten zeker blijven?
- o Waarom?
- Wat zou u willen dat er verandert?
- o Waarom?

Vragen of opmerkingen?

- ▶ Heb je nog vragen of opmerkingen in verband met dit onderzoek?

Bedanking

Ik wil je nogmaals bedanken voor je deelname aan dit interview. Je hebt me zeer boeiende en interessante inzichten gegeven over dit thema.

Bijlage IV Interviewschema gedetineerden

I INTRODUCTIE GEDETINEERDEN	
Voorstelling interviewer en onderzoek	<ul style="list-style-type: none">▶ Ik zal mezelf even kort voorstellen. Ik ben Femke, een masterstudente aan de Vrije Universiteit van Brussel die Agogische wetenschappen studeert. Voor mijn masterproef doe ik onderzoek naar de relatie tussen participatie van gedetineerden aan hulp- en dienstverleningsactiviteiten en de sfeer tussen zowel penitentiair bewakingsassistenten en gedetineerden als tussen gedetineerden onderling, die veiligheid kan creëren. Een goede sfeer kan bijvoorbeeld ontstaan doordat partijen met elkaar in dialoog gaan, met andere woorden dat ze met elkaar spreken en naar elkaar luisteren. De sfeer die er heerst in de gevangenis kan bepalend zijn voor de veiligheid. Om dit te onderzoeken ga ik mensen uit drie verschillende groepen interviewen; gedetineerden, hulp- en dienstverleners en penitentiair bewakingsassistenten om zoveel mogelijk ervaringen en meningen te verzamelen. Alles wat u hier zegt is vertrouwelijk, niemand zal te weten komen wie wat heeft gezegd. Bij de concrete uitwerking van het onderzoek zal ik ervoor zorgen dat alles anoniem vermeld zal zijn. Je naam zal dus nergens in het onderzoek vermeld worden. In het belang van het onderzoek is het belangrijk dat u eerlijk antwoordt op mijn vragen. Ik wil graag benadrukken dat er geen goede of foute antwoorden zijn, ik ben op zoek naar eigen ervaringen, eigen meningen. Ik schat dat dit interview ongeveer één uur zal duren.
Informed consent	<ul style="list-style-type: none">▶ Mag ik u vragen vooraleer het interview te starten om dit papier te ondertekenen? Informed consent erbij nemen. Op dit papier staat eigenlijk alles in verband met het interview wat ik u net uitgelegd heb (doel onderzoek, anonimiteit, vertrouwelijkheid, ...). Als u ermee akkoord gaat, zal ik het interview opnemen met de laptop of dictafoon. Dit maakt het voor mij gemakkelijker om nadien alles te verwerken. Hierbij zou ik nogmaals graag nadrukken dat alles wat hier gezegd wordt, vertrouwelijk behandeld zal worden.
Bedanking	<ul style="list-style-type: none">▶ Ik wil je graag al bedanken voor je tijd en engagement om deel te nemen aan dit onderzoek. Zonder jou zou dit onderzoek niet mogelijk zijn.
Vragen?	<ul style="list-style-type: none">▶ Moest je iets niet begrijpen, mag je me steeds onderbreken en om verduidelijking vragen. Heb je tot nu toe al vragen? Is alles duidelijk?
II VOORSTELLEN GEÏNTERVIEWDE	
Inleiding	<ul style="list-style-type: none">▶ Kan je jezelf even voorstellen?

III HULP- EN DIENSTVERLENING

Inleiding

Nu zullen we dieper ingaan op het aspect hulp- en dienstverlening in de gevangenis. Hiermee bedoel ik activiteiten zoals cursussen die je kan volgen, het aanbod in de bibliotheek, sportactiviteiten, de psychologen van VAGGA bijvoorbeeld en trajectbegeleiders waar je bij terecht kan, ...

Hulp- en dienstverleningsaanbod

- ▶ In welke mate is het aanbod van de hulp- en dienstverlening u bekend?
 - Via welke manier weet je dat deze activiteiten georganiseerd worden?
- ▶ Wat vindt u van het aanbod van de hulp- en dienstverlening?
 - Welke aspecten sluiten aan bij uw interesses?
 - Welke aspecten had u graag nog aan bod zien komen?
- ▶ Hoe vaak maakt u gebruik van de hulp- en dienstverleningsactiviteiten binnen de gevangenis?
 - Aan welke hulp- en dienstverleningsactiviteiten neemt u deel?

Participatie

- ▶ Waarom participeert u aan de hulp- en dienstverlening, wat zijn de redenen?
- ▶ Hoe ervaart u het bestaande hulp- en dienstverleningsaanbod?
 - Wat vindt u hier positief aan?
 - Kan u enkele voorbeelden geven?
 - Wat vindt u hier negatief aan?
 - Kan u enkele voorbeelden geven?
- ▶ Welke gevoelens roept het deelnemen aan hulp- en dienstverlening bij u op?
 - Ervaart u positieve gevoelens?
 - Kan u een voorbeeld geven?
 - Ervaart u negatieve gevoelens?
 - Kan u een voorbeeld geven?
- ▶ Beeld u even in dat u gaat slapen. Wanneer u wakker wordt blijkt dat alle hulp- en dienstverleningsactiviteiten niet meer bestaan, alles is afgelast. Hoe zou u zich dan voelen?
 - In welke mate zijn deze activiteiten noodzakelijk voor u?
- ▶ Welke effecten (of voordelen) denkt u dat er tot stand komen door het deelnemen aan hulp- en dienstverlening?
 - Welke effecten zijn er voor de gedetineerden?
 - Welke effecten zijn er voor de gevangenis?
 - Welke effecten zijn er voor de samenleving?
- ▶ Hebt u inspraak in het hulp- en dienstverleningsaanbod?
 - Hebt u ooit al een voorstel gedaan in verband met dit aanbod?
 - Kan u hiervan voorbeeld geven?

Veiligheid tijdens het deelnemen aan hulp- en dienstverleningsactiviteiten

- ▶ In welke mate voelt u zich veilig tijdens de hulp- en dienstverleningsactiviteiten?

- *Indien men zich veilig voelt:* Wat zorgt ervoor dat u zich veilig voelt tijdens het participeren aan hulp- en dienstverlening (wat zijn bepalende factoren)?
 - o Hoe komt het dat deze factoren zorgen voor het gevoel van veiligheid?
 - o Wanneer voelt u zich veilig?
 - ❖ Hoe komt het dat u zich dan veilig voelt?
 - ❖ Kan u voorbeelden geven?
 - o Wie of wat zou u een veiliger gevoel kunnen geven?
 - ❖ Kan u voorbeelden geven?
- *Indien men zich onveilig voelt:* Wat zorgt ervoor dat u zich onveilig voelt tijdens het participeren aan hulp- en dienstverlening (wat zijn bepalende factoren)?
 - o Hoe komt het dat deze factoren zorgen voor het gevoel van onveiligheid?
 - o Wanneer voelt u zich onveilig?
 - ❖ Hoe komt het dat u zich onveilig voelt?
 - ❖ Kan u voorbeelden geven?
 - o Wie of wat zou u een onveiliger gevoel kunnen geven?
 - ❖ Kan u voorbeelden geven?
- ▶ In welke mate zorgt de infrastructuur van de gevangenis voor een veilig of onveilig gevoel tijdens deze activiteiten?

Bijvoorbeeld prikkeldraad, dikke muren, zware deuren, detectoren, ...?

 - o Kan u voorbeelden geven?

IV Contacten in de gevangenis//VOOR GEDETINEERDEN

Inleiding

Veiligheid in de gevangenis heeft ook te maken met de manier waarop mensen met elkaar omgaan. Daarom wil ik het nu graag hebben over uw ervaringen omtrent de contacten in de gevangenis.

Contacten met andere gedetineerden

- ▶ Hoe ervaart u het contact met medege-detineerden?
 - Wanneer komt u in contact met andere gedetineerden?
 - o Hoe vaak komt u in contact met hen?
 - Hoe voelt u zich wanneer u in contact komt met medege-detineerden?
 - o Waarover spreken jullie?
 - o Wat is er positief aan het contact met medege-detineerden?
 - ❖ Kan u een voorbeeld geven?
 - o Wat is er negatief aan het contact met medege-detineerden?
 - ❖ Kan u een voorbeeld geven?
 - Hoe ziet u de ideale communicatie met medege-detineerden?
 - o Wat loopt momenteel goed?
 - o Wat zou beter kunnen?
 - Welke factoren belemmeren deze ideale communicatie?
 - Wat betekenen medege-detineerden voor u?
 - Wat denkt u dat u betekent voor medege-detineerden?

Contacten met penitentiair bewakingsassistenten

In het volgende deel gaan we verder in op de contacten met de penitentiair bewakingsassistenten.

- ▶ Hoe zou u de contacten met penitentiair bewakingsassistenten omschrijven?
 - Wanneer komt u in contact met penitentiair bewakingsassistenten?
 - Hoe vaak komt u in contact met hen?
 - Gebeurt dit op vaste momenten (bv elke keer voor een cursus begint; elke dinsdag, ...)
 - Is er ruimte voor spontane communicatie wanneer u het wenst (niet op vaste tijdstippen)?
 - Hoe gebeurt deze communicatie meestal?
 - Schriftelijk/mondeling/via derden?
 - Waarover (over welke thema's) gaat deze communicatie meestal?
 - Over andere gedetineerden, familie, activiteiten, ...
 - Hoe voelt u zich wanneer u in contact komt met penitentiair bewakingsassistenten?
 - Wat is er positief aan dit contact?
 - ❖ Kan u voorbeelden geven?
 - Wat is er negatief aan dit contact?
 - ❖ Kan u voorbeelden geven?
 - In welke mate heeft u het gevoel dat penitentiair bewakingsassistenten naar u luisteren?
 - Hoe ziet u de ideale communicatie met penitentiair bewakingsassistenten?
 - Wat loopt momenteel goed?
 - Wat zou beter kunnen?
 - Welke factoren belemmeren deze ideale communicatie?

Contacten met hulp- en dienstverleners

Er worden allerlei activiteiten georganiseerd (zoals sport, cursussen, ...) door hulpverleners. Daarnaast is er ook de mogelijkheid om te spreken met een psycholoog of trajectbegeleiders aan te spreken. In het volgende stuk gaan we verder in op de contacten met hen.

- ▶ Hoe zou u de contacten met deze hulp- en dienstverleners omschrijven?
 - Wanneer komt u met de activiteitsaanbieders in contact?
 - Hoe vaak komt u met hen in contact?
 - Gebeurt dit op vaste momenten (bv elke keer voor een cursus begint; elke dinsdag, ...)?
 - Is er ruimte voor spontane communicatie wanneer u het wenst (niet op vaste tijdstippen)?
 - Hoe gebeurt deze communicatie meestal?
 - Schriftelijk/mondeling/via derden?
 - Waarover (over welke thema's) gaat deze communicatie meestal?
 - Over andere gedetineerden, familie, activiteiten, ...
 - Hoe voelt u zich wanneer u in contact komt met hulp- en dienstverleners?
 - Wat is er positief aan dit contact?
 - ❖ Kan u voorbeelden geven?

- Wat is er negatief aan dit contact?
 - ❖ Kan u voorbeelden geven?
- In welke mate heeft u het gevoel dat hulp- en dienstverleners naar u luisteren, dat ze een luisterend oor kunnen zijn?
- Hoe ziet u de ideale communicatie met hulp- en dienstverleners?
 - Wat loopt momenteel goed?
 - Wat zou beter kunnen?
- Welke factoren belemmeren deze ideale communicatie?

V AFSLUITING

Inleiding

We zijn bijna bij het einde van dit interview beland. Om af te ronden heb ik nog een open vraag voor u.

Afsluiter

- ▶ Stel dat u helemaal zelf mag kiezen, hoe zou personeel en gedetineerden met elkaar in contact treden in uw ideale gevangenis?
 - Welke dingen moeten zeker blijven?
 - Waarom?
 - Wat zou u willen dat er verandert?
 - Waarom?

Vragen of opmerkingen?

- ▶ Heb je nog vragen of opmerkingen in verband met dit onderzoek?

Bedanking

Ik wil je nogmaals bedanken voor je deelname aan dit interview. Je hebt me zeer boeiende en interessante inzichten gegeven over dit thema.

Bijlage V Labellijst

HULP- EN DIENSTVERLENING
Hulp- en dienstverleningsaanbod <ul style="list-style-type: none">Uitleg/bekendheid aanbodMening aanbod<ul style="list-style-type: none">Aansluiting interessesGemiste aspectenFrequentie gebruik maken van aanbod
Participatie <ul style="list-style-type: none">Motieven om te participerenErvaringen bestaand aanbod<ul style="list-style-type: none">Positieve ervaringenNegatieve ervaringenGevoelens bij afgelaste hulp- en dienstverlening<ul style="list-style-type: none">Van penitentiair bewakingsassistentenVan gedetineerdenReactie gedetineerdenVoordelen<ul style="list-style-type: none">Voor gedetineerdenVoor gevangenisVoor samenlevingInspraak in hulp- en dienstverleningsaanbod<ul style="list-style-type: none">Door gedetineerdenDoor penitentiair bewakingsassistentenDoor hulp- en dienstverleners
Veiligheid tijdens (deelnemen aan/organiseren van) hulp- en dienstverleningsactiviteiten <ul style="list-style-type: none">Beïnvloedende factoren<ul style="list-style-type: none">Bevorderende factorenVerminderende factoren
Dynamische veiligheid <ul style="list-style-type: none">Betekenis dynamische veiligheid
CONTACTEN IN DE GEVANGENIS
Contacten met (mede)gedetineerden <ul style="list-style-type: none">Contactmomenten<ul style="list-style-type: none">Vaste momentenSpontane communicatie

<p>Thema's van gesprekken</p> <p>Gevoelens (bij contact)</p> <p> Positieve aspecten</p> <p> Negatieve aspecten</p> <p> Contact ten opzichte van hulpverlener</p> <p> Omgang gedetineerden langer verblijf</p> <p>Ideale communicatie met gedetineerden</p> <p> Wat loopt goed</p> <p> Wat kan beter</p> <p> Zichtbare evolutie</p> <p> Belemmerende factoren</p> <p>Perceptie</p> <p> Betekenis medegedetineerden</p> <p> Uw betekenis voor medegedetineerden</p>
<p>Contacten met penitentiair bewakingsassistenten</p> <p>Contactmomenten</p> <p> Vaste momenten</p> <p> Spontane communicatie</p> <p> Thema's van gesprekken</p> <p> Samenwerking met penitentiair bewakingsassistenten</p> <p> Luisterend oor</p> <p>Ideale communicatie met penitentiair bewakingsassistenten</p> <p> Wat loopt goed</p> <p> Wat kan beter</p> <p> Zichtbare evolutie</p> <p> Belemmerende factoren</p> <p>Gevoelens bij contact</p> <p> Positieve aspecten</p> <p> Negatieve aspecten</p> <p>Perceptie</p> <p> Betekenis collega's</p> <p> Uw betekenis voor collega's</p> <p> Gewilde betekenis</p>
<p>Contacten met hulp- en dienstverleners</p> <p>Contactmomenten</p> <p> Vaste momenten</p> <p> Spontane communicatie</p> <p> Thema's gesprekken</p> <p> Samenwerking met hulp- en dienstverleners</p> <p> Luisterend oor</p>

Ideale communicatie hulp- en dienstverleners Wat loopt goed Wat kan beter Belemmerende factoren Gevoelens bij contact Positieve aspecten Negatieve aspecten
AFSLUITING
Contact in ideale situatie Zaken die moeten blijven Zaken die veranderen
Vragen of opmerkingen

Bijlage VI Voorbeeld uitgetypt interview

Interview Respondent 2 // Hulp- en dienstverlener (1u27)

Om te beginnen is het voor u vrij gemakkelijk denk ik, dan mag je uzelf even voorstellen.

XXX.

Het eerste luik van mijn interview gaat eigenlijk dieper in op de hulp- en dienstverlening in de gevangenis, zoals de bibliotheek, de psychologen, de cursussen, ... dus echt heel ruim. Wat vindt u van dat aanbod van de hulp- en dienstverlening?

Specifiek in Antwerpen neem ik aan?

Ja, het gaat over de gevangenis in Antwerpen, ja sorry.

Toen ik hier begon, was dat luik van Vlaamse hulp- en dienstverlening in mijn ogen minder uitgebreid. Er was wel een bibliotheek, er was wel VAGGA, dat was er allemaal wel, maar ik heb het gevoel dat dat wel uitgebreid is.

Geëvolueerd ook?

Geëvolueerd, ja... als in: ik heb het gevoel dat er meer is over nagedacht al. Als het dan specifiek gaat om de bibliotheek, dat boekenaanbod is in mijn ogen, voor zover dat ik dat kan zien, ruimer geworden, groter geworden. Ze zijn er ook iets bewuster mee bezig om dat op maat van gedetineerden te maken. Wat [organisatie] X betreft, XXX, in het begin waren die met drie, toen ik begon in XXX, waren die met drie. Nu zijn die al met negen ofzo, of met tien, om maar te zeggen... En toen kwamen die samen aan ne voltijdse. Dus met die drie collega's kwamen die toen aan ene voltijdse en nu is er toch een pak meer denk ik. Dus in die zin is dat uitgebreid. Aan den andere kant, en dat brengt ons misschien al te ver nu, zie je ook wel dat de bibliotheek kreunt onder beslissingen van de directie en van de gevangenis die zegt 'We gaan de bibliotheek niet altijd kunnen opendoen omwille van het feit dat er niet genoeg personeel is.' En bij het minste dat er een bepaald tekort is wordt de bibliotheek dicht gedaan. Dus er zijn bepaalde activiteiten die niet kunnen doorgaan, ik denk aan sport en bibliotheek, omwille van een personeelstekort dat nu al veel te lang aansleept. Dat zijn beslissingen die genomen worden naar aanleiding van stakingen of dergelijke die dan in vakbondsakkoorden worden opgenomen waar ge zelf weinig aan kunt doen, maar die worden ook niet teruggeschroefd, omdat dat personeelstekort precies toch wel van blijvende aard is. Dus dat is ook wel een evolutie. Dus aan de ene kant wordt uitgebreid, het aanbod wordt wat meer op maat, aan de andere kant wordt er ook in gesnoeid als ge kijkt van 'Het kan niet altijd doorgaan.'

En welk van die activiteiten, of van dat aanbod, denkt u dat echt aansluit bij de interesses van de gedetineerden? Welke zijn echt van 'Amal ja, dit is echt iets dat goed is voor hen, of interessant.'

Goh, het hangt af van de gedetineerde wat hij nodig heeft natuurlijk. Als ik kijk van... ik denk dat bijna alle gedetineerden naar de bib gaan. Allé, ik heb daar geen cijfers van maar dat is mijn gevoel. Aan de andere kant, niet alle gedetineerden gaan naar VAGGA maar dat is veel specifieker natuurlijk. Dat is echt op maat, dat is ook individueel. Ik denk dat ook alle gedetineerden, of heel veel, gaan sporten gezien de wachtlijsten. Ook daar is de vraag groter dan het aanbod. Cursussen van hetzelfde, ik denk dat er wel heel veel naar het openleercentrum gaan. Ook dat is sterk uitgebreid maar ook zij moeten het met ne man minder doen bijvoorbeeld, de dienst onderwijs. Maar ook dat kan heel goed aansluiten bij de noden van gedetineerden.

Dus alles heeft zo wel zijn nut, zijn functie?

Alles heeft zijn nut wel, specifiek voor de gedetineerden, allé voor de vraag van gedetineerden. Dat is ook een beetje onze taak om te zien wat heeft die persoon nodig. Iemand die buiten een job heeft, of een zelfstandige, ik zeg maar iets, die ga ik niet naar XXX sturen. Maar dat wil niet zeggen dat XXX voor anderen ...

Niet nuttig kan zijn?

De populatie is zo verschillend en heterogeen dat dat moeilijk te zeggen is 'dat is niet goed'. Als ge kijkt naar de cijfers, denk ik van: iedereen gebruikt de bibliotheek en er gaan er heel veel sporten, in verhouding zijn er misschien minder die beroep doen op VAGGA.

Maar dat wilt niet zeggen dat het minder nuttig is?

Ik denk dat niet nee.

En zijn er aspecten die je nog mist in het aanbod?

Goei vraag. Ik vind het vooral erg en jammer dat er gesnoeid wordt omwille van andere redenen. Weet je, er wordt bespaard door de federale regering. Onderwijs moet besparen, hé Crevits moet besparen, waar gaat die besparen? In het onderwijsaanbod aan gedetineerden, hup we schrappen heel het onderwijs aan gedetineerden. Dat is gemakkelijk want niemand gaat daar van wakker liggen. Als een school moet sluiten, of ze moeten snoeien in het secundair onderwijs, dan gaat ze veel meer kritiek over haar heen krijgen dan dat ze schrapt voor de gedetineerden. Allé, dat is logisch hé, ik snap dat ook wel, maar ergens is dat jammer. Als ge zegt 'Wat moet er bijkomen?', ik heb niet meteen een idee.

Maar de uitbreiding zou meer moeten worden...

Ja, hetgeen wat er is moet op zijn minst in stand gehouden worden.

Dus dat is, als ik het goed begrijp, een negatief puntje aan het aanbod, niet per se aan de inhoud van het aanbod, maar wel de impact op het aanbod, namelijk de besparingen?

Ja, het feit dat er inderdaad bespaard wordt en er overal gesnoeid wordt en gedetineerden zijn er als eerste het slachtoffer van zijn.

Maar het is niet dat ge negatieve puntjes hebt, echt inhoudelijk, over het hulp- en dienstverleningsaanbod?

Nee, ik kan me daar ook niet echt een mening over vormen, ik zou dan ook alleen maar gedetineerden citeren. Ik hoor dat vooral van hen, of zij dat oké vonden of niet. Ik hoor eigenlijk vaak heel positieve dingen van degene die daaraan meedoen.

Welke gevoelens roept het begeleiden of organiseren van de hulp- en dienstverleningsactiviteiten bij u op? Hoe voelt ge u daarbij?

Dat ik dat doe?

Ja. Tijdens dat begeleiden, tijdens die gesprekken met mensen, wat voelt ge dan? Wat zijn positieve gevoelens, maar ook negatieve gevoelens als die er zijn?

Wat ik doe, ik doe dat graag, anders zou ik dat ook niet al XXX jaar doen. Ik heb er ook min of meer voor gestudeerd om dat te doen. XXX is sowieso iets wat ik mij zag doen. Om nu te zeggen: alleen maar goede gevoelens is dat nu uiteraard ook niet, want ge hoort wel wat miserie. De emotionele impact wordt vaak onderschat, ook door mezelf.

Kunt ge dat concreter maken? Of wilt ge dat concreter maken?

Nee, want dat zou me te ver leiden, weet gewoon dat er heel veel... ik kan ook niet meteen een verhaal of situatie bedenken, maar ge kunt u voorstellen dat het vaak heel schrijnende toestanden zijn. Niet alleen voor de gedetineerden maar ook vaak schrijnende toestanden die de gedetineerde achterlaat thuis. Als er vrouwen en kinderen bij betrokken worden, op welke manier dan ook, rechtstreeks of onrechtstreeks bij de feiten betrokken, dan kunt ge u wel inbeelden dat het vaak heel schrijnende toestanden zijn.

Een vraagje nog, komen jullie daar ook in beeld, bij de dingen die zij achterlaten? Bijvoorbeeld 'Ik heb een vrouw thuis'...

Ja dat was ik daar juist nog vergeten te zeggen, naast het XXX, doen wij ook een aanbod naar XXX.

En hoe brengen jullie dat aan, is dat bij de gedetineerden?

In eerste instantie bij de gedetineerden omdat wij die persoon zien, ware het niet dat er soms weleens een vrouw belt, zoals daarjuist die zegt 'Mijne zoon is opgepakt en ik heb wat rondgebeld en ik heb jullie nummer gekregen via via, wat moet ik doen?'. Maar in de meerderheid van de gevallen is dat inderdaad XXX.

Jullie zijn niet beperkt tot een Nederlandstalig doelpubliek hé?

Nee, alles. Beklaagden, welke nationaliteit dan ook, moeten wij zien.

Nu wil ik u vragen dat ge u probeert in te beelden dat ge gaat slapen en wanneer ge 's morgens wakker wordt, dat het hulp- en dienstverleningsaanbod weg is. Dat bestaat niet meer. Welke impact heeft dat op gedetineerden, volgens u?

Ja dan zitten die daar, en ik vrees dat die dan heel weinig hebben om met de buitenwereld terug in contact te komen. De mogelijkheden zijn heel beperkt, zeker in het begin, zelfs met ons zeg ik dat ook altijd 'Die eerste dagen is altijd overleven.' Die hebben geen geld, die weten niks van buiten. Buiten weten ze vaak ook niet waar die persoon zich bevindt. Ja en begint maar. Ge zit 23 uur op dat celleke, ge moogt een uur naar buiten en in tussentijd moet ge nog van alles proberen te regelen om buiten in orde te zijn. Dat gaat niet, zowel administratief als financieel; ze hebben geen geld. In het begin nemen wij dingen over omdat ze de middelen niet hebben om ook maar iets zelf te doen.

En geen geld, is dat ook voor mensen die wel geld hebben maar als die in de gevangenis terechtkomen dat het de eerste dagen gewoon nog niet beschikbaar is? Of bedoelt u echt gewoon dat de meerderheid van de mensen...

De meerderheid is opgepakt en die heeft geen geld of ze hebben alles moeten afgeven. Er zijn er heel weinig die worden opgepakt en die van de flikken nog gauw €20 mogen uit hun zak nemen.

Ah oké. Het is ook niet van 'Ik heb nog geld op mijn rekening staan'?

Rekening buiten?

Ja.

Ja ok, maar begint maar is hé.

Ah oké, dat telt eigenlijk niet?

Nee, ze hebben misschien hun bankkaart wel bij maar daar zijn ze niks mee hé.

Dus als ge opgepakt wordt moet ge zien dat ge geld bij hebt?

Daar komt het op neer. Ge krijgt €5 om te telefoneren, maar nummers zitten in de gsm... Ge moogt al blij zijn dat ge ne gsm in de gevangenis hebt liggen, dat ge daar nummers hebt mogen uithalen. Want voor hetzelfde geld is uw gsm in beslag genomen omdat die deel uitmaakte van een of ander onderzoek in het kader van een drugstrafiek, bijvoorbeeld. Dus inderdaad, als er niks is... Allé, ik wil ons niet supersuper belangrijk en onmisbaar doen lijken, maar de eerste dagen merk ik dat heel hard dat die heel blij zijn om ons te zien omdat wij toch op de één of andere manier een contactpersoon kunnen zijn tussen buiten en binnen.

Die brugfunctie eigenlijk?

Ja, en daarnaast, dan gaat het specifiek over mijn job, al die dingen waar zij nu terecht kunnen in de loop van hun detentie. Alles wat er is, sport, XXX, al wat ge wilt... dat is uiteraard ook niet te onderschatten. Daar ben ik misschien minder geplaagd in om... allé, ik vind dat belangrijk hé, versta me niet verkeerd. Ik vind dat goed dat het daar is. Maar ik kan uiteraard enkel voor mezelf spreken in de eerste plaats, waarom dat ik vind dat wij, en wanneer dat wij, heel nuttig zijn. En wat een meerwaarde is van onze dienst. Als ge mij vraagt 'Wat zie jij als meerwaarde van al die andere diensten?', wil ik daar ook op antwoorden, maar ...

Ja tuurlijk, vanuit uw eigen perspectief. Over de meerwaarde gesproken, welke voordelen denkt ge dat het deelnemen aan hulp- en dienstverlening heeft voor gedetineerden?

Heel stom, allé dat klinkt misschien heel stom, maar ik denk dat die in de eerste plaats dat die efkes uit hun cel zijn. Dat klinkt onnozel en dat is inderdaad niet de bedoeling: 'we moeten zoveel geld steken in iets zodat de gedetineerden uit hun cel kunnen', dat wil ik niet gezegd hebben. Maar dat is vaak ook bij die mannen één van de grote argumenten. Al is het dat die even kunnen bellen, al is het dat die efkes bij mij op gesprek komen, dan zeggen die ook 'Roep mij maar efkes, dan ben ik uit mijn cel.' Maar ik kan verstaan als ge daar 23 van de 24 uur zit in een kotje van twee op vier of twee op drie en met drie of met vier op een cel, dus op zich vind ik dat niet abnormaal. Voor de rest... herhaal uw vraag nog eens?

Wat de voordelen zijn voor gedetineerden om deel te nemen aan de hulp- en dienstverlening?

Daarnaast zijn ze er ook vaak wel effectief iets mee. Alles wat ze binnen al in orde brengen, moeten ze buiten niet doen. Dus als het gaat op gebied van werk, en ze zijn al ingeschreven bij de VDAB, hun dopkaart is in orde of hun C4 is proper afgehandeld of wat dan ook, ... Alles wat binnen al in orde is moeten ze buiten niet meer doen als ze buiten komen en dat werkt drempelverlagend voor als ze dingen nog verder in orde moeten brengen, buiten, die binnen niet kunnen gebeuren. En ze krijgen duidelijke instructies van wat ze nog moeten doen, dan lijkt dat minder onoverzichtelijk dan dat ze daarbuiten op alleen aan moeten beginnen. Want dan gebeurt het meestal niet. En we weten allemaal wat er dan gebeurt. Dus op zich is dat denk ik ook wel goed. Ze zitten er inderdaad toch maar, dus ze kunnen hun tijd beter nuttig besteden want niks doen, dat helpt ook niks, dat is ook duidelijk. Ik merk dat heel vaak dat er cursussen die georganiseerd worden, of het nu gaat over werken rond agressie, of rond vader/moeder zijn in de gevangenis, dat zijn een aantal cursussen die gegeven worden. Ik hoor gedetineerden daar altijd heel positief over bezig. Specifiek over vader/moeder in de gevangenis, dat is niet concreet, ge kunt daar niet praktisch mee aan de slag, ik denk dat daar heel veel wordt gereflecteerd over uwe rol als ouder-zijn in detentie. Dat is niet direct praktisch, dat is ook niet direct meetbaar van 'wat is nu het resultaat of het voordeel'. Ge kunt dat ook niet direct koppelen aan recidive-cijfers of wat dan ook, maar dat moet ge eens vragen aan de lesgeefsters op zich welk nut dat zij daarvan inzien. Maar naar mijn gevoel heeft dat veel waarde want ik zie die mensen daarna en die spreken daar wel anders over. En als uiteindelijk een kind daarmee geholpen is, of als hun zoon of dochter... als ze die op een andere manier benaderen na die cursus dan ervoor, dat kan alleen maar goed zijn.

Dus als ik het goed begrijp zijn er drie grote zaken; ten eerste, ze komen uit hun cel, dus het gevoel van 'Ik ben daar eufkes weg'. Ten tweede: het is een bezigheid en ten derde: het heeft, of het kan alleszins, een nut hebben?

Ja maar 'het is een bezigheid' dat is zacht uitgedrukt, allé dat is een beetje hetzelfde als 'ze zijn eens uit hun cel'. Ik vind het inderdaad belangrijk wat ik zei van 'Ze kunnen best al wel wat in orde brengen', ze hebben daar hulp om dat te doen terwijl dat ze het buiten alleen moeten doen en dat komt er vaak niet van.

Het is eigenlijk gekoppeld aan ... 'uit hun cel zijn' en 'nuttig zijn' wordt eigenlijk daardoor samengebracht hé?

Ja en het is drempelverlagend, dat vind ik wel belangrijk. Het is drempelverlagend, zowel daar, omdat er gewoon iemand zit waar dat ze beroep op kunnen doen, en het werkt ook drempelverlagend buiten. Omdat er al bepaalde dingen in orde gebracht zijn en dan lijkt het ook allemaal realistischer en haalbaarder voor hen dan om het alleen te doen als ze buiten zijn. Want buiten is er niemand om hun handje vast te houden.

En voordelen voor de gevangenis?

Dat het plaatsvindt?

Ja, dus waarom heeft het voordelen voor de gevangenis als ge deelneemt aan dat aanbod?

Dan zijn we bij uw onderwerp denk ik hé. In de eerste plaats denk ik... dat zorgt toch voor een gemoedelijkere sfeer. Als iedereen 23 uur of 24 uur op zijn cel zit, dan krijgt ge daar nen toestand zoals in de zomer als ze een week staken. Als er niks mag doorgaan, als niemand naar de bib mag of er mag niemand zijn cel nog maar uit om iets of wat te doen, dan worden ze ambetant.

Wat brengt dat teweeg?

Onrust. Zowel bij personeel als bij gedetineerden, ze maken elkaar ambetant.

En tot wat leidt dat?

Tot wat leidt dat? Op lange termijn denk ik dat dat leidt tot van die toestanden in Wallonië daar, in Waalse gevangenissen, waar dat het echt lang geduurd heeft. Ja opstanden en... In Merksplas ook hé, daar is ook een vleugel in brand gestoken hé, dat komt ook van ergens. In Antwerpen valt dat nog mee altijd. Wij zijn daar zelf ook niet, op het moment dat de staking loopt, dan mogen wij daar ook niet zijn.

Maar het heeft dus eigenlijk echt een heel belangrijke rol?

Ik denk dat wel. Dat toont dat wel aan, allé, dat weet iedereen bij ons die er werkt. Als ge merkt dat die te lang op hun cel zitten, dan worden ze ambetant. Allé, ze zitten nu al te lang op hun cel, uiteraard, ze lopen nu al ambetant rond, maar die paar dingen die zorgen er wel voor dat dat bijdraagt tot de dynamische veiligheid. Ja voilà, het is eruit. Dat moest je horen zeker?

Haha, altijd goed! En voor de samenleving, heeft het een impact op de samenleving? Zo ja, dewelke?

Kunt ge uw vraag eens volledig stellen?

Gedetineerden die deelnemen aan hulp- en dienstverlening in de gevangenis...

Ah oké, ja of dat een impact heeft? Ik dacht het uitblijven van... Oké. Ik zeg het nu een beetje... ik trek het misschien wat op flessen maar gedetineerden buiten laten die een jaar in 'den bak' hebben gezeten, die niks hebben kunnen doen, totaal niet aan hun reclassering hebben kunnen werken of wat dan ook en ge laat die buiten omdat ze naar buiten mogen of moeten, dat zijn tikkende tijdbommen hé. Allé, ik trek het nu op flessen, dat zullen niet allemaal tikkende tijdbommen zijn, maar zo creëert ge dat wel, ge werkt dat zo wel in de hand. Terwijl als ge gedetineerden in de ideale wereld zou vrijlaten die al heel wat gedaan heeft voor zijn reclassering, die alles al heeft kunnen regelen qua woonst, werk, dagbezigheid, inkomen of wat dan ook, die heeft alle kansen om zich te integreren in de samenleving hé. Dat is het andere uiterste hé, dat is ook heel idealistisch voorgesteld.

Dus het bewerkstelligt de re-integratie?

Ja, dat denk ik wel.

Hebt u inspraak in dat aanbod?

Neen.

Al ooit eens een voorstel gedaan?

Goh... Ja, met het team denken wij er weleens over na uiteraard, 'wat zou goed zijn', dat wel. En 'wat is er haalbaar?'. En we geven wel wat feedback omdat we toch wel een signaalfunctie hebben... Wij horen ook veel van gedetineerden zelf.

En aan wie geef je dat signaal?

Aan XXX die daar wel iets mee doet op XXX dat georganiseerd wordt binnen de gevangenis, en dan wordt uiteindelijk XXX... U gekend neem ik aan?

Ja inderdaad.

Oké, dan moet ik verder niet uitleggen wie dat is. Dus dat geraakt wel tot bij haar.

Dus jullie denken er wel over na?

Ja toch wel. Er wordt al eens over nagedacht, van 'Wat zou de meerwaarde zijn dat we het OCMW zouden binnenbrengen in de gevangenis?', daar wordt een hele oefening rond gedaan. Ze zijn ook wel degelijk tot in de gevangenis geraakt.

Dus het heeft wel een impact? Allé, ge merkt wel resultaat van jullie acties?

Ja, achteraf gezien botsten die op een wettelijk kader wat maakt dat die heel weinig kunnen doen in de gevangenis. Maar om op uw vraag te antwoorden: we denken er wel mee over na, proberen wel bepaalde dingen...

En er wordt dus effectief iets mee gedaan, met de input dat jullie geven?

Ja.

Gedetineerden dan als volgende, hebben die inspraak in het aanbod?

Het behoefteonderzoek denk ik dan... is gebeurd een paar jaar geleden. U gekend?

Ja.

Ge hebt u voorbereid. Daar is toch wel wat uitgekomen. Voor het resultaat verwijs ik u graag naar het rapport. De indruk dat ik daar toen van had van gedetineerden was 'Wanneer wordt er nu eindelijk eens naar ons geluisterd, wat willen wij nu eigenlijk?'. Project BBB, Brug Binnen Buiten, dat nu is opgestart, dat is ook wel naar aanleiding van het behoefteonderzoek waarin dat dan gedetineerden hebben aangegeven wat dat ze nodig hebben.

Kunt ge dat project even duiden?

Dat is een project dat loopt sinds vorig jaar? Dat is een projectmedewerker die is XXX. Brug binnen buiten. Het komt er eigenlijk op neer dat zij ne vrijwilligerspoel heeft opgericht met de bedoeling om bepaalde gedetineerden die vrijkomen op te pikken en ja, een soort buddysysteem hé... Maar dan specifiek wel met de bedoeling om die gedetineerde te laten aanhaken terug bij bepaalde diensten en netwerken buiten de gevangenis. Het is wel de bedoeling om dat vrij kort te houden en te zorgen dat die gedetineerde aanhaakt bij buurtwerkingen, wijkcentra, sportclubs, dat kan van alles zijn hé.

Dus eigenlijk dankzij die vrijwilliger de maatschappij opnieuw leert kennen zogezegd? Dat die terug aansluiting vindt?

Ja, dat die terug aanhaakt bij de maatschappij.

Kan u misschien een voorbeeld geven van iets dat is aangepast dankzij de input van gedetineerden, of vernieuwd?

Efkes denken... euh dan moet ik de resultaten van dat onderzoek kennen hé, en nog weten.

Ah nee.

Of ik zou het zo moeten kunnen zeggen...

Het is hier geen test hoor.

Nee nee, ik weet het.

Ik weet niet, de uitbreiding van de boeken in de bib, heeft dat misschien...

Ja dat kan wel want dat liep zowat samen ... ik ben aan het denken... dat liep zo wel wat samen. Kinderbezoek? Ik weet dat nu niet of dat dat ook... Het feit dat VAGGA bijvoorbeeld hé, ik heb het daarstraks al gezegd, hun aanbod is echt wel uitgebreid, dan vooral in aantal medewerkers die in de gevangenis komen. Dat is ook niet zomaar dat ze dat gekregen hebben, ik kan mij voorstellen dat ze dat ook hebben moeten staven met cijfers. De vraag was ook hier groter dan het aanbod op dat moment, maar ook dat gedetineerden dat echt wel nodig hebben.

Maar ja, komt het dan echt uit de gedetineerden?

Niet alleen, maar dat is ook wel JWA...

Is de aanleiding?

Ja, als ge zegt echt van 'Wanneer hebben gedetineerden inspraak?', bitter weinig hé. Allé, vergeet dat niet. Dat behoeft onderzoek, dat is wel georganiseerd maar ik kan me voorstellen dat er nog altijd gedetineerden zijn die zeggen 'Pff, er is nog altijd niks. Wanneer gaan ze er iets mee doen? Ze hebben nog altijd niet naar ons geluisterd.'

Te weinig volgens u?

Nee want... ja te weinig, goh... Ja te weinig ja. Ik denk dat wel. Ik denk dat we daar wel goed in zijn in België, om te zeggen wat andere mensen nodig hebben. In het zelf invullen voor anderen, pak nu gedetineerden. Ja ik denk dat we daar wel goed in zijn. Aan de andere kant, als ge dan effectief vraagt aan een gedetineerde 'Wat hebt ge nodig?', goh dat is niet altijd even realistisch of duidelijk, concreet. Ge kunt daar niet altijd mee aan de slag. 'Iemand die mij helpt buiten en die zorgt dat ik op het rechte pad blijf en dat ik niet recidiveer', vanuit dat idee is project Brug Binnen Buiten ontstaan. Maar als ge dan gaat doorvragen 'Maar wat hebt ge nu echt nodig?', dan ja... 'Woonst?' 'Ja woonst, ik kan daar wel terecht.' 'Werk?' 'Ik heb geen zin om te gaan werken.' Het is niet altijd even realistisch voorgesteld door de gedetineerden. Ze zijn uiteraard ook heel goed, en nu veralgemeen ik wat, in bepaalde dingen aan te klagen, maar echt constructief nadenken kunnen ze soms niet. Ze hebben wel iemand nodig voor hun die zegt wat ze nodig hebben.

Het is afhankelijk?

Ja.

Nu gaan we efkes in op de veiligheid tijdens dat begeleiden van die activiteiten. In welke mate vindt ge dat die veiligheid kan blijven bestaan tijdens de activiteiten?

Ik ben niet helemaal mee met uw vraag.

Tijdens dat ge bijvoorbeeld in gesprek gaat met een gedetineerde, in welke mate hebt ge het gevoel dat er veiligheid kan worden gewaarborgd? Dus welke factoren dragen toe bij de veiligheid?

Heel concreet gaat dat over... Ik zit bijvoorbeeld altijd aan de deur. Is het zoiets dat ge wilt horen?

Ja ja.

Ik zit altijd het dichtst bij de deur.

Bewust?

Ja.

Is dat een regel?

Dat is gene regel die zwart op wit staat, maar dat is een regel die wij hier wel proberen hanteren. Al zijn er sommige collega's die dat niet doen, dat weet ik. Maar dat maakt dat ge met uwe rug naar alles achter u zit en als dat een glazen deur is, dat ge niet ziet wat er achter uwe rug gebeurt. Snap je? Ja. Maar dan nog, ik zit altijd het dichtst bij de deur.

Met de reden?

Dat ik het rapste weg ben, dat ik kan rechtstaan als het mij niet afgaat. En als ik mij niet meer veilig voel dat ik ... ja, het dichtst bij de deur ben, anders moet ik daar nog passeren. Ik bedoel anders kan hij mij letterlijk in den hoek drijven hé. Als hier de deur is en gij zijt hulpverlener en gij staat recht omdat ge u niet veilig voelt, kan het zijn dat die ene u gemakkelijker, veel gemakkelijker, tegenhoudt. We hebben sinds een tijdje een alarmkaske bij ons, dat als er iets is dat we daarop kunnen drukken. Euhm, en dan zou er normaal gezien... zou er een heel team moeten komen om u te helpen.

Nog niet gebruikt?

Nog niet gebruikt, ook nog niet geprobeerd om te zien of dat team effectief gaat komen. XXX heeft ons verzekerd dat dat zo is. Pas op, dat is al een verbetering want ik denk tot een jaar geleden hadden we die bakjes niet.

En hoe komt het dat dat er is gekomen, naar aanleiding van iets?

Dat moet ge aan XXX vragen. Ik heb geen idee, ineens was dat daar. Ik kan mij voorstellen dat daar heel veel vergaderingen aan voorafgegaan zijn en overleg, al wat ge wilt. En dat het dan nog heel lang heeft geduurd vooraleer dat dat effectief gebruikt konden worden en dan zijn die bakjes nog eens kapot en moet dat nog is terug naar Brussel... Dus er zal wel wat aan voorafgegaan zijn maar nu zijn ze er.

Zijn er zo nog factoren die ervoor zorgen?

In principe is er ook altijd ne chef op sectie. De deuren worden geblokkeerd, dus als dat een deur is... dat hebt ge in de gevangenis, deuren met aan één kant maar een klink, worden die geblokkeerd met het slot open zodat ge die niet dicht kan doen.

Dus dat ge eigenlijk altijd weg kunt?

Ja.

Maar de gedetineerden dan eigenlijk ook?

Ja die kan het lokaal uit maar het is vooral de bedoeling dat ge de lokalen niet kunt afsluiten als daar een hulpverlener alleen zit met een gedetineerde. Ja dat draagt allemaal bij tot de veiligheid. Het feit, en dat vind ik wel belangrijk vind ik, het feit dat ze ons niet zien als iemand van justitie, omdat wij ook niet van justitie zijn, maar ook als iemand die er voor hen is, dat draagt naar mijn gevoel echt bij tot mijn veiligheid. Ik sta aan hunne kant, ik wil weten wat zij nodig hebben. Ik draag hen niks op, ik zeg niet van 'Gij ...' Ik ben gene flik, ik ben gene dinge, ik ben iemand die komt horen hoe dat het gaat met hen en of ik hen kan helpen. Dat is het eerste wat ik ook zeg. Ik ben ook niet iemand die hen daar gestoken heeft, dat hebben ze vrij snel door.

Gij bent 'ne goeie'?

Ja, ik sta aan hunne kant hé, allé voor 99,9% van de gevallen, want er is er altijd wel ene die knalpsychotisch is of nog half onder invloed of helemaal onder invloed, en die zo paranoïde is als iets waardoor hij eender wie die daar zit de vijand is, voor die persoon.

Zijn er factoren die die veiligheid net belemmeren?

Ja, wat ik net zeg, de onvoorspelbaarheid. XXX

Jaja, maar dus het feit dat ge iemand niet kent, voor de eerste keer ziet, ...?

Als wij zien 'Die is knalpsychotisch is en daar is niets mee aan te vangen, of die is zelfs op het gevaarlijke af', ... wij gaan die niet zomaar naar XXX sturen zonder dat te zeggen. Wij gaan die niet zomaar laten inschrijven voor eender welke activiteit, zonder te zeggen van 'Dat is onze indruk, dat moeten jullie weten.'

Die vertrouwensrelatie is dus belangrijk?

Met?

Met de gedetineerde om te weten 'wie heb ik hier voor mij'?

Nee dat moet zelfs geen vertrouwensrelatie zijn. Als ik inderdaad zie dat die man een psychose heeft, of heel paranoia is, en niet in staat is om deel te nemen aan groepsactiviteiten, en die schrijft zich toch in voor een bepaalde activiteit, is het aan mij om daar iets van te zeggen. 'Past daar mee op' of ja, andere mensen waarschuwen om bepaalde voorzorgsmaatregelen te nemen die ik niet gepakt heb of niet heb kunnen pakken omdat ik het niet wist.

En in welke mate voelt u zich veilig tijdens die activiteiten, tijdens gesprekken?

Goh, ik sta daar eigenlijk niet bij stil. Ik heb er zoveel op een jaar, ik sta er misschien te weinig bij stil. Aan den andere kant, er is ook nog nooit iets echt gebeurd. Ik heb me zelden bedreigd gevoeld, dat is al een paar keer gebeurd. Ge zit ook in een heel veilige omgeving. Die mensen zijn ontdaan van alles wat ze hebben, ze hebben zelfs hun eigen kleren niet meer aan. Die zijn in een aantal zaken wel wat vernederd geweest, kan ik mij voorstellen tijdens hun arrestatie. Die zijn niet in hun natuurlijke omgeving, die zitten in een gevangenis die kunnen weinig doen. Ze zijn een nummer geworden.

Kan het dan niet net het omgekeerde effect hebben? Dat gij u als hulpverlener net niet veilig voelt omdat zij ...

Nee want dat zijn schapjes ze, heel veel mannen zijn schapjes. Ik zou heel veel mannen van mijn cliënteel niet buiten willen tegenkomen, maar hier... Dat kan hé, dat dat het omgekeerde effect wordt, maar die...

Maar in uw ervaringen niet?

Ja nee, naar mij toe is dat nog niet echt... het zou kunnen dat dat weleens ne keer gebeurd, maar in het merendeel van de gevallen is dat zo niet. Die zijn ontdaan van alles, die hebben niks niet meer hé. Kunt ge u dat voorstellen? Plus er zijn een hoop cipiers op sectie, die moeten niet veel doen hé, die moeten in de rij lopen. Als ze niet in de rij lopen geraken ze nog niet tot bij mij, dan vliegen ze rechtstreeks naar het cachot. Die zijn braaf ze, dat zijn lammetjes. Maar zet die buiten in hun natuurlijke omgeving ... allé, die hebben banken overvallen, die hebben geweldsdelicten gepleegd, ... Buiten zullen die wel iets in hun mars hebben maar binnen is dat heel wat minder, dus dat is een heel veilige omgeving.

En wie of wat zou u nog veiliger kunnen laten voelen?

Ietske meer, goh, ... Ietske meer transparantie, maar ja, dat is eigen aan de context ook, waar dat wij ze zien. Wij zien ons cliënteel op het cellulair. In principe is er altijd een chef op sectie, maar die chef is ook soms bezig. Ik word niet continue in de gaten gehouden.

En wat bedoelt ge dan met 'transparantie'?

Euhm, de gesprekslokalen zijn niet altijd dermate goed gezet dat alles altijd even zichtbaar is.

Dus ge bedoelt echt letterlijk, dat ze u kunnen zien?

Ja, dat zou mij veiliger doen voelen. Als ik continue in de gaten kan gehouden worden zoals continue een chef die zicht heeft zonder te horen wat er gezegd wordt. Dat is niet het geval. Ik weet, ik heb stage gedaan in XXX, daar stond een knop, een alarmknop tegen de muur. Naast waar ge zat, of zelfs hier onder tafel. Maar dat is allemaal niet in de gevangenis.

Maar ge hebt wel een kaske?

Ja, een kaske waarvan we niet weten hoe rap dat ze daar zijn.

Dus dat kaske is niet bevorderend?

Jawel, het kan zijn nut bewijzen denk ik, maar ik kan mij ook situaties voorstellen dat ge niet in staat bent om op dat kaske te duwen. Maar dat is eigen aan de job ook hé.

Maar geeft het u dan een veiliger gevoel, dat kaske?

Ja. Ja, weten dat het er is.

Wat is volgens u de impact van de infrastructuur, dus de statische veiligheid, van de gevangenis op uw veiligheidsgevoel tijdens die activiteiten?

Gesprekslokalen... ik zeg het. Zijde al eens in de gevangenis geweest?

Ja ik heb al een rondleiding gekregen.

Er zijn bepaalde gesprekslokalen die niet helemaal afgesloten zijn.

Zonder raam in de deur bedoel je?

Ja, een heel klein raampje, waar ge al voor moet gaan staan om te zien wat er gaande is. Dat vind ik al niet... Allé, dan zijde in principe minder zichtbaar, dus onveiliger.

Die visuele transparantie vindt ge belangrijk voor uw veiligheidsgevoel?

Ja. Aanwezigheid van ... maar ja dat heeft niks te maken met statische veiligheid of infrastructuur, aanwezigheid van de chef. Meer cheffen op sectie, maar dat heeft niks te maken met infrastructuur hé.

Maar het geeft u wel een veiliger gevoel?

Ja, moest er continue een chef zijn op 2 meter van mij, en moest die niet ook ergens anders zijn omdat die ook de soep moet ronddelen en omdat er geen andere chef is, ja...

En kan ik daaruit afleiden dat dat komt door personeelstekort?

Ja.

Want dat zou eigenlijk wel de bedoeling moeten ...?

Niet dat die continue op 2 meter van mij moet zijn, maar mij is altijd gezegd 'Er moeten twee cheffen op sectie staan'. Maar in de praktijk is dat niet. Ik zeg niet dat dat wettelijk bepaald moet zijn, speciaal om mijn veiligheid te garanderen, zeker niet. Maar soms ja, ge kunt ze niet altijd inschatten. Ge bent met mensen bezig en ge kunt mensen niet altijd inschatten wat ze gaan doen.

Dat is waar. Ik heb in mijn intro het begrip 'dynamische veiligheid' al eens toegelicht, had ge daar ervoor al eens van gehoord?

Ja.

Wat roept dat begrip op bij u?

Dat is een interessant onderwerp om een thesis over te schrijven denk ik, in de eerste plaats. Maar moeilijk meetbaar hé.

Ja, moeilijk vast te pakken vind ik. En kunt ge dat in uw eigen woorden toelichten?

Wat dat is, 'dynamische veiligheid'?

Ja.

Voor zover dat ik weet, is dat ... Dynamische veiligheid is de veiligheid die ontstaat of die betrekking heeft op de sfeer in de gevangenis. Als gedetineerden zich op hun gemak voelen, gaat dat bijdragen aan de rust en algemeen welbevinden van gedetineerden en dus ook aan de veiligheid in het algemeen. Dan gaan er minder problemen zijn. Maar gij hebt waarschijnlijk een betere definitie, maar ik weet wat het wil zeggen.

Ja inderdaad, het gaat over de relaties dat er zijn tussen gedetineerden onderling en ook tussen personeel en gedetineerden. En ook het feit, een heel belangrijk iets, dat ze kunnen deelnemen aan een actief regime, dus de hulp- en dienstverlening.

Dat ze inderdaad dingen hebben... weten om zich mee bezig te houden en kunnen deelnemen aan activiteiten gaan zij, in het algemeen, rustiger gaan zijn en dan gaan er minder problemen zijn.

Ja klopt. Het volgende deel gaat eigenlijk over de contacten in de gevangenis want veiligheid gaat ook over hoe dat ge met mensen omgaat, met wie ge ook omgaat. Dus in een volgend deel wil ik daar graag op ingaan. Mijn eerste vraag: met wie komt u in contact tijdens de hulp- en dienstverleningsactiviteiten?

Met de gedetineerden.

Ja, ik zal daar misschien mee beginnen. Wanneer komt ge in contact met hen?

Als ik gesprekken voer.

Die zijn op cel?

Die gebeuren op sectie zelf, ja.

Dus niet in een apart...

In een gesprekslokaal op sectie, niet op cel.

Hoe vaak gebeurt dat? Is daar een bepaalde regelmaat in te vinden?

Pakt dat ik ongeveer XXX gesprekken per maand heb.

En dat is op hun aanvraag?

XXX. We zien alle beklaagden volgens een beurtsysteem hier en erna is dat een beetje afspreken met de gedetineerde. Heeft die een tweede gesprek nodig? Kom ik sowieso nog eens langs, ja/nee? En anders: schrijf mij een briefje.

En bepalen die zelf in hun agenda, als in 'ik weet dat ik dan naar de psycholoog moet, ik weet dat ik dan...'.

Nee, niet echt nee. Ja er zijn bepaalde vaste momenten dat er cursussen zijn, dat zullen ze wel weten.

Maar bijvoorbeeld als u vraagt 'Kan u vrijdag om 12 uur?', hebben die dan een idee of ze al iets anders hebben gepland?

Dat wordt niet afgesproken, ik ben daar en ze worden opgeroepen. Als ze naar de advocaat zijn, heb ik pech en moet ik wachten. Als ze bezoek hebben, roep ik ze de dag erna opnieuw op. Of ik wacht, hangt er wat vanaf. Ik heb een lijstje met mensen die ik kan zien, als ik ze allemaal zie: des te beter. Als dat niet is, is dat voor de volgende dag.

Oké, dat is niet met agenda's?

Nee.

En is er ruimte voor spontane communicatie? Dus niet 'dan zie ik u', maar tussendoor, los van de momenten die ge afspreekt? Is er daar ruimte om iets te zeggen als ge iemand tegenkomt?

Ja, het zou kunnen dat ik iemand tegenkom in de gang en dat die vraagt 'Ah ja, bel eens naar mijn advocaat' dat ik dat opschrijf en dat ik dat regel. Of dat ik nog even iets zeg van 'Ah ja, u vrouw heeft gisteren met mij gebeld, ze brengt die brieven bij mij binnen'. Dat wordt beperkt gehouden maar het kan. Ik ga geen heel gesprek houden in de gang als ge mekaar kruist, dat is niet de bedoeling.

En waarover spreken jullie naast de communicatie die verbonden is aan uw job als hulp- en dienstverlener.

Meestal als ik hen aanspreek in de gang gaat het specifiek over iets wat betrekking heeft op wat ik gedaan heb voor hen, of wat zij... Ik spreek hen zelden aan over iets anders.

En tijdens die gesprekken zelf?

Dat kan zijn dat ik weleens vraag 'Hoe was het bezoek?', 'Hoe was de cursus?', 'Hoe was...', maar dat heeft niet meteen betrekking op ... jawel dat heeft wel betrekking op mijn job, want ik heb ze vaak helpen inschrijven voor een cursus. Maar ik kan evengoed vragen 'Hoe is' t op cel, hebde goed geslapen?' hé. Maar dat gaat ook over hun welzijn hé XXX.

En merkt ge wat de impact daarvan is op gedetineerden?

Dat is vaak ook een babbeltje doen. Dat ze hun hart eens kunnen luchten, eens wat ventileren. Dat ze eventjes tegen iemand anders hun uitleg kunnen doen, die luistert naar hen.

Zijn er onderwerpen waar ge niet over praat? Of die bewust/onbewust nooit aan bod komen?

Ik praat niet graag over de feiten tenzij dat ze het expliciet vragen. Ik zal niet rap iets over de feiten vragen. Allé, tenzij dat ze er iets over willen zeggen, dan vraag ik wel wat door. Maar in het begin ga ik dat uit de weg.

En uw privéleven?

Mijn privéleven? Nee, daar wordt niet over gesproken. Het kan weleens zijn dat... als ze dat vragen, dat hangt ervan af. Soms vragen ze van 'Hebt ge kinderen?' en dan zeg ik XXX, maar soms zeg ik ook van 'Dat doet nu niet ter zake.'

Dat hangt van de moment en de persoon af?

Ja, van de vertrouwensrelatie.

Maar het is niet dat dat een domein is waar ge zoiets van hebt 'Jij moet hier niks over mij weten.'

Neu. Soms heb ik dat wel. Zo van 'Nu ga ik eens niks aan uwe neus hangen.', soms heb ik dat wel.

Wat vindt u positief aan het contact met gedetineerden tijdens die gesprekken?

Ik heb het daarjuist al gezegd; dat ik mij op gelijk niveau kan stellen met hen. Ik ben één van hun, sta hunne kant, plus het is vrijwillig, dat maakt het heel ongedwongen.

Is het dan een informele setting?

Nee, want dat kan ook vrij... allé soms wel ja. Soms wel, maar evengoed moeten er wel dingen besproken worden en komen er dingen aan bod die dat het anders maken dan een babbel op café. Allé, soms gaat dat wel over serieuze dingen, maar we zijn nog altijd cliënt-hulpverlener-relatie hé. Ik doe ook wel zaken voor hen die een hulpverlener zou moeten doen.

Maar die gelijkwaardigheid is dus...

Ja voilà, ik heb geen meldingsplicht, ik heb geen... ik moet aan niemand iets rapporteren. Ik ben er enkel voor hen. Als ze mij niet meer nodig hebben is dat ook goed hé, geen probleem. Ik moet geen verslag van hen maken, van iemand die niet eens wil antwoorden op mijn vragen. Als gij niet wilt antwoorden op mijn vragen, geen probleem hé. Ik heb nog werk ze.

En negatieve aspecten aan die relatie of aan dat contact?

De andere kant van de medaille is uiteraard dat .. ge kunt afdwingen hé. Als zij geen afspraak willen nakomen, ja dan. Maar ik heb daar zelf minder last van. Als ze niet willen komen, geen probleem hé. Voor mij.

Kunt ge dat dan loslaten om die de volgende keer, euh... als ge die dan nog eens ziet, om dat los te koppelen van elkaar?

Ik probeer dat. Dat gaat niet altijd. Als zij een gesprek weigeren omdat ze niet uit hun bed willen komen en ze schrijven mij de dag erop opnieuw een rapportbriefje, dan durf ik dat briefje al weleens even te laten wachten. Of dan zeg ik dat ook: 'Ge hebt geweigerd, ik ga zien wanneer dat ik tijd heb.' Ik zeg het, ik werk eraan, maar het is ook niet altijd hun fout hé. Voor hetzelfde geld is er ne chef die gezegd heeft 'Ah ge wilt niet uit uw bed komen?'. Maar dat hij eigenlijk niet snel genoeg uit zijn bed kwam voor die chef zijn goesting. En dan komt die naar mij van 'Ja, hij weigert.' Dus ge weet dat uiteindelijk ook niet altijd.

Gaat u anders om, of merkt u een verschil, met gedetineerden die nog niet lang in de gevangenis zijn en gedetineerden die er al langer zijn?

Een verschil waarin, in omgaan met mij?

In het contact, niet met het eerste gesprek want wellicht zal dat een voor de hand liggend antwoord zijn. De termijnen zijn misschien wel moeilijk om te bepalen, maar hoe verschillend is dat contact tussen lang- en niet lang?

Als ge al een aantal dingen gedaan hebt, kleine, stomme banale dingen, dat helpt in die vertrouwensrelatie met de cliënt. Dat zijn heel praktische zaken, heel concrete dingen dat ge voor hen kan doen. Dat is ook heel aantoonbaar, zo van 'Kijk, dat heb ik gedaan.' En dan wint ge vertrouwen van gedetineerden. Als ge dat niet doet, dan is het het omgekeerde wat ge bereikt. Dus dat helpt soms wel. Tegelijkertijd, die gedetineerde past zich ook aan zijn omgeving, en die went daar ook aan, dus dat wordt normaler. Dus ja, dat zorgt ervoor dat alles wat went ook.

En hoe ervaart ge hoe gedetineerden tegenover u staan, als hulp- en dienstverlener? Want het is en blijft een vrijwillige relatie.

Naarmate dat de hulpverlenersrelatie vordert, weten die ook beter waarvoor dat ze mij kunnen gebruiken en waarvoor ze geen beroep kunnen doen op mij. Voor mij is het ook gemakkelijker om tegen een gedetineerde te zeggen 'Nee sorry dit doe ik niet, dat doe je zelf.' Als ik daar al heel wat dingen voor heb gedaan, gaat die dat beter aannemen dan dat ik tijdens een eerste of tweede gesprek moet zeggen van 'Nee, dat doet ge zelf.'. Dat wekt een andere indruk natuurlijk.

Als ge helemaal zelf mocht kiezen, hoe zou u ideale communicatie er dan uit zien met gedetineerden, tijdens de activiteiten, allé tijdens de gesprekken? Of misschien gemakkelijker om te beantwoorden: 'Wat loopt er momenteel goed?'

Goh, ik vind dat een moeilijke vraag. Ik vind het altijd goed als een cliënt zo no-nonsense is, gene bullshit. Zo 'Kijk, ik weet, ik heb dat gedaan, maar ...', zo heel praktisch, concreet, to-the-point, gene zever. Niet verschuilen achter 'Ik heb dat niet gedaan want dat en dat' of 'Nee, ik heb dat niet in orde gebracht want ik was zat en nu wil ik het goed doen'. Concrete dingen en zaken die hij mee in orde brengt, dat ik niet alles voor hem doe.

Medewerking?

Ja zelf wat... wat zelfredzaamheid, wat autonomie, allé, zelf wat initiatief nemen. En dat ge samen kunt zoeken naar wat hij nog heeft. Niet dat hij daar zit als ne zak patatten en geen initiatief toont. En dat ge weet van 'Ja, als die hier buitenkomt, daar gaat toch niet veel van in huis komen.' Dat ze zich gaan herpakken en het ook echt meent, dat is de minderheid maar dat ding van 'no-nonsense, genen bullshit' daar kunt ge goed mee werken vind ik. Dat heb ik graag. Maar dat is niet altijd hé.

Je werkt daar al XXX jaar, merkt ge een evolutie doorheen de jaren qua communicatie?

Ja dat zal wel hé, ik was toen nog een groentje hé, het was mijn XXX job. Dus ik ben hopelijk al wel wat geëvolueerd. Ik kan het gesprek ook al iets beter sturen denk ik.

En qua populatie? Of heeft dat niet zo'n groot verschil?

Het verloop is zo groot.

Ja, er zijn altijd andere mensen, maar ik bedoel... Een heel stom voorbeeld, het heeft hier totaal niets mee te maken, maar ge kunt zeggen: 'in de jaren 1970 waren de kleren helemaal anders dan nu'. Kunt ge dat ook zeggen qua communicatie en omgang met gedetineerden zeggen ten opzichte van XXX jaar geleden?

Nee, ik heb ne stijl en ik denk dat die vrij snel eigen heb gemaakt. En het is niet dat ik volledig veranderd ben van stijl, ik ben vrij informeel en vrij direct naar hen toe. Ik denk niet dat dat veranderd is.

Ge bent vooral gegroeid binnen uw stijl?

Ja.

Zijn er factoren die die ideale communicatie belemmeren?

Ja, dat hangt van de gedetineerde af hé. Als ge zegt 'Wat is de ideale communicatie?', mijn antwoord was net 'Als ge met gedetineerden op een goede manier kunt werken en die zich niet verschuilen achter van alles', ... Factoren die dat belemmeren zijn, als dat gedetineerden zijn die dat niet meewerken, ... ja dat hangt er een beetje mee samen. Dat hangt van de gedetineerde af. Ge zijt met mensen hé, dat klikt niet altijd hé. Buiten is dat ook hé, ge kunt niet met iedereen een goede babbel doen, maar ge wordt wel gedwongen om met elkaar in gesprek te gaan en dat lukt niet altijd. Dat is logisch hé. Dat is een sociaal beroep, ge bent met mensen bezig. Als ge aan een loket van een bank gaat staan, zullen er ook wel klanten zijn waar ge niet direct mee op één lijn zit. Dus ... dat is een element, daar kunde weinig aan doen. Misschien ben ik daar ook wel in gegroeid. Om mij daar wat over te zetten, om daar toch nog een deftig gesprek mee te hebben. Misschien ging dat vroeger moeilijker maar ik kan dat uiteraard niet vergelijken.

Komt ge ook met de bewakers zelf in contact?

Ja.

Wanneer gebeurt dat?

Tussen de gesprekken door uiteraard. Als ik op het cellulair ben, probeer ik de relatie met het bewakend personeel wel in stand te houden. De goede relatie dat ik daar al mee heb, probeer ik in stand te houden.

Is er ruimte voor spontane communicatie met bewakers?

Ik creëer die ja.

En dat lukt?

Ja.

Over wat gaat dat dan?

Heel kleine, korte dingen. Vragen hoe het met hen is, waar ze wonen, ... echt bavardage hé, en français.

Dus niet alleen werk gerelateerd?

Niet per se.

Dus ge probeert daar ook die ruimte te scheppen?

Ja, small talk. Werkt bij die mannen.

Ja?

Die mening gaat niet iedereen delen hier, maar bij mij werkt dat. En ge krijgt daar veel van gedaan, van hen.

Als ge daar een goede relatie mee hebt?

Dat is ook de enige reden waarom ik dat doe. Allé, sommige zijn ook wel toffe mensen, daar niet van.

Maar voor wat hoort wat?

XXX. Nee, ik wil maar gewoon zeggen: wij moeten samenwerken. En dat kan best op een goede manier, een goede samenwerking is belangrijk voor iedereen. En we worden gedwongen om samen te werken. Zij doen hun job en ik probeer daar met heel veel respect voor wat zij moeten doen, mee om te gaan.

Ze vormen een belangrijke schakel denk ik ook voor u?

Ja, want wij hangen van hen af en ge moogt ook niet onderschatten wat zij doen.

En de communicatie met hen is mondeling zoals ge al zei, is dat ook schriftelijk?

Nee, vooral mondeling, face to face.

Hoe gebeurt dat als ge moet switchen van cliënt?

Ik laat de ene gaan en ik vraag of de volgende mag komen.

Ge blijft gewoon zitten? Het is niet dat ge heel de tijd tussen de cellen door loopt?

Niet tussen de cellen door maar ik blijf ook niet zitten. Ik probeer mijne kop wel te laten zien.

Aan de gedetineerden?

Nee, aan de bewakers. Ja het is niet altijd de bewaker op sectie die ervoor zorgt dat ik de volgende gedetineerde krijg, het is ook het centrum. Als hij van een andere sectie moet komen, moet de cipier die in het centrum zit, die moet zien dat ik ne nieuwe nodig heb. Als ik een gedetineerde nodig heb van een andere sectie, dan moet die langs het centrum passeren. Ik zie soms ook mensen van de vierde sectie die van de vijfde sectie moeten komen.

Dus uzelf verplaatsen...

Ik verplaats mij niet, ik blijf zitten. Het zijn de gedetineerden die moeten...

Awel, maar ge zei net 'Mijne kop laten zien'.

Ja ik blijf niet zitten in mijn gesprekslokaal, ik probeer wel wat actief te zijn daarin.

Dus gewoon moeite doen?

Ja.

Zijn er overlegmomenten met die bewakers?

Echt formele overlegmomenten? Nee, ik niet. XXX doet dat wel.

En hoe voelt ge u wanneer ge met bewakers in contact komt? XXX

Dat is sterk uitgedrukt... maar nogmaals; ik probeer daar op een goede manier mee samen te werken omdat ik merk dat mij dat verder helpt. Ik vind het belangrijk dat ze weten wie ik ben, wat ik doe want dat draagt ook bij tot mijn veiligheid.

Dus dat is eigenlijk positief aan dat contact; dat ge weet mijn veiligheid wordt ...

... gegarandeerd omdat ze weten wie ik ben en ik merk ook dat zij respect hebben voor wat ik doe daar.

Het is een wederzijdse werking eigenlijk?

Ja, ja.

Zijn er dingen die negatief kunnen zijn aan dat contact met hen? Of die ge merkt die effectief negatief zijn?

Niet meteen.

Heeft de relatie tussen een bewaker en u een impact op de relatie met een gedetineerde?

Ik probeer dat gescheiden te houden. In het bijzijn van gedetineerden ben ik heel beleefd, formeel. Ik zal nooit iets vragen over de kinderen van ne cipier als er een gedetineerde bij is. Ik zal op geen enkele manier het gezag proberen te ondermijnen.

Is dat moeilijk?

Nee. Als ik aan een cipier vraag 'Hebt ge gisteren naar de voetbal gezien?', dat is niet zo heel erg dat een gedetineerde dat hoort, maar ge zijt professioneel bezig dus ik ga dat niet vragen als er een gedetineerde bij staat.

Ge probeert dat gescheiden te houden?

Ja.

In welke mate werkt ge momenteel met bewakers samen?

Wat ik net gezegd heb.

Voor het binnen- en buitenlaten van gedetineerden?

Ja, en ook even overleggen van 'Zeg euh, hoe schat gij die in?'. Zij hebben die gezien hé. Ik zeg het hé, als er éne om vijf uur 's avonds is opgepakt, den enige persoon dat die misschien gezien heeft tot 's morgens is misschien een cipier, die weet er misschien al iets meer over. 'Is die aanspreekbaar op dit moment of kom ik morgen efkes terug?', op die manier. Zij kennen die ook hé. Zij hebben hem vanuit een andere functie gezien, maar ze hebben hem wel gezien. Dat is vaak al meer info dan dat de directie mij kan geven.

Zou je in de toekomst meer of minder willen samenwerken met hen?

Dat loopt zo goed. Ik zie niet in wat er minder of meer moet worden gedaan.

Dus een ideale communicatie is een overbodige vraag?

Ja.

Oké, dan zijn we bijna bij het einde van het interview. Om af te ronden heb ik nog een open vraag. Stel dat ge helemaal zelf kon kiezen, op welke manier zou personeel, dus bewakers maar ook hulp- en dienstverleners, en gedetineerden dan met elkaar in contact komen in uw ideale gevangenis?

Goh.

Ge kunt weer beginnen met te zeggen welke dingen dat ge vindt dat moeten blijven, als dat het gemakkelijker maakt.

Gedetineerden willen niet in de gevangenis zitten hé, dus dat is al moeilijk om van daaruit te vertrekken. Ge zit daar altijd in een situatie waarin dat gedetineerden... die willen daar eigenlijk niet zijn. Het enige wat die kunnen doen, is daar het beste van maken. Een open regime. Misschien... dat is een keuze dat ge kunt maken. Ik denk wel dat dat kan werken. Niet overal. Leuven is een open regime, waar de celdeuren open staan. In een arresthuis denk ik niet dat dat werkt, omdat er te veel verloop is. Ik merk als cipers op een kordate maar respectvolle manier omgaan met gedetineerden, ... Respect geven doet respect krijgen. Die kunnen ook best wel beleefd zijn, gedetineerden. Al zijn die cipers niet altijd even respectvol met gedetineerden. Het zit zo... gedetineerden zijn zeker ook niet altijd even respectvol naar de cipers, zeker niet. Dus dat gebeurt soms dat er woorden vallen. Ook tussen mij en gedetineerden, dat kan evengoed zijn. Dus in een ideale ding is dat niet het geval en worden alle activiteiten gewoon georganiseerd op regelmatige basis. Dan weten gedetineerden ook dat ze op regelmatige basis naar die activiteiten kunnen gaan, naar alle activiteiten die ze willen doen. Maar ja, in een ideale gevangenis zitten geen gedetineerden, of zitten er alleen maar gedetineerden die er graag willen zitten. Dus ja, dat zal nooit gebeuren.

Is er een voorbeeld dat aansluit bij uw ideale gevangenis?

Wat ik net zei ja...dat iedereen toch wat meer uren van zijn cel is en zinvolle activiteiten kan doen. Zinvol voor het moment zelf maar ook zinvol naar reclassering toe.

Maar ik bedoel een bestaand voorbeeld.

De activiteiten die hier georganiseerd worden vind ik op zich zinvol, alleen worden ze niet genoeg georganiseerd, spijtig genoeg. Of niet regelmatig genoeg.

Ja ... maar wacht ze, ik moet mijn vraag anders stellen denk ik. Is er ergens op de wereld, of in België, maakt al niet uit, een voorbeeld dat al bestaat, dat aansluit bij wat ge net hebt gezegd, bij uw ideale gevangenis?

Goh geen idee. Pff, een gevangenis is een gevangenis. Ik denk dan aan die eilanden in Scandinavië waar dat gedetineerden op zitten en eigenlijk een vrij normaal bestaan leiden. En dat die het blijkbaar wel oké vinden om op die manier stap voor stap terug te keren in de maatschappij. Ik denk dan aan het penitentiair landbouwcentrum in Ruislede, dat die ook best wel wat dingen kunnen doen die nauwer aansluiten bij het normale leven dan bij het leven van gedetineerden. Dus ja, dat zijn dingen die dat normaliseringbeginsel, zoals ze in de wet Dupont staan, dat daar toch op één of andere manier een uitwerking van zijn.

Ge klinkt niet helemaal overtuigd vind ik, maar ik weet niet of ik het juist interpreteer.

Nee maar, ik vind het ook moeilijk om een ideale gevangenis... In de ideale wereld is er geen gevangenis.

Klopt, maar het ging over de ideale gevangenis.

Ja awel, dus de ideale gevangenis mag volgens mij niet eens bestaan.

Dus we zoeken naar de imperfectie?

Ik weet niet. Bestaan er ergens ter wereld al dingen die mijn ideale gevangenis benaderen? Ik heb in mijn ogen geen ideale gevangenis. Ik ben daar iets te realistisch voor. Zoals het hier nu is, is het niet 100% maar we doen het met alle mogelijkheden die we hebben. Ik doe mijn job ook, het kan altijd beter, de omstandigheden kunnen altijd beter maar de realiteit is op dit moment wat ze is en ge probeert daar het beste van te maken. Ten eerste in een gebouw van de jaren stillekes dat aan vernieuwing toe is, of gewoon eigenlijk klaar is voor de sloop. Maar ik merk wel dat er heel veel mensen zijn die er dag in dag uit staan met volle goesting en ook ons team maar evengoed de mensen die les komen geven. En als het voor ene een verschil maakt... er zijn heel veel misluktingsverhalen, maar dat één succesverhaal; daardoor blijfde voortdoen. Dat is het eeuwige verhaal in zo een gevangenis in het algemeen, of ge nu cipier bent of hulp- en dienstverlener in de gevangenis. Als ge ene daar kunt weghouden, daarvoor doet ge het.

Het is een drijfveer?

Ja. En dat is allemaal heel schoon die eilanden daar in Scandinavië, ja dat is waar, ik denk ook wel dat het kan werken. Maar dat is hier momenteel niet dus ja. We zullen het maar op een andere manier doen.

Oké. Hebt ge nog vragen of opmerkingen in verband met dit onderzoek?

Nee.